

ЛІТАРАТУРА МАСТАЦТВА

29

ЖНІЎНЯ

2003 г.

№ 35/4221

Сістэма і тэхналогія ідэалагічнай работы ў нашай краіне ў сучасных умовах сталі галоўнай тэмай нарады, якую 13 жніўня правёў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. Многія пісьменнікі ўжо адгукнуліся на гэтую важную ў жыцці краіны падзею. Сёння мы пачынаем друкаваць іх матэрыялы.

2-5

Вольга

БАРАБАНШЧЫКАВА:

“Будучыня нашых дзяцей —

залежыць і ад таго,

што яны

спажываюць з тэлеэкранаў”.

11

Духовная СКАРБНІЦА НАРОДА

Нацыянальная бібліятэка Беларусі — гонар і святыня нашага народа. Гэта цэнтр кніжнасці, асветы, навукі, буйнейшы збор самых розных выданняў — у тым ліку рэдкіх і старажытных.

Гутарка з дырэктарам Нацыянальнай бібліятэкі Раманам МАТУЛЬСКИМ

14-15

на стар.

КОЛА ДЗЁН

7 верасня ў старажытным Полацку пройдуць юбілейныя, 10-я па ліку Дні беларускага пісьменства. Яшчэ трэцяга верасня з Мінска стартуе Рэспубліканская навукова-творчая экспедыцыя "Дарога да святых з Благадатным Агнём ад Гроба Гасподняга", якая пройдзе праз Паставы, Глыбокае, Шаркаўшчыну, Браслаў, Міёры, Верхнядзвінск і Наваполацк. А завяршыцца яна, як мяркуецца, у Полацку а сёмай гадзіне раніцы, на пляцоўцы ля помніка Еўфрасіні Полацкай. Каля кінатэатра "Радзіма" будзе ўрачыста адкрыты помнік Сімяону Полацкаму. Адным з самых цікавых мерапрыемстваў абяцае стаць выстава "Старадрукі з музеяў і бібліятэк Беларусі", якую прадставіць Музей беларускага кнігадрукавання.

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

З 27 па 30 верасня ў Маскве пройдуць Дні Беларусі. Сённяшні дзень нашай краіны будзе шырока адлюстраваны ў адным з павільёнаў Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі Расійскай Федэрацыі. У канцэртнай зале "Расія" адбудзецца вялікі гала-канцэрт, у якім возьмуць удзел больш за 200 выканаўцаў. Усе акругі Масквы будуць ахоплены культурнай праграмай нашай краіны. Словам, будзе на што паглядзець і што паслухаць.

ВЫЗВАЛЕННЕ ТЫДНЯ

Кіраўнік нашай дзяржавы вызваліў ад пасады памочніка Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — начальніка галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Івана Карэнду ў сувязі з пераводам на іншую работу.

МЕСЦА ТЫДНЯ

Па велічыні заробкаў Беларусь знаходзіцца на трэцім месцы сярод дзяржаў СНД. Сярэднемесячная намінальная зарплата ў першым паўгоддзі склала ў Беларусі 231 тысячу рублёў (каля 112 долараў). Лідзіруюць Расія — 167 долараў і Казахстан — 149. На чацвёртым месцы Украіна з 80 доларамі.

ПАСТАНОВА ТЫДНЯ

Камісія па справах непаўналетніх створана пры Савеце Міністраў Беларусі. Пастанову аб гэтым прыняў урад нашай краіны. Узначалі камісію намеснік прэм'ер-міністра Уладзімір Дражын. У склад увайшлі міністр адукацыі Аляксандр Радзькоў, намеснік міністра ўнутраных спраў Аляксандр Шчурко, прадстаўнікі міністэрстваў унутраных спраў, фінансаў, юстыцыі, абароны, культуры, аховы здароўя, працы і сацыяльнай абароны, спорту і турызму, а таксама Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі, Мінскага гарвыканкама і Вярхоўнага суда.

ПЕРСПЕКТЫВА ТЫДНЯ

У наступным годзе ў Расіі ў Іркуцкім лінгвістычным універсітэце плануецца адкрыць факультэт беларускай мовы і літаратуры. Пра гэта паведаміў старшыня Іркуцкага таварыства беларускай культуры імя Яна Чэрскага, выкладчык гісторыі Алег Рудакоў. Акрамя таго на адной з мясцовых FM-станцый з лютага 2004 года плануецца адкрыць праграму "30 хвілін беларускага року", каб знаёміць слухачоў з беларускай музыкай. Дарэчы, сёння з 5 мільёнаў, якія жывуць у Іркуцкай вобласці згодна з перапісам 50 тысяч — гэта беларусы.

КЛОПАТ ТЫДНЯ

За шэсць месяцаў гэтага года ў Мінску ў грамадскім транспарце кантралёрамі было выяўлена больш за 100 тысяч "зайцаў". З іх 90 працэнтаў — моладзь ад 17 да 25 гадоў. У большасці выпадкаў нядбайныя пасажыры прызнаюць сябе "зайцамі" і плацяць штраф на месцы. У летнія месяцы ў сталіцы працавалі 150 кантралёраў. У хуткім часе іх колькасць павялічыцца.

ПЕРАХОД ТЫДНЯ

З 1 верасня сталічная падземка пераходзіць на зімовы графік руху цягнікоў. У гадзіны пік інтэрвал руху на першай лініі скароціцца з трох да дзвюх хвілін, а на другой — з трох да дзвюх з паловай. Павялічыцца і колькасць электрычак, асабліва на першай лініі.

ЗАЯВА ТЫДНЯ

На працягу бліжэйшых 20 гадоў будзе створана тэхналогія для пачатку асваення Месяца і стварэння на ім пастаянных паселішчаў. Пра гэта заявіў супрацоўнік Еўрапейскага касмічнага агенцтва Бернар Фуа.

БУДЗЕМ РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Вы, відаць, даўно заўважылі, што ў кіёсках часам зусім немагчыма купіць наш штотыднёвік. Гэта звязана не толькі з тым, што "ЛіМ" купляюць, але і з тым, што з кожным кварталам продаж штотыднёвіка ў розніцу скарачаецца. Таму варта "ЛіМ" выпісваць, тым больш, што падпіску можна аформіць у любым паштовым аддзяленні і ў любы час. Кошт індывідуальнай падпіскі на 1 месяц — 2500 рублёў, на квартал — 7500 рублёў. Індывідуальны індэкс — 63856. Кошт ведамаснай падпіскі на 1 месяц — 4000 рублёў, на квартал — 12000 рублёў. Ведамасны індэкс — 63857.

ЗАПАТРАБАВАНА ЧАСАМ

Сістэма і тэхналогія ідэалагічнай работы ў нашай краіне ў сучасных умовах сталі галоўнай тэмай нарады, якую 13 жніўня правёў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. Многія пісьменнікі ўжо адгукнуліся на гэтую важную ў жыцці краіны падзею. Сёння мы пачынаем друкаваць іх матэрыялы.

РОСКВІТ КРАІНЫ ВЫЗНАЧАЕ ДУХОЎНЫ РОСКВІТ НАЦЫ

Дзяржава, дзяржаўнасць, дзяржаўная незалежнасць, дзяржаўная ідэалогія... Слова не проста ўтвараюць адзіны непарыўны рад — парушыўшы гэту непарыўнасць, адасобіўшы адно паняцце ад другога, мусіш прызнаць, што ўсё збудаванне становіцца хісткім, няўстойлівым і рана ці позна калі і не разбурыцца, то сур'ёзна дэфармуецца. Прыкладу таму ў гісторыі шмат — цывілізацыі гінулі, губляючы ўстойлівасць! Што ж гаварыць пра сённяшні час, пра жыццё дзяржавы ў свеце, які жыве ў адзіным інфармацыйным полі, а ўсе мы пастаянна падвержаны перакрываючым, часта абсалютна супрацьлеглым уплывам і ўздзеяннем? Непераададзены бар'ераў не існуе, граніцы становяцца ўсё больш "празрыстымі", любы адлегласці пры сучасным тэмпе развіцця авіяцыі сцінаюцца да некалькіх гадзін лёту, сотні радыё- і тэлеканалаў дзень і ноч працуюць, прамываючы масгі ўсім жадаючым і нежадаючым. А яшчэ ж — тысячы тон газетнай, часопіснай, кніжнай прадукцыі! А яшчэ — тысячы яўных і кабінетных рашэнняў, пагадненняў, загадаў і ўказаў, тысячы падраздзяленняў розных дыплісіі і спецслужбаў! Не хочацца прыкрыць вочы і хоць на міг задумацца пра сваё месца ў гэтым свеце, пра свайго сыноўні абавязак перад Айчынай?

Канечне, можна запырчыць, сказаць: усе мы дзеці Божыя, усе мы дзеці Зямлі... Але гэта слабае пярэчанне. Пярэчанне таго, хто не знае Бога і не любіць зямлю — дараваны ім нам прытулак, хто не чуе голасу свайго душы і не следуе заповедзям, ёй, душы, заповеданым. Месца кожнага — у той кропцы на зямлі, якая пазначана яго нараджэннем, абавязак кожнага — стаць годным сынам гэтай зямлі, доўжачы род свой, шануючы мову сваю, выхоўваючы ў дзецях і ўнуках працалюбства і гордасць за здзейсненае, створанае про-

Далучымся да клопату Прэзідэнта Беларусі, абранага нам, прымем яго клопат як уласны клопат пра сваіх дзяцей і ўнукаў — росквіт культуры, духоўны росквіт нацыі не прамарудзіць.

на адным гістарычным этапе, куды б гісторыя ні паварочвала, якую б ношку на плечы народа ні ўзвальвала. Народныя звычкі і традыцыі, нормы паводзінаў і адносін да працы, сямейны і аб-

ПРАЦАВАЦЬ НА НАШУ БУДУЧЫНЮ

Усцешвае і абнадзейвае тое, што сягоння ў нашай краіне на самым высокім узроўні надаецца значная ўвага пытанням дзяржаўнай ідэалогіі. Час, жыццё, падзеі ў свеце яшчэ раз пацвердзілі, што некалі аб'яўленая дэідэалагізацыя грамадства — вялікая памылка, якая з цягам часу можа прывесці да непрадказальных страт. Упэўнены, што дзяржаўная ідэалогія павінна ўлічваць нашы гістарычныя карані, уключаць адметныя асаблівасці эканамічнага, сацыяльнага, палітычнага, духоўна-культурнага развіцця, рэлігійныя адносіны, прыярытэты ў міжнародных стасунках. Неабходна прадумана, тактоўная, абгрунтаваная, эфектыўная ідэалагічная работа ў грамадстве. Формы і метады такой работы павінны быць разнастайнымі, гнуткімі, прымальнымі для пераважнай большасці народа. Ідэалагічная работа ні ў якім разе не можа насіць дзяржаўнага характару,

быць кампанейшчынай. Дзяржаўная ідэалогія не можа быць ідэалогіяй пэўнай групы чыноўнікаў, нейкай партыі ці арганізацыі. Бясспрэчна, каб наладзіць дзейную дзяржаўную ідэалагічную работу, спатрэбіцца падрыхтаваных кадраў, шмат высілкаў, нямала часу.

Ствараць заўсёды цяжэй, чым разбураць. Тым больш — ствараць у зусім новых умовах. Але час, як кажуць, выбраў нас...

Саюз з братняй Расіяй якраз можа паспрыяць вырашэнню гэтых вялікіх задач, замацаванню нашага сапраўднага суверэнітэту. На маю думку, ідэалогія нашай дзяржавы ў многім будзе залежаць ад беларускай нацыянальнай ідэі, якая павінна згуртаваць народ. Гэтая ідэя не можа абысціся без уліку самабытнасці нашага народа, яго

гісторыі, культуры, мовы, літаратуры. Вызначыцца з нацыянальнай ідэяй сягоння і проста, і вельмі складана, адказна. Нацыянальная ідэя павінна аб'яднаць і правых і левых, і старых і маладых, і вясцоўцаў і гараджан, і багатых і бедных, і спартсменаў і інвалідаў, прадстаўнікоў розных нацыянальнасцяў, прыхільнікаў розных веравызнанняў... Магчыма, улічваючы роскід поглядаў, палярнасць у грамадстве, гэтая ідэя напачатку можа быць шматступенчатай: ад меншага да большага і далей. Але яна павінна ўлічваць самабытнасць народа. Мажліва, адной з першых ступенек нацыянальнай ідэі будзе стварэнне ўсебакова шчаслівага дзяцінства і мацярынства. Гэта можа арганізаваць усіх працаваць на перспектыву, на нашу будучыню. Хіба не трывожыць усіх сягоння, што, як сцвярджае вядучы навуковы супрацоўнік НДІ аховы мацярынства і дзяцінства Ірына Ваніловіч, "у падлеткавым узросце з цяжкасцю ўдаецца знайсці абсалютна здаровае дзіця"...

Выключная роля ў ажыццяўленні дзяржаўнай ідэалагічнай работы, у правядзенні дзяржаўнай ідэалогіі ў жыццё належыць літаратуры, літаратурна-мастацкім выданням.

шчыны ўклад, спадчынная мужнасць і перадаваемая з пакалення ў пакаленне мудрасць таму і вызначаюць беларусаў, што не ў кабінетах ці манастырскіх келлях нараджаліся і сцвярджаліся, а ў народзе, сярод простага людю, што спрадвек знаў і кошт хлеба, і кошт чалавечае дабрны і мужнасці. І клопат наш павінен быць не пра "выпрацоўку" новай і, як здаецца некаторым разумнікам, адпаведнай новаму часу нацыянальнай ідэі, а пра ачышчэнне яе, спаконвечнае, ад нанесенага рознымі вятрамі і наліплага да яе смецця. Пра явы якамі насаджаемых мужыкаватасці і забітасці, ніколі не ўласціва беларусам схільнасць да самапрыніжэння, спялая рэвалюцыйная пасіянарнасць там, дзе даволі здаровага сэнсу, здрадніцтва дзеля нажывы ці палітычнай кар'еры — хіба гэта наша, спадчынная? Хіба гэтым вызначаліся і ганарыліся продкі нашы?

Не, смецце і ёсць смецце. Руплівы гаспадар не пакіне яго ні ў парозе, ні ў ганку — вымеце і вадою ўслед пакрапіць, пыл асаджваючы. І хіба не гэткай жа руплівасці патрабуе і жыццё духа, жыццё духоўнае, якое не адно рэлігійнасцю вызначаецца і вымяраецца, а і культурай — культурай не толькі ў сферах адукацыі і выхавання, а і ў штодзённым побыце. Корань слова народ — род: народ — гэта заўсёды родавая абшчына, сям'я, і калі знікае ці вынішчаецца ў народзе адчуванне сям'і, знікаюць еднасць і згода.

Думаю, шмат каго, як і мяне, узрадала, што ў той час, як нас з усіх бакоў паховаюць то прывідамі з "жахлівага камуністычнага мінулага", то віртуальнымі пагрозамі новай "дыктатуры", у лідэра краіны стае мужнасці і мудрасці вынесці на ўсенароднае абмеркаванне сістэму і тэхналогію ідэалагічнай (чытай: выхавачай) работы ў краіне, з усёй вастрыёю паставіць пытанне аб неабходнасці захавання "імуннай сістэмы" чалавека і грамадства здаровай і жыццядзейснай. Як? Якімі сродкамі? Якімі намаганнямі? Гэта нам — усяму грамадству! — вырашаць. Далучымся да клопату прэзідэнта Беларусі, абранага намі, прыем яго клопат як уласны клопат пра сваіх дзяцей і ўнукаў — росквіт культуры, духоўны росквіт нацыі не прамарудзіць.

Адмаўчымся, агароджваючы сваё прыватнае жыццё ад патрэбаў грамадства, ад патрэбаў будучыні як мага шчыльней, штосьці, штосьці важнае ў імуннай сістэме рода, народа будзе парушана і наступствы акажуцца ў хуткім часе непрадказальнымі.

Лічу сваім абавязкам сказаць гэта цяпер — да таго, як (так або інакш) будзе выбудавана "ідэалагічная верты-

каль", таму што ніякая вертыкаль поспех на ніве ідэалогіі не забяспечыць, калі "глухімі" застануцца сэрцы дзiesiąткаў, сотняў тысяч настаўнікаў, урачоў, выхавачеляў, вучоных, журналістаў, работнікаў сельсаветаў і гарсаветаў — сэрцы ўсіх нас, бацькоў сваіх дзяцей. Хто сёння не ведае, што парушэнні ў рабоце імуннай сістэмы арганізма (любоджа арганізма!) вядуць да мутацыі, а то і да гібелі яго? — арганізм становіцца безабаронным, адкрытым для любых інфекцый, для любога калецтва на генным узроўні. Арганізм грамадства — таксама.

Нездарма найбольшыя разбурэнні ў той ці іншай краіне ў любым з прамінулых стагоддзяў назіраліся там, дзе былі разбураны (ці падменены) традыцыйныя ўяўленні і духоўныя вартасці.

Нездарма і сёння ўсе развіцця краіны ўкладваюць аграмадныя сродкі ў СМІ і сістэмы міжнароднай сувязі: адны імкнуцца "цывілізаваць" паглынуць іншых, слабейшых, другія — вымушаны абараняцца ад экспансіі чужой ідэалогіі, чужой культуры, каб выжыць, не страціць нацыянальнай, ментальнай адметнасці.

Павярце, гэта зусім не тэарэтызаваў з нагоды... У дзiesiąтках артыкулаў, ва ўсіх сваіх кнігах, паэтычных і праязічных, выказвала я трывогу, бачачы, як бяздумна прапагандаюцца чужыя, не ўласцівыя нам, беларусам, нормы і каштоўнасці ў сферы маралі і культуры, як атросшыся ад аскепкаў разбуренай вялікай дзяржавы, абрастае ахоўным (ад каго? ад свайго народа?) панцырам чыноўніцтва, як нахабна прысвойваецца ўсё нацыянальнае тымі, хто дзень і ноч даводзіць сабе, людзям і ўсяму свету, што толькі яны па-сапраўднаму любяць сваю Бацькаўшчыну і турбуюцца пра лёс яе, а ўсе астатнія — толькі носьбіты рабскае псіхалогіі, толькі быдла і марна імкнуцца аспрэчыць манапольнае права "нацыянальнай эліты" на патрыятызм...

Дарэчы, пра эліту... Хто толькі ні прымерваў на сябе "элітарнасць", як самую наймодную адзежку! А зірнуць уважлівей — у аднаго падробная шапка Манамаха за пазухай, у другога ад замежнай валюты кішэні адтапырваюцца, у трэцяга баявая расфарбоўка нацыяналістаў псуе даволі дэмакратычнае аблічча, у чацвёртага... Урэшце, у народзе ніколі не памыляліся наконт цаны падобнае апараты ад высока аплачвае-

мых куцюр'е ад палітыкі. Пэўна, прыйшоў час і на дзяржаўным узроўні вызначыцца, пазначыць ідэалагічныя арыенцыры, памятаючы, што народныя традыцыі адно ў народзе нараджаюцца і сцвярджаюцца, а адзіны клопат дзяржавы — зыходзячы з іх, на іх аснове, выпрацаваць дзяржаўную палітыку ў сферы ідэалогіі. Прасцей кажучы — у сферы выхавання г р а м а д з я н новай суверэннай Беларусі. У сферы, дзе, трэба прызнаць, не ўсё так добра, як здаецца ці падаецца.

Мяне, як кожнага, хто глядзіць не на афарбоўку (тым больш, не на тую ці іншую палітычную шліфоўку) слова, а ў корань яго, не пужае слова "ідэалогія", і ўсё ж я глыбока пераканана, што наоў створаная армія ідэолагаў, ідэалагічных работнікаў справы не зрушыць. Іх проста, у выпадку чаго (калі, да прыкладу, стане сур'ёзна прабукоўваць штосьці ў сістэме адукацыі, культуры ці інфармацыі) зробяць чарговымі "казламі адпушчэння". Не чыноўнікі (пры ўсёй павазе да іх статусу) сцвярдзяць, паспрыяюць ачышчэнню і росквіту нацыянальнай ідэі і цаглінка за цаглінкай выбудуюць новую ідэалогію беларускай дзяржавы, а настаўнікі, выхавачелі, кіраўнікі працоўных калектываў, журналісты, музыканты, акцёры, пісьменнікі — іх трэба толькі падтрымліваць, сярод іх выплываючы тых, да каго прыслухоўваюцца людзі, для каго духоўны подзвіг яшчэ штосьці азначае.

Чыноўніцтва, калі яно вылучае сябе як клас, агароджваючыся ўсё больш неадольнымі бюракратычнымі бар'ерамі (менавіта гэта мы сёння назіраем), уяўляе сабой небяспеку для любога дзяржаўнага ўкладу не таму, што прагне і дамагаецца для сябе ўсё новых і новых прывілеяў (часам заслужаных, часцей незаслужаных), а таму, што з-за ўздзеяння агароджы не чуе ні пратэстаў, ні парад і, хоць і мкнецца кіраваць усімі жыццёвымі працэсамі, не бачыць, не адчувае жыцця, якім жыве народ.

Вось і выбудоўваюцца не рэальныя, а народжаныя ў "прабірках" закуліснай палітычнай барацьбы чыноўныя — і не чыноўныя (да прыкладу, творчыя ці навуковыя) — іерархіі, калі ў мастацкія ці інтэлектуальныя аўтарытэты ўзводзяцца "свае" або тыя, хто ўмее прытварыцца "сваім". Вось і пішуцца (праз СМІ ці напрамую, ліставаннем) нічым не абгрунтаваныя допісы (так і хочацца сказаць: даносы), у якіх, "нічога сумняшся" канстатуецца: у нас няма літаратуры... уся інтэлігенцыя заражана вірусам нацыяналізму... школа павінна даваць толькі веды, выхаваннем няхай займаецца сям'я... няма масавага попыту — няма з'явы ў культуры (ці ў літаратуры, ці ў навуцы)... І каб жа толькі піса-

лася — сцвярджаецца! Ва ўсіх інстанцыях. На ўсіх узроўнях. І не прабіць гэту кругавую абарону — і трэба, трэба прабіваць. Каб канчаткова не страціць самапавагу. Каб мужнасць, гордасць за свой род, за свой народ вызначалі і дзяцей, і ўнукаў нашых.

Не варта вынаходзіць тое, што вынайздзена і даўно сцверджана ў народзе: быць мудрэйшым за народ нікому не дадзена! І дзякаваць Богу. Бо вось жа не прымаюцца беларусамі "на ўра" навязваемыя тэлебачаннем і кінапракатам баевікі і трылеры (сапраўдных крывавых войнаў хапіла!) ні бясконцыя шпіёнскія выданні, не ўсчынаецца віск вакол старых ці новых эстрадных зорак (адна з "неаспрэчных" зорак — Міхаіл Фінберг, ды і той з аркестрам вядомы больш па маскоўскіх эстрадных тусоўках). А ўсё таму, што памяркоўнасць — гэта не толькі цяпласць, як часта сцвярджаецца, а яшчэ і спрадвечная перакананасць, што ўласнае існаванне павінна мець сэнс, да таго ж, не нейкі там прыдуманы сэнс, а вялікі і неабвержны. Той, які шукае сапраўднае мастацтва, які сцвярджае сапраўдную літаратуру, які ўскрасае ў сапраўды народнай музыцы.

Пэўна ж, прасцей працаваць з тымі, хто імкнецца проста вылучыцца, пакасавацца, ухаліць лепшы кавалачак ад пірага славы, — тут не патрэбен уласны інтэлект, тут можна не хвалявацца за ўласны культурны ўзровень.

Але сапраўдныя набыткі культуры ствараюцца сапраўднымі творцамі, якім трымаць адказ не перад чыноўнымі людзьмі, а перад сваім народам і перад Богам.

І менавіта ім трэба дапамагаць, з імі трэба не баяцца абмяркоўваць самыя важныя, самыя складаныя жыццёвыя праблемы.

І колькі б хто ні перастрахоўваўся: як бы чаго не выйшла? — выйдзе і пойдзе сваёй ходою жыццё. І калі ва ўсім сыходзіць не ад жыцця, а ад сваёй насцярогі перад ім ці наўнай спробы неяк перахітрыць яго, нічога вартага не выйдзе. І калі ўжо каму не ў ахвоту да здаровага сэнсу прыслухоўвацца, прыслухоўваліся б да слоў Прэзідэнта, які не стамляецца паўтараць: "неабходна ісці ад жыцця", "разумна, спакойна і без перабораў" "дайсіці да душы і свядомасці кожнага".

Таіса БОНДАР

Нішто не заменіць мастацкую літаратуру ў выхаванні высокай маральнасці, гуманістычных ідэалаў і самабытнасці. Таму нельга кідаць літаратурны працэс у рэспубліцы ў рынкавыя хвалі. Дзяржава павінна цвёрда вызначыцца, як падтрымліваць літаратурны працэс, як скарыстоўваць яго плынь для выпрацоўкі магутнай энергіі ідэалагічнага ўплыву на грамадства.

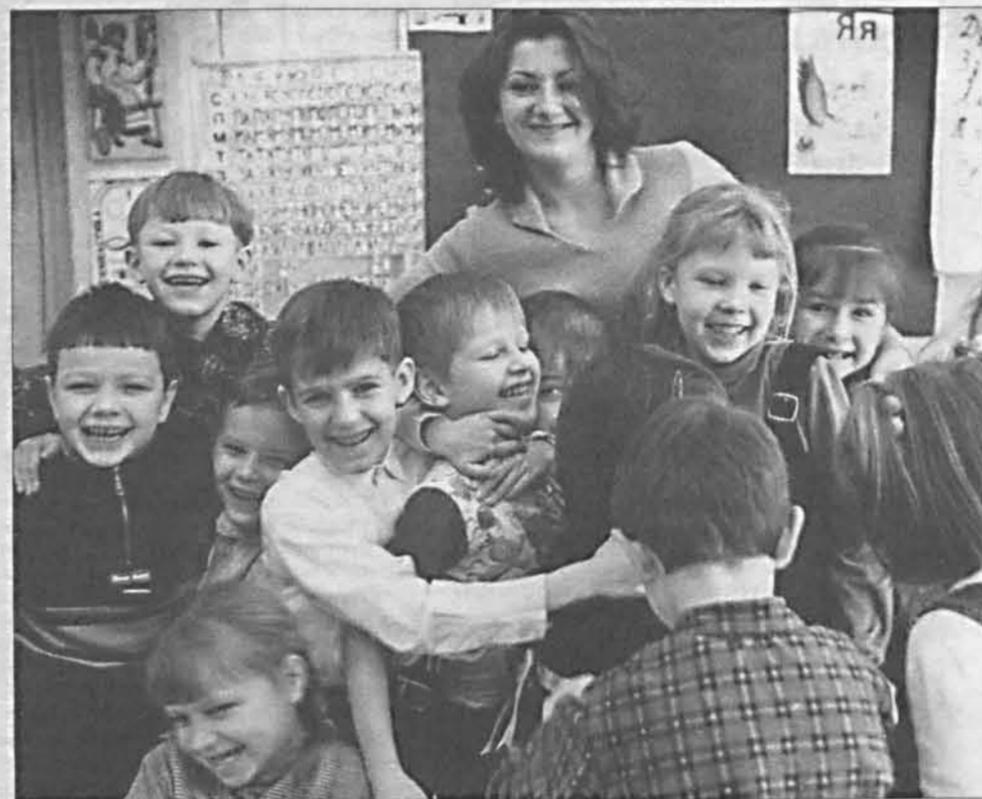
Чакае свайго вырашэння і больш плённая дзяржаўная падтрымка літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных выданняў, якія стаяць на дзяржаўных пазіцыях, праводзяць у жыццё дзяржаўную палітыку. Сярод гэтых выданняў і выданні РВУ "Літаратура і мастацтва". Здавалася б, што яны павінны прыйсці сягоння ва ўсё дзяржаўнае бібліятэкі, у чытальныя залы бібліятэк усіх навучальных устаноў, шматлікіх прадпрыемстваў і арганізацый. Аднак гэтага пакуль няма. Хто, на якіх дзяржаўных паверхах не разумее важнасці справы, значэння галоўных літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных выданняў краіны ў ідэалагічным забеспячэнні шырокіх чытацкіх колаў, вялікай гістарычнай місіі гэтых выданняў у фарміраванні і развіцці літаратурна-мастацкага працэсу ў Беларусі?.. Спадзяюся, што вырашэнне гэтага пытання неўзабаве стане адным з пунктаў

ідэалагічнай работы ў краіне. У сувязі з паднятай праблемай не могу не закрануць яшчэ аднаго балючага для мяне пытання. 20 гадоў адзінае ў Беларусі спецыялізаванае дзіцячае выдавецтва "Юнацтва", створанае ў свой час намаганнямі П. Машэрава, выпускала літаратуру для дзяцей, актыўна ўплывала на развіццё беларускай дзіцячай літаратуры. Было выдадзена звыш 250 мільёнаў экзэмпляраў кніг. Многія назаўсёды ўвайшлі ў гісторыю беларускага кнігавядання і нацыянальнай літаратуры, а "Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР" у 16-ці кнігах была адзначана ў 1996 г. Дзяржаўнай прэміяй. На жаль, на сённяшні дзень "Юнацтва", як самастойная адзінка, не існуе...

Калі мы не навучым дзетак у садках, у школах шанаваць сваё, роднае слова, чытаць і разумець сваю, беларускую кнігу, то і дарослымі яны не будуць актыўнымі чытачамі роднай літаратуры. І вырастуць пакаленні чужых на сваёй зямлі...

І хіба будуць здольны яны захаваць суверэннасць дзяржавы? Пра гэта трэба думаць сур'ёзна...

І яшчэ, выпрацоўваючы дзяржаўную ідэалогію, мы, вядома, павінны дбаць аб тым, каб людзі любілі Радзіму, сваю зямлю, людзей, ша-

навалі і паважалі працу, жылі дзеля прыгажосці і любові. Дзяржаўная ідэалогія павінна навучыць нас усіх любіць сваё, беларускае. Зрабіць гэта можна разумна спалучаючы інтарэсы дзяржавы, чалавека і царквы. Невыпадкова вядомы сучасны фізік Я. Веліхаў скахаў: "XXI ста-

годдзе павінна быць рэлігійным ці яго зусім не будзе". Рэлігійны аспект у дзяржаўнай ідэалогіі, у выхаванні прыгожага высокадухоўнага чалавека з'яўляецца вельмі важным.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

ПАКЛАНІЛІСЯ ЯКУБУ КОЛАСУ

47 гадоў таму не стала славуага сына Бацькаўшчыны, народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Штогод у дзень смерці паэта, 13 жніўня, да яго маглы прыходзяць прыхільнікі творчага таленту Якуба Коласа, каб ус-

класці кветкі і пакланіцца светлай памяці песняра, які пакінуў у спадчыну неўміручыя творы, актуальныя і сёння.

Сёлета аддаць даніну павагі светлай памяці незабыўнага дзядзькі Якуба прыйшлі яго родныя, пісьменнікі, прадстаўнікі творчых саюзаў, музейныя работнікі, навукоўцы.

Пра тое, як свята шануецца памяць Паэта, распавяла гутарку дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская.

Словы любові і пашаны да славуага песняра выказалі лаўрэаты Коласавай прэміі Анатоль Кудравец і Васіль Жураўлёў, народны мастак Беларусі Васіль Шаранговіч, галоўны рэдактар "ЛіМа" Віктар Шніп прачытаў свой верш, прысвечаны Якубу Коласу, а Міхась Міцкевіч, сын песняра — урывак з "Новай зямлі".

Н. МАКРЫЦКАЯ

НА ХВАЛЯХ БЕЛАРУСКАГА РАДЫЁ

КАНАЛ «КУЛЬТУРА»
3 1 ВЕРАСНЯ 2003 г.

"Літаратурны аўторак" 2 верасня пачнецца ў 12.10 праграмай М. Прохар "Свежыя старонкі: агляд літаратурных часопісаў", у 12.40 — "Сугалоссе" У. Дзюбы, у 14.10 — "Бестэслер", працягваем чытаць у прамым эфіры раман Дж. Лондана "Час не чакае", у 14.10 — "Таленты з глыбіні" М. Прохар, адрас якіх на гэты раз — г. Орша, у 15.00 — "Ліставанні" І. Рыбіцкага, у 15.30 — "Паэтычны радыётэатр" прапануе спектакль паводле вершаў Я. Янішчыц "Мой першы след малое восень...", у 16.10 — "Гаспода" Г. Шаблінскай, выпуск да завяршэння вяснянскага сезона "Плён творчых імпрэсій або Вандроўка ў свет мастацкага слова старых і новых знаёмых праграмы", у 17.00 — "Музычны сшытак" І. Мільто, а на завяршэнне "Літаратурнага аўторка" — праграма "Нанавя", у якой мы прапануем перачытаць класічны твор К. Чорнага "Вераснёвыя ночы".

Тэма "Палітры" на 4 верасня: "І нічога, апроч праўды..." або палітра роздумаў крытыка і літаратуразнаўца, доктара філалагічных навук, прафесара М. Мушынскага.

Н. К.

СВАЁ ПАВІННА ПЕРАВАЖАЦЬ ВА ЎСІМ

Калі звярнуцца да самога слова "ідэалогія", дык яно трактуецца, як сістэма ідэй, уяўленняў, палітычных, філасофскіх, мастацкіх і іншых поглядаў, якія характарызуюць тое альбо іншае грамадства. Можна яшчэ больш каратка: ідэалогія — вучэнне, ідэя — паняцце. Дык вось, на маю думку, гэтага "паняцця" якраз і бракуе. Мы ўсе бачылі па тэлебачанні, якімі ўпануранымі былі нашы чыноўнікі на ідэалагічнай нарадзе ў Прэзідэнта, як бы не разумеючы, чаго ж ад іх хоча Прэзідэнт? Ніхто так і не высветліў да канца, як дарэчы, і тыя людзі, якіх апыталі тэлежурналісты на вуліцах, які ж сэнс, якое паняцце мы будзем укладваць, ці павінны ўкладваць у сваю ідэалогію?

А па вялікім рахунку і высвятляць няма чаго, таму што, калі, скажам, азірнуцца назад у наша ранейшае савецкае грамадства, можна выхапіць, напрыклад, толькі адзін радок з гімна Савецкага Саюза: "Великий могучий Советский Союз".

Асноўная ідэя: вялікая, магутная, незалежная, квітнеючая Беларусь! І ўся наша ідэалогія павінна працаваць на гэта, адкуль вынікае і наша беларуская эканоміка, і філасофія незалежнай Беларусі, і беларускае мастацтва, і беларуская літаратура, і шмат чаго яшчэ.

Калі вызначыцца з асноўнай ідэяй, тады непазбежна паўстае пытанне і пра грамадства, пра тое, ці гатовае яно працаваць на гэтую ідэю? І вось тут ужо патрэбна ідэалагічная праца, дзе галоўны арыенцір — асноўная ідэя, зноў жа, — вялікая, магутная, незалежная, квітнеючая Беларусь. Ад чаго, на жаль, мы яшчэ вельмі далёка. І застаецца адно: ўсім грамадствам працаваць на гэтую ідэю. Праўда, тут шмат самых розных рыфаў. І асноўны, каб не "забаўбалася" ўсё: на словах — адно, на справе — іншае. Самыя добрыя ідэі лопаліся менавіта з-за гэтага, як паказала не такая ўжо і далёкая гісторыя.

Ну, а што да літаратуры... Мы асудзілі тое, што яна была доўгі час "вінцікам" той, савецкай сістэмы, той ідэалогіі. Але ж, былі "вінцікі" і была добрая, сапраўдная, вялікая літаратура, якая ўлілася ў сусветную скарбніцу. Сапраўдная літаратура, гэта перш за ўсё — чалавечнасць, на ёй можна выхоўваць у чалавеку — добрае, разумнае, прыгожае, што і патрэбна для цывілізаванага грамадства. І, што менавіта да нашай літаратуры, дык яна яшчэ ў сабе нясе і асветніцкі пачатак, асабліва там, дзе тычыцца нашай беларускай гісторыі.

Гэта ўсё вельмі вядомыя рэчы. Незразумела адно, чаму ж такія маленечкія тыражы ў нашых кніжках і выданнях?! Няўжо грамадства думае, што выбудаваць нашу Беларусь можна і без літаратуры! Менавіта, беларускай!

Праз якую праходзіць наш беларускі характар, нашы гісторыя і традыцыі, ды элементарна, наш беларускі побыт. Ці задумваўся хто над нашым жыццём: раница, потым праца, ну, а вечар — ля тэлевізара, дзе адзін за адным па расійскіх каналах пракручваюцца розныя тэлесерыялы ды фільмы выключна замежныя, і вельмі часта — махлярскія, бандыцкія, ва ўсялякім выпадку, такія ў іх галоўныя героі. І, даруйце, мы ўвесь вечар жывём гэтым жыццём чужых краін. Ну, а як жа на-

Сапраўдная літаратура, гэта перш за ўсё — чалавечнасць, на ёй можна выхоўваць у чалавеку — добрае, разумнае, прыгожае, што і патрэбна для цывілізаванага грамадства.

шае жыццё?! У нас мала сваіх фільмаў, не чытаюцца свае кніжкі, ужо і песні свае некуды адсунуліся, спяваюцца, спрэс — чужыя! Моладзь наша з задавальненнем засвойвае чужыя святы: Дзень Святога Валянціна і ўжо прымерваецца да амерыканскага Халавіна. Даруйце, а як жа ўсё нашае? Чаму людзі не хапаюцца за сваё?! За ўсё тое, што мы атрымалі ад сваіх жа продкаў у спадчыну?! Менавіта сваё павінна пераважаць ва ўсім, тады з'явіцца і пачуццё гонару, і годнасці, і адказнасці... У гэтым і будзе ідэалогія не для трактатаў і лекцыяў, а ідэалогія жыцця, калі беларусы, а з імі ўсе тыя, хто воляю лёсу жыве на нашай зямлі, будуць будаваць, абсталёўваць па ўсіх накірунках жыцця свой беларускі дом, сваю зямлю, сваю краіну.

Раіса БАРАВІКОВА

ІДЭАЛОГІЯ — ДЛЯ ЧАГО?

"Ідэалогія беларускай дзяржавы" — сам тэрмін падкрэслівае, што мы не прэтэндзем на сусветнасць і універсальнасць і далёкія ад устаноў на экспарт сваіх поглядаў і ўяўленняў.

Наша ідэалогія нараджалася ў нас на вачах — досведам барацьбы за забеспячэнне абвешчаных прынцыпаў суверэннасці і незалежнасці. Наша ідэалогія ёсць, перш за ўсё, духоўнае забеспячэнне "беларускай мадэлі развіцця".

Ідэалагічныя ўстаноўкі сучаснай Беларусі — не плён адцягнутага тэарэтызавання апазіцыйных колаў, а калектыўна вызначаны стваральнікамі вектар духоўных прыярытэтаў. Гэта слушна, што Прэзідэнт А. Р. Лукашэнка быў галоўным ініцыятарам працоўкі беларускай ідэалогіі і ўнёс вырашальны ўклад у яе фарміраванне. Але слушна і тое, што ўсе тыя грамадзяне, якія адказна ставіліся да лёсаў нашай дзяржавы, унеслі сваю долю ў вызначэнне стратэгічных

накірункаў нашага духоўнага развіцця.

Такім чынам, я сказаў бы, што ідэалогія беларускай дзяржавы ёсць форма духоўнага выбару большасці беларускай нацыі, большасці грамадзян Рэспублікі Беларусь.

У нашай ідэалогіі няма нічога нацыяналістычнага. Але, адстойваючы прынцыповую лінію на суверэннае нацыянальнае развіццё, мы, як я разумею, выступае супраць любых спроб палітычнага цэнічнага гегеманізму ў міжнародных маштабах.

Пісьменнік не можа адносіцца абыякава альбо скептычна да ідэалогіі. Не толькі таму, што ідэалогія — гэта "імуная сістэма грамадства", — але яшчэ і таму, што грамадская каштоўнасць мыслення мастака тлумачыцца толькі рэалістычнасцю ягоных светапоглядных вызначэнняў.

"Творчы застоі" большасці літаратараў, паказвае не гэтак на складанасць іх індывідуальных лёсаў, як на

Ідэалогія беларускай дзяржавы ёсць форма духоўнага выбару большасці беларускай нацыі, большасці грамадзян Рэспублікі Беларусь.

неадэкватнае разуменне фактычнай структуры свету, калі праблему бачаць там, дзе яе няма, і не бачаць праблему там, дзе яна рэальна існуе.

Прыхільнік інтэлектуальнай насычанасці творчасці, я без ваганняў прысягаю цяперашняй ідэалогіі, што адкрывае шлях да больш глыбокага і адказнага спазнання навакольнага свету, чым гэта было раней.

Эдуард СКОБЕЛЕЎ

ПАЯДНАЦЦА Ў АДРАДЖАЦЦА ДУХОЎНАСЦІ

Перш-наперш трэба вярнуць чалавечую прыстойнасць у грамадскае жыццё, супрацьстаяць наступу ўседазволенасці, навязліва прынесенай масавай культуры, усяму спакусліва танна-прывабнаму, чым на інфармацыйным полі свету часцей і часцей падмяняюцца сапраўдныя каштоўнасці — і ёсць галоўная задача сённяшняй ідэалагічнай работы.

Будаўніцтва квітнеючай незалежнай Беларусі — наша дзяржаўнае будаўніцтва — павінна трывала стаявацца на духоўным падмурку — тым гістарычным вопыце, дзейсна здабытым народам на працягу стагоддзяў, які дае нам, сённяшнім пакаленням, годнае права "людзьмі звацца".

У гэты падмурак таленавіта пакладзены і многія набыткі беларускага мастацкага слова. Духоўная прыстойнасць класічных літаратурных імёнаў — надзейны кампас грамад-

На свяце паэзіі ў Дзень ведаў.

скага развіцця. Нястомна і годна працуе ў гэтым кірунку і сучаснае літаратура, голас якой бароніць у чалавеку чалавечасць, утрымлівае яго над адкрытаю прорвінай багата якіх таннаў спакус.

Хацелася б, каб у паўсядзённай працы па адраджэнні духоўнасці паядналіся і паразумеліся ўсе мы — і дзяржаўныя чыноўнікі, і творчыя людзі.

Мікола МЯТЛІЦКІ

Трэба вярнуць чалавечую прыстойнасць у грамадскае жыццё, супрацьстаяць наступу ўседазволенасці, навязліва прынесенай масавай культуры, усяму спакусліва танна-прывабнаму, чым на інфармацыйным полі свету часцей і часцей падмяняюцца сапраўдныя каштоўнасці — і ёсць галоўная задача сённяшняй ідэалагічнай работы.

ЗЫХОДЗЯЧЫ З НАШЫХ СЁННЯШНЫХ РЭАЛІЙ

На нарадзе з удзелам кіраўніка дзяржавы па праекце Указа Прэзідэнта "Аб сістэме дзяржаўных органаў і іншых арганізацый, якія ажыццяўляюць ідэалагічную работу ў Рэспубліцы Беларусь" адзначана адна з многіх, акалічнасцей, або аспектаў (як хто назаве), не ўсвядомішы якую (які) няма сэнсу наогул што абмяркоўваць па гэтай тэме. А менавіта: калі ён спытаў у прысутных, як хто разумее ідэалогію, не ўсе змаглі даць пэўны адказ. Гэта, між іншым, было ўспрынята з заклапочанасцю і разуменнем: праблема кадраў, іншыя

асветнікі. А і проста грамадзяне сваёй краіны. І я, калі ўжо так, як грамадзянін.

І вось абнадзеены (грамадзянін, падкрэслію, які ўжо не можа зразумець што з намі дзеецца, у якой дзяржаве жывём, якія ў нас прэзэрытэтныя духоўныя каштоўнасці), што ўрэшце мы надзвычай сур'ёзна задумаліся над СВАЁЙ ідэалогіяй з недаўменнем даведаўся: з гэтага навучальнага года пагаршаецца становішча ў школе з вывучэннем беларускай і рускай літаратуры і моў. Кажуць, што нібы "ўдасканаленне" вучэбнага пра-

Тады, ну і што, "калі там?". Ды ў іх жа мысленне іншае, нянаскае...

Ладна... Шумяць, мабыць, без падстаў, што нібыта распрацоўка новых праграм па вывучэнні ў школе такіх СКАРБНІЦ НАРОДНАГА ДУХУ, як БЕЛАРУСКАЯ І РУСКАЯ ЛІТАРАТУРА вялася даўно. Уціхую? "Брехня", газеты пісалі, паўсюль гаварылі. Іншая справа, ці прыслухоўваліся, як след скажам, да настаўнікаў, пісьменнікаў, проста грамадзян, якія хочучь бачыць сваіх дзяцей сапраўды адукаванымі (і па літаратурах таксама) сваіх, а не, скажам, на 75 "ПРОЦЭНТАУ" адукаваных. Прыслушаецца, на якіх мовах размаўляюць учарашнія выпускнікі школ, іншых навучальных устаноў; уражанне такое, што і беларускую і рускую мовы і літаратуры ім цалкам замянілі экзамены "па вымаўленні" на базарных плошчах, ці ў СІЗО). Паглядзіце на "татуіровачны правапіс" на аголеных участках целаў моладзі, і што найстрашней, у будучых некаторых мам...

Ды шмат што іншага сведчыць: трацім будучыню сваю, дзяцей, як культурных, сапраўды выхаваных людзей... Дык што, будзем і далей высвятляць адносіны, каго запрасілі, каго не запрасілі, хто чакаў, хто пакрыўдзіўся. Ну, ну... Пакуль пры гэтым і іншае высвятляць будзем, дык зусім не заўважым, што ў многіх дзяцей нашых абсалютна чужыя Айчыне погляды, і нямаюць хто з іх сваю Бацькаўшчыну ўжо не ўспрымае, як такую, для яго на Захадзе (во прапаганда, во ідэалогія дзе) — чалавечы рай...

Не, я не збіраюся, ды і не маю права рабіць асветнікаў ворагамі Бацькаўшчыны. І наўмыснамі — таксама. Мне быліць іншае: чаму ў звадках, супрацьстаяннях мы ўсе такія разумныя ды мудрыя не заўважаем, што маладое пакаленне страчвае лепшыя духоўныя здабыткі не толькі беларускага, рускага, а і іншых народаў, якія і сёння, як і спрэдка, жывуць ладам на нашай зямлі?..

...Дык што можа быць далей на самай справе ў грамадстве?

проблемы, якія трэба вырашаць. Вядома, зыходзячы з нашых сённяшніх рэалій... І адразу ж у пэўных колах — з'едлівыя келікі: калі так, то...

А мне падумалася: а мы, панове, таварышы і інш., і інш., — такія ўжо вялікія спецыялісты ў гэтай справе? Дык чаму ж сілу слова звялі на нет, і ўсё разбураем, разбураем...

Падумалася, таксама не дзеля таго, каб нібы абараніць чыноўнікаў. Ім ні мая, ні чья іншая "защита" непатрэбна: выдатныя і проста добрыя спецыялісты зусім у іншых галінах народнай гаспадаркі. (Ды і неведанне — не абраза. Ужо сама канстатацыя — надзея на лепшае.) Але, канечне, гумантарый маглі б быць і смялейшымі — разгубленасць любому спецыялісту шкодзіць. А яшчэ: калі ўсе мы сапраўды заклапочаны будучым Айчыны, то павінны шмат што зразумець. Можна, першае, што гэта бяда наша агульная — не-ве-да-ем... А што і ведалі, што мелі, дык "бесшабашно" страцілі. Выходзіць, старая справа — ідэалогія — для нас новая. І ў тым сэнсе паўтаруся, што абсалютна новае жыццёвыя рэаліі, і што новае пакаленне вырасла, дзейнічае. І ў той жа ўладзе. А што не ведаем, бяды няма: калі сапраўды з клопатам, асвядомлена, ды ўсе зацікаўленыя разам, калі ўсё ладам — "опыт дело наживное". Найперш ведаць, канечне.

Што ж датычыць бескампраміснасці кіраўніка ў адносінах да тых, хто ў розны час быў ім запрошаны ў органы кіравання, ды даў згоду працаваць (не паверу, калі хто скажа, быццам прымуслі), дык сведчанне: ні ў якой дзяржаўнай справе дробязей няма. І яшчэ: найважнейшая тэма абмяркоўваецца адкрыта.

І вывад: так, "неабходнасць ідэалагічнага забеспячэння краіны вынікае з жыццёвых рэалій". Згодны. Думаю, гэта разумеюць сёння многія. І не толькі палітыкі, дзяржаўныя літаратуры і культуры,

Чаму ў звадках, супрацьстаяннях мы ўсе такія разумныя ды мудрыя не заўважаем, што маладое пакаленне страчвае лепшыя духоўныя здабыткі не толькі беларускага, рускага, а і іншых народаў, якія і сёння, як і спрэдка, жывуць ладам на нашай зямлі?..

цэсу. А мне не верыцца: якое ўдасканаленне, калі змяшэнне?

І гэта можна ўспрыняць парознаму. Скажам, на змацянальным узроўні і такім чынам: "Чарговая спроба адлучэння скарбніц народнага духу ад адукацыі". І кажуць. Яшчэ горш: "Да канца абалванім наша будучае, дзяцей..."

Я не спяшаўся б адразу згаджацца ні з першымі ні з другімі: можа, недагляд, пралік тых, хто адказвае за адукацыю. Працуюць жа, а як вядома, не памыляецца той, хто нічога не робіць. Больш таго, асветнікі падказваюць, нібыта бралі мадэль з вопыту іншых, "развітых" краін (нібы мы ні на што не вартыя, і ў нас няма свайго вопыту, і жывём мы чужым жыццём...).

Ды ўсе мы ведаем: нямаюць хто з тых, каму, прабачце, напляваць на рускую і беларускую літаратуру і ў школе і наогул, як, паўтараю, на скарбніцу народнага духу (тут я народы не падзяляю), выкарыстаюць сітуацыю і як неаднойчы было, кінуцца (крытыкі!) набываць сабе палітычныя і іншыя ачки — шанц які!.. І як таксама не раз было, для адных — клопат, для другіх — балбатня, каб "эхо далёка шло".

Думаецца, у нас ёсць шанц узвысіцца ў свеце (не трэба забываць, што тое месца, якое нам адведзена па факце чалавечага развіцця, калі далёка не апошняе, то зусім і не першае).

Уладзімір САЛАМАХА

У ДОБРЫ ШЛЯХ, БУДУЧАЕ КРАІНЫ!..

Памятаецца, некалькі гадоў таму, калі была створана першая дзяржаўная камісія па кантролі за прыёмнымі экзаменамі ў ВНУ, колькі на гэта было кпінаў, незлычлівых водгукі, здэкаў у некаторых сродках масавай інфармацыі, маўляў, не дзяржаўная гэта справа.

Да гонару ўсіх тых, хто працаваў у камісіі, на гэты слоўны бруд, не звярнулі ўвагі. Людзі, занятыя справай, разумелі: у той няпростай сітуацыі, якая склалася вакол паступлення ў асобныя ВНУ, нямаюць хто з таленавітай моладзі, у асноўным з правінцыі, не змогуць стаць студэнтамі. Часам і з тае прычыны, што ва ўмовах так званага рынку, калі шмат дзе грошы пачынаюць засціць розум, калі іх можна займець "дапамагаючы" некаторым бацькам уладкаваць сваіх дзяцей на вучобу, цяжка стала разлічваць на справядлівасць пры паступленні.

На што і на каго маглі разлічваць сумленныя абітурыенты, іх бацькі, ды і грамадства ў цэлым? Вядома ж, толькі на справядлівасць, як адну з сацыяльных заваёў грамадства мінулага, на шчасце, не страціўшага свайго разумення і сёння, у новай краіне.

Помніцца, то там, то сям органы ўнутраных спраў выкрывалі факты хабарніцтва з боку некаторых несумленных выкладчыкаў навучальных устаноў, заводзіліся крымінальныя справы. Рэзананс у грамадстве быў не адназначны: у асноўным людзей абурала, што несумленнасць, карупцыя, хабарніцтва дабраліся і да ВНУ і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Былі, ды і ёсць, праўда, адзінкі, тых, хто лямантуе: камісія ўмешваецца не ў сваё, органы ўнутраных спраў перавышаюць свае паўнамоцтвы...

Можна было б не звяртаць увагі на апошніх, калі б лямант не меў строга вызначаную накіраванасць: "не перашкаджайце разбураць сацыяльныя ўстоі грамадства, дайце нам права абагачацца незаконным шляхам..."

Але, там, дзе незаконны шлях любога абагачэння, там, вядома, не толькі дзяржаўныя камісіі, а і спецыяльныя праваахоўныя службы, закліканыя змагацца з усім гэтым. І няма нічога здзіўнага, што іх дзейнасць падтрымліваюць сотні абітурыентаў і іх бацькі, асабліва тыя, хто не толькі не мае сродкаў, каб "уладкаваць" дзіця, а найперш спадзяюцца на сацыяльную, ды і ўсялякую іншую справядлівасць, якая павінна быць у даным выпадку пры паступленні на вучобу ў дзяржаўныя навучальныя ўстановы.

Тым не менш, тая атмасфера, якая пануе вакол навучальных устаноў апошняе дзесяцігоддзе, паранейшаму, не, ды і падштурхоўвае некаторых бацькоў да несумленнасці пры здачы іх чадамі экзаменаў. Некаторыя з іх нават даходзяць да такога абсурду: выкладваюць перад хабарнікамі ад чатырох і болей тысяч долараў, каб дзіця паступіла ў навучальную ўстанову, забываючы, што за гэтыя грошы можна вывучыць яго на платным аддзяленні без усялякага крыміналу, ды здзелкі з уласным сумленнем.

Здзіўляюць, неймаверна здзіўляюць факты, калі, напрыклад, выкладчыкі асобных юрыдычных устаноў краіны, што вучаць студэнтаў прававым адносінам, самі ж, здараецца, ігнаруюць, стаўшы на шлях крыміналу. Дык, як, скажыце, і на такое мы не павінны звяртаць увагі?..

У памяці яшчэ засталіся тыя часы, калі выкладчыкі вышэйшых, сярэдніх і спецыяльных навучальных устаноў, настаўнікі агульнаадукацыйных школ, як кажуць, толькі ў агульных рысах (тэарэтычна) былі знаёмы з нормамі крымінальнага кодэкса. Вось і думаю: дык што, новыя рэаліі жыцця ўзялі верх над розумам, што змаглі ўнесці такія сур'ёзныя, страшныя карэктывы ў псіхалогію асобных выкладчыкаў? І вось вынік, калі так: сёння ў калоніях, сярод тых, хто ўкраў мяшок зерня, адбываюць пакаранне (цяжка паверыць) не толькі некаторыя з простых выкладчыкаў, але нават члены-карэспандэнты акадэміі, кандыдаты навук, дэканы факультэтаў, рэктары, прарэктары па выхаваўчай і вучэбнай рабоце, дацэнты, старшыні і члены прадметных камісій — суд даказаў, што яны бралі хабар. Не хацелася б, каб такія факты, факты нядобрасумленнасці асобных педагогаў, як кажуць, кідалі ценю на вялізную армію сапраўды добрасумленных работнікаў Міністэрства адукацыі.

І так, тысячы, дзсяткі тысяч выпускнікоў школ з усіх рэгіёнаў краіны сталі студэнтамі. Калі канкрэтна, толькі ў ВНУ паступіла 24502 юнакі і дзяўчаты.

У іх, іх бацькоў, грамадстве захавана вера ў справядлівасць, надзея. Гэта, вядома ж, архіважна. Асабліва ў сённяшняй сітуацыі, калі дзяржава самым сур'ёзным чынам заклапочана выпрацоўкай сваёй ідэалогіі. Вядома ж, выкладчыкі, педагогі, дзе б яны не працавалі, будуць першымі праваднікамі ў жыццё ўсяго лепшага, напрацаванага грамадствам.

Віктар ПАТАПЕНКА

НОВАЯ КНИЖКА «СТАРЫХ ВЕРШАЎ»

У бумбамлітаўскай серыі "Другі фронт мастацтваў" з'явілася чарговае выданне. У першай пазычнай кніжцы, складзенай са "старых вершаў", малады паэт Андрэй Хадановіч спрабуе быць як заўсёды арыгінальным. Гэта намагавецца абгрунтаваць у прадмове да выдання Г. Кісліцына, што ў яго не надта атрымліваецца — уплывае феміністычнасць асобы. Тут можна згадаць кнігу "Blonde attack", дзе Кісліцына сцвярджае прыярэт жанчыны перад мужчынам, прынамсі на глебе крытыкі. Верагодна, гэта адбываецца і ў напісанні тэкстаў для літаратураў-мужчынаў. Перадусім патрэбная кансультацыя дзядзькі Фройда, бо не хапае канструктыўнай крытыкі. І калі сцвярджаецца, што "паэзію Андрэя Хадановіча з нічым іншым зблытаць немагчыма", міжволі згаджаецца, сапраўды, нельга зблытаць пыласос з самаварам. А чаго вартыя трызненні Хадановіча (верш "Падшпарак-Пачварак"): "Я завуся Падшпарак-Пачварак, // бо паводку сябе вельмі дрэнна. // Я аматар падступак і сварак. // Не чытайце маралі — дарэмна!" Падобныя трызненні выглядаюць не інтэлектуальнай гульні, а зарыфмаваным какецтвам. Таму мараль патрэбная! Андрэю Хадановічу варта было б азнаёміцца з творамі таленавітых папярэднікаў — Раісы Баравіковай, Вольгі Іпатавай і інш.

"Інтэлектуальная гульня" настолькі захоплівае спадара паэта, што ён пачынае ўспрымаць яе сур'ёзна: "У душы руплівага паэта // ёсць напалеонаўскія мэтэ". У вершы "Руплівец культуры" саркастычным вобразам лірычнага героя гіпербалізаваны да абсурду, ад чаго робіцца незразумелым, жартуе аўтар або спрабуе выдаць свае натуральныя думкі за штучную гульніваць.

"...Андрэй Хадановіч выглядае чалавекам, які свядома эміграваў на новую тэрыторыю — тэрыторыю культуры", — піша Кісліцына. На жаль, вышэй згаданая прастора знаходзіцца настолькі далёка ад актуальна беларускіх чытачоў, што нельга лічыць эміграцыю Хадановіча станоўчай. Тым больш, калі паэт свядома акрэслівае мяжу паміж сабой і залай глядачоў. У такім выпадку, відаць, ніякі мастацкія вышталонасі — класічныя формы верша, загнаныя ў постмадэрнізм — вярнуцца назад не дапамогуць. Філагічныя выбрыкі ў паэзіі Хадановіча выглядаюць як агонія жывых словаў і адначасна — нараджэнне тэкстаў, толькі фармальна звернутых да масавага спажываўца. Іх унутраная структура "фішак", якія, да таго ж, ёсць не зусім аўтарскай знаходкай (гл. вершы Украінскага паэта Аляксандра Іванца). Калі ж гэтыя "фішкі" не кожнаму дадзена зразумець, творчасць ператвараецца ва утопію, "тэрыторыю культуры" як піша Г. Кісліцына. Крытык заўважае: "Тэксты Хадановіча паводле ўспрымання на чытацкім узроўні бліжэй за ўсё да крыжаканак, дзе два-тры неразгаданыя словы не псуюць настрою, а выклікаюць жаданне зазірнуць у слоўнік". Але ж верш павінен быць эмацыянальным завершаным настолькі, каб чытачу ўсё было зразумела без аніякіх энцыклапедыяў. У іншым выпадку творы будуць асацыявацца ў яго з дрэнна прыгатаванай стравай, у якой шмат складнікаў, што нібыта дапасуюцца адзін да аднаго, але ўжыванне падобнай ежы можа скончыцца атручаннем. Калі лічыць папулярнасць масавым атручаннем, то падобная паэзія мае права на існаванне. Але ж аматары Слова, чытаючы якасны літпрадукт, мусяць аздараўляцца. Для ўжывальнікаў "дрэннай ежы" існуюць японскія крыжаканкі.

У вершы "Шызабары" знайшлася рыфма "сонца — бясконца", якая, відаць, выпадкова туды патрапіла. Магчыма, гэта адзіная правая творчай шчырасці аўтара — усе астатнія хібы лікавала філагічная адукацыя.

Віктар Праўдзін меў рацыю, калі выступаў у прамым эфіры БТ і казаў пра тое, што ў камерцыйным выдавецтве цяпер часцей за ўсё выходзяць творы падзёрнага мастацкага гатунку... Хаця ў выпадку з Хадановічам — халодная гульня... Дык навошта нам гэтая халадзца? Лепш чытаць вершы Сяргея Законнікава, Алеся Бадака, Навума Гальпяровіча — паэтаў, што пішуць у лепшых традыцыях класічнай беларускай літаратуры.

Уладзімір УСПЕНСКІ

Хадановіч А. "Старыя вершы". Мн.: Логвінаў, 2003.

«ВОЗЕРА РУДАКОВА» МІКОЛЫ КАНДРАТАВА

1.

Калі параўноўваюць вершы з кветкамі, а паэтаў — са збіральнікамі букетаў, то хтосьці з паэтаў паводле гэтай (вынайзденай, дарэчы, не мною) мадэлі, сарве дзве-тры кветкі на адным палетку — і павядзе яго дарога далей, каб сарваць тыя ж дзве-тры кветкі на наступным. А іншага завабіць прыгажосць нейкага адзінага палетка: ён нават і не падумае, што можна пайсці кудысьці яшчэ — "Навошта, калі і тут такая прыгажосць, столькі непадобных адна на адну кветак".

Да ліку тых, хто прытрымліваецца ў сваёй творчасці другой пазіцыі, можна аднесці і паэта Міколу Кандратава, кнігу якога "Возера Рудакова" ў канцы мінулага года выпусціла выдавецтва "Беларускі кнігазбор".

Паэт не вышуквае ў разнастайных формах, не шукае ў адрозненне ад многіх і многіх "новых" якіхсьці незвычайных станаў душы для напісання сваіх твораў. Вершы Міколы, здаецца, узнікаюць ад нейкай унутранай паўнаты. Тыя пачуцці, якія ён перадае праз свае творы, паэт не шукае мэтанакіравана — яны яго знаходзяць самі, як сама сабой пасля доўгай зімы прыходзіць вясна.

Дарэчы, тэма вясны, закаханасці — самая любімая для Міколы Кандратава. Чаму закаханасці, а не кахання? Рэч у тым, што Мікола і не імкнецца пранікнуць ва ўласных творах у глыбіні душы сваіх натхняльніц. Яны, натхняльніцы, ёсць толькі састаўная частка вясны, нейкай узрушанасці душы. Таму — заўжды светла ў вершах-прысвячэннях паэта.

Нішто дзяцінства не азмрочыць.
Нас сцежкі школьныя звалі

з дзячынай, у якой былі
чаромхавыя вочы.

Былое сэрцу даражэй.
Хай шчасце побач з ёю крочыць!
Напэўна, і ў яе дзяцей —
чаромхавыя вочы.

("Чаромхавыя вочы")

Аўтар кнігі няспынна вядзе бясплоўную размову з тымі, хто яго натхняе, і таму так часта ў вершах гучаць словы "вочы", "пагляд".

Што хвіліна, што другая —
знічкай прамільгне:
я цябе не пакахаю,
як і ты мяне.

Як вянок з вясновых кветак
восенню не звіць,
у жыцці кароткім гэтым
нам з табой не быць.

Толькі позірк нечаканы,
толькі сэрца стук
нам з табой накіраваны,
толькі дотык рук.

Так, у вясны амаль ніколі не бывае драматызму, яна, нават мінулая, заўжды ўспамінаецца светла. Ды і драматызм у паэзіі — гэта па-за беларускай літаратурнай традыцыяй. Калі ў каго ён і сустракаецца, то з'яўляецца хутчэй выключэннем з правілаў. Каханне ў беларускай традыцыі выступае часцей як замілаванне, захапленне, веснавая ўзрушанасць душы. Іншым разам яно можа быць апаната светлым сумам. Увогуле, для беларускага літаратара (у першую чаргу паэта) каханне — не некіруемая разбуральная страць, а на-

2.

Напісаў пра зборнік паэзіі Міколы Кандратава, але адчуваю: не ўсё скажаў, што хацеў. Не сказаў, у прыватнасці, пра будову кнігі. Нават у размяшчэнні вершаў відаць любоў аўтара да традыцыі, часам нават да нейкіх стэрэатыпаў, што склаліся ў нашай літаратуры

СТАСУНКІ

МОЙ КАРАТКЕВІЧ

Нядаўна, парадкуючы свой архіў, я знайшла ў даўняй папцы некалькі забытых аркушаў — свае пераклады з Уладзіміра Караткевіча, зробленыя дзесьці ў першай палове 70-х.

З Валодзем Караткевічам мы вучыліся адначасова на філагічным факультэце Кіеўскага ўніверсітэта — я на ўкраінскім, ён на расійскім аддзяленні. Добра памятаю яго хударлявую, але шыракаплечую постаць, яго сімпатычнае хлпчакаватае аблічча. Мы не таварышавалі блізка, але сустракаліся досыць часта, перадусім на канцэртах мастацкай самадзейнасці ўніверсітэта, дзе я грала на фартэпіяна ці акампаніравала сваім галасістым сяброўкам, а ён разам са сваім сябрам палякам Фларыянам Няўважымым дэкламаваў вершы (летась з цікавасцю прачытала надрукаваныя ў адным навуковым зборніку наўздзіў змястоўныя і шчырыя лісты Караткевіча да прафесара Аляксандра Назарэўскага).

Потым нашы шляхі разышліся, але я адкрыла яго для сябе як паэта, самабытнага празаіка і кінасцэнарыста. Неяк выпадкова давялося мне пабачыць у адной звязцы з досыць нуднымі дакументальнымі фільмамі ягоную кароткаметражную паэтычную стужку "Дрэвы". Дыхтоўная апэратарская работа: розныя дрэвы, графічна экспрэсіўныя, у неспадзяваных ракурсах, настраёва самадастатковыя — і цудоўнае паэтычнае суправаджэнне Караткевіча. Дасюль памятаю тую стужку як адно з самых моцных мастацкіх уражанняў. Потым захапілася яго своеасаблівымі "гатычнымі" раманамі ("Дзікае паляванне караля Стаха", "Чорны замак Альшанскі" ды іншыя), дзе дэтэктыўна закручаны сюжэты разгор-

таюцца на фоне нацыянальнай мінуўшчыны, а ва ўсім праглядаецца трапяткое замілаванне родным краем. Чытала ўсё гэта ў арыгінале, што ўзмацняла ўражанне. Не ведаю, адкуль у мяне гэтая пяшчотная любоў да беларускай мовы, але чытаць і перакладаць беларускія тэксты — сапраўднае асалода. І вось у адзін з дзён 1973—1974 года ў мае рукі трапіў зборнік паэзіі Караткевіча "Мая Іліяда", выдадзены ў Мінску ў 1969 годзе.

Тады былі цяжкія часы. Мае найбліжэйшыя сябры — Святлічны, Свёрстак, Стус, Чарновіл ды іншыя — апынуліся за кратамі. Вобскі, рознага роду рэпрэсіі, атрутныя "клеветоны" ў прэсе, рэгулярныя выклікі на допыты ў КДБ і пастаянная трывога за сяброў, асэнсаванне вышыні іхня-

га экзістэнцыйнага выбару, гордасць за іх і прагненне — няхай подумкі, хай сабе ў абсягах духу — дауццяца да іх... На такой хвалі і паўсталі пераклады з Караткевічавай "Іліяды", якія, наўздзіў, адпавядалі майму тадышняму душэўнаму стану. Я перакладала іх у асноўным на працы (працавала рэдактарам у выдавецтве "Віцца школа"), паміж рэдагаваннем тэкстаў па медыцыне і эканоміцы, паціху чытала іх сваім сябрам, нават паслала "Баладу плахі" з лістом да сваёй таварышкі Атэні Пашко. Ды, ясная справа, ні пра якую публікацыю перакладаў не магло быць і мовы, і яны так і засталіся ляжаць у старой тэчцы. Прапану ў іх сучаснаму чытачу — як своеасаблівую згадку пра нядаўнае мінулае. Дый не толькі ўспамін — мне здаецца, што агульначалавечы патэнцыял гэтых вершаў мае не толькі "архіўнае" значэнне.

Міхайліна КАЦЮБІНСКАЯ

г. Кіеў

Такая невялікая, але, мяркую, цікавая і змястоўная нататка разам з перакладам пяці вершаў класіка беларускай літаратуры была сёлета надрукавана ў студзенскім нумары ўкраінскага часопіса "Кур'ер Кривобасу" і апэратыўна даслана на Беларусь рупліўцам беларушчыны з Днепропетровска Міколам Чабаном.

Калі ўсё больш выразна і велічна праз смугу часу высвечваецца магутная постаць Уладзіміра Караткевіча, асабліва дарагія і кранальныя жывыя сведчанні пра яго, прынамсі тыя, што датычаць жыцця за межамі Бацькаўшчыны, у гэтым выпадку — вучобы і побыту на братняй Украіне.

Міхайліна Кацюбінская напісала свае ўражанні сцісла, без усялякага фантазіравання — проста, праўдзіва і шчыра. Пра саму ж аўтарку ўспамінаў наўрад хто на Беларусі ці ведаў, але,

ДУШУ НЕ АШУКАЕШ

Уладзіміру КАЗБЕРУКУ — 80

Можна было б пачаць з традыцыйнага: "Не зважаючы на ўзрост..." ці прыкладна так заваршыць гэтае юбілейнае слова. Бо і сапраўды Уладзімір Казбярुक працуе сёння вельмі плённа, як і ў гады сваёй творчай маладосці. Аднак рэч у тым, што я збіраўся гаварыць зусім не юбілейнае слова, а хацеў напачатку паразважаць пра новыя кнігі Уладзіміра Міхайлавіча, якія з'явіліся акурат перад ягонай круглай датай.

Атрымліваецца, што і сам юбіляр як бы павіншаваў сябе і адначасова засведчыў, што ёсць яшчэ порах у парахавіцах. Кнігі ж гэтыя былі б за гонар любому даследчыку літаратуры і крытыку. У выдавецтве "Мастацкая літаратура" бабачыў свет навукова-папулярны нарыс У. Казбярэўка "Францішак Скарына", а серыя "Беларускі кнігазбор" папоўнілася аднатомнікам Алеся Гаруна "Выбраныя творы", укладальнікам якога, аўтарам прадмовы і каментарыяў таксама з'яўляецца Уладзімір Міхайлавіч.

Таму і даводзіцца мне адначасова і кнігі новыя рэцэнзаваць і юбілейнае слова прамаўляць. А ў дадзеным выпадку ніяк не абыйсціся без згадвання вытокаў пісьменніка.

Родная вёска У. Казбярэўка мае традыцыйную і вельмі распаўсюджаную беларускую назву — Бандары. Але тыя Бандары, у якіх будучы даследчык і гісторык літаратуры ўпершыню зірнуў на свет 29 жніўня 1923 года, знаходзяцца не на Случчыне, ці дзе-небудзь у іншым рэгіёне, бліжэй да цэнтру Беларусі, дзе нямапа вёсак з падобнай назвай, а на Беластоцчыне — сёння гэта Беластоцкае ваяводства ў Польшчы.

Перад вайной У. Казбярुक паспеў скончыць сярэдняю школу. У час фашыскай акупацыі жыў у роднай вёсцы і працаваў на сельскай гаспадарцы, а ў снежні 1944 года разам з маці пераехаў у Мінск, дзе паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Пасля атрымання ў 1949 годзе дыплама аб вышэйшай адукацыі Уладзімір Міхайлавіч працаваў настаўнікам беларускай і рускай мовы і літаратуры ў Любчанскай і Нягевіцкай СШ, што на Наваградчыне. Скончыў аспірантуру Мінскага педагогічнага інстытута, пасля чаго ў 1955 — 1959 гадах быў выкладчыкам Палшаўскага педагогічнага інстытута, з 1959 года — вучоным сакратаром Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР, а з 1964-га там жа пачаў працаваць старшым навуковым супрацоўнікам.

Яшчэ будучы аспірантам, у 1954 годзе ўпершыню заявіў пра сябе як пра цікавага крытыка, пачаўшы выступаць на старонках рэспубліканскай перыядыкі. Паступова акрэслілася і кола яго навукова-даследчыцкіх пошукаў, а гэта — новае, удумлівае прачытанне нацыянальнай класікі, а таксама даследаванне праблем беларускага рамантызму, вывучэнне ўзаемазвязяў і ўзаемаўплыву славянскіх літаратур і ў першую чаргу даследаванне беларуска-польскіх творчых кантактаў.

Зварот да нацыянальнай класікі ва Уладзіміра Міхайлавіча пачаўся тады, калі ён выбраў для сябе тэму будучай кандыдацкай дысертацыі — "Творчасць Якуба Коласа дакастрычніцкага перыяду", абароненай у 1963 годзе. Пісалася яна неўзабаве пасля таго, як не стала

народнага песняра, а разам з адыходам Коласа ў вечнасць і ўзнікла патрэба па новаму паставіцца да ягонай творчасці. У. Казбярэўка, тады яшчэ маладому даследчыку, і выпай гонар зрабіць гэта аднаму з першых і ён паспяхова справіўся перад пастаўленай задачай.

Пазней да творчасці Коласа ён будзе звяртацца неаднойчы, прывядаючы ёй і кнігу "Паэма Якуба Коласа "Новая зямля". У святле славянскіх традыцый, што выйшла ў 1979 годзе, пашыраючы сваё даследчыцкае поле, закранаючы кола тых праблем, што яго сапраўднаму зацікавілі яшчэ перад гэтым і пазней атрымалі далейшае развіццё. Апроч шматлікіх публікацый у перыядыцы, калектыўных працах нельга не назваць манаграфіі "Ступені росту. Беларуская літаратура канца XIX ст. і традыцыі польскіх пісьменнікаў" (1974), "Рамантычны пошук. Назіранні над беларускім рамантызмам пачатку XX ст." (1983).

Уладзіміру Міхайлавічу заўсёды ўласціва пачуццё новага, таму невыпадкова ён пастаянна даследуе малавядомыя, а то і зусім невядомыя старонкі гісторыі беларускай літаратуры, адкрывае новыя імёны, у тым ліку і пісьменнікаў, якія, жывучы на Беларусі мусілі пісаць па-польску. Дзякуючы яму, мы сапраўднаму адкрылі для сябе і творчасць шмат якіх літаратараў Беластоцчыны, што пішуць па-беларуску.

Нарэшце У. Казбярुक першым шырока прадставіў сённяшняму пакаленню чытачоў выдатнага беларускага паэта пачатку XX стагоддзя Алеся Гаруна. Свядома, да яго вяртання з небыцця спрычыніліся многія, у тым ліку і народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў, які выступіў на старонках "Літаратурнай газеты" з артыкулам з нагоды 100-годдзя нараджэння Гаруна, але менавіта У. Казбярुक даў магчымасць ва ўсёй паўнаце адчуць і зразумець, які гэта быў неардынарны творца.

Засведчыўшы гэта сваімі шматлікімі публікацыямі, Уладзімір Міхайлавіч падрыхтаваў аднатомнік А. Гаруна "Сэрцам пачуты звон", выпушчаны выдавецтвам "Мастацкая літаратура" ў 1991 годзе. Змест гэтай кнігі склаў не толькі паэтычныя творы, а і проза, драматургія, публіцыстыка. У тым жа 1991 годзе серыя "Нашы славутыя землякі", якую выпускала выдавецтва "Навука і тэхніка" і якую пераемнік яго "Беларуская навука" лічыць, відаць, непатрэбнай, папоўнілася нарысам У. Казбярэўка "Светлай волі зычны звон". Гэта дазволіла як прыхільнікам таленту А. Гаруна, так і ўсім, каму неабякава нацыянальнае прыгожае пісьменства, яшчэ больш упэўніцца, наколькі няпоўным было наша ўяўленне пра беларускую літаратуру без постаці А. Гаруна.

А наколькі гэта каларытная постаць можна ўпэўніцца, прачытаўшы нават пачатак ўступнага артыкула "Пакутлівы шлях і творчыя здабыткі Алеся Гаруна", змешчаны ў ягоных "Выбраных творах": "Алеся Гарун — адзін з найвыдатнейшых — нашых пісьменнікаў пачатку XX стагоддзя. Па таленту ён не ўступае тым, каго мы па праву называем заснавальнікамі сучаснай беларускай літаратуры — Янку Купалу, Якубу Коласа, Максіму Багдановічу, Максіму Гарэцкаму. Толькі лёс яго склаўся надзвычай трагічна: сам ён

на працягу цэлых дзесяткаў гадоў быў адарваны ад свайго асяроддзя, ад роднай зямлі. Займацца літаратурнай творчасцю мог толькі ў няволі, а пад канец жыцця — ва ўмовах разбуральнай вайны, іншаземных нашэсцяў, пад уладай акупацыйных рэжымаў. Пры жыцці яго праследвала царскае самаўладства, а пасля смерці — бальшавіцкае. З канца 20-х гадоў беларускі народ, якому Алеся Гарун прывядаў усё сваё жыццё, не меў права чытаць яго творы, ведаць пра яго заслугі перад роднай зямлёй".

Падэясненнае нашым выдатным першадрукарком. А што да нарыса "Францішак Скарына", дык ён вызначаецца наватарствам, хоць, безумоўна, магчымасці аўтара былі абмежаваны, бо кніга найперш адрасуецца сярэдняму і старэйшаму школьнаму ўзросту, а гэта вымагала ад даследчыка лаканічнасці, даходлівасці ў падачы матэрыялу, а прымаючы пад увагу ўзровень падрыхтаванасці асноўнай чытацкай аўдыторыі, трэба было імкнуцца і да таго, каб пры падачы пэўных звестак пра жыццё і дзейнасць Скарыны было як найменш разыходжанняў з ацэнкамі іншых навукоўцаў. Асабліва ў гаворцы пра тое, што пакуль належным чынам у ягонай біяграфіі яшчэ не ўстаноўлена.

У гэтым сэнсе У. Казбярुक, калі можна так сказаць, годна вытрымаў выпрабаванне. А заадно аргументавана давеў свой пункт гледжання наконт таго, як усё ж трэба зваць Скарыну: Францішак, а гэты варыянт пакуль найбольш распаўсюджаны ці ўсё ж Францішак. Адначасова пераканаў, наколькі неабходна прыйсці наконт гэтага да пэўнай высновы: "Тут заканамерна можа ўзнікнуць пытанне: а ці ёсць з-за чаго спрацацца? Ці не ўсё роўна, як мы назавём таго ці іншага чалавека? Аднак тут вельмі проста. Мы сёння піяна сочым за тым, каб не дапусціць нават звычайнай арфаграфічнай памылкі ў якім бы там ні было слове. Баімся напісаць не тую літару або паставіць не там, дзе трэба, коску, хоць ад гэтага як быццам бы нічога не змянілася б. А тут гаворка ідзе не пра звычайную нязначную літару, а пра імя аднаго з найвыдатнейшых дзеячаў ва ўсёй гісторыі нашага народа. Мы змагаемся за тое, каб найбольш дакладна называць гістарычныя факты, падзеі, з'явы, даты, змагаемся за праўду ў іх ацэнцы, за ўважлівыя і беражлівыя адносіны да ўсёй нацыянальнай спадчыны і культуры. Адсюль і наш абавязак — знайсці і аднавіць сапраўднае імя беларускага першадрукара".

Знайсці і аднавіць праўду — гэта па сутнасці крэда не толькі літаратурнаўчай працы, а ўсяго жыцця Уладзіміра Міхайлавіча, талент якога не абмяжоўваецца толькі накірункамі, пра якія гаварылася вышэй, бо У. Казбярэўка вядомы і як перакладчык. Але менавіта на даследчыцкай ніве ў яго найбольшыя поспехі. Ды інакш і быць не можа, калі чалавек займаецца тым, да чаго ляжыць ягоная душа, а душу не ашукаеш.

Алеся МАРЦІНОВІЧ

Яўген ЛЕЦКА

за савецкім часам. Калі гаварыў пра старамоднасць "стыльвай вопраткі" паэта, не адзначаў той факт, што нааўнасць у якой бы там ні было літаратуры пэўнай колькасці паэтаў "не ад сённяшняга дня" не шкодзіць літаратуры, а, наадварот, толькі надае ёй "аб'ёмнасць".

Трэба сказаць яшчэ, што, нягледзячы на шматлікія прысвячэнні жанчынам, адчуваецца нейкая чысціня і цнатлівасць у вершах Кандратава. Многія іншыя ў сваёй творчасці проста абыходзяць такія тэмы (розныя там пагляды і дакрананні рук, што абуджаюць пэўныя пачуцці), але ці абыходзяць гэтыя тэмы іх саміх па-за сферай паэзіі?

І апошняе, што хацелася б адзначыць: усё ж Мікола Кандратаў не прафесіянал ад паэзіі. А гэта і добра і дрэнна. Так, у яго можна сустрэць жывое, нечаканае. Але часам ён, нават і не адчуваючы таго, "прабівае" сферу паэзіі. Напрыклад, у першай страфе верша "Мне і табе, не зусім маладым — // Выйшла спаткацца..." апошнія два радкі гучаць так:

*Хочаш застацца ў вершы маім?
Можаш застацца.*

Што з пункту гледжання паэтычнасці, на маю думку, нармальна. Два апошнія радкі другой страфы выглядаюць наступным чынам:

*Хочаш застацца надзеяй маёй?
Мусіш застацца.*

Здаецца, не так добра, як у першай страфе, але гэта яшчэ паэзія. А вось у трэцяй, апошняй, страфе і ёсць "прабой":

*Хочаш застацца ў абдымках маіх?
Крыкну "застанься!"*

Тут да месца ўспомніць радкі аднаго з класікаў:

*Намацаць рух радка, які ў зачыне,
Як шыць туман, ці аблачыну ткаць...*

А ў Міколы атрымалася надта матэрыяльна, занадта ж "у лоб".

Усевалад ГАРАЧКА

няма сумнення, перад намі асоба неардынарная, пацверджаннем чаго могуць быць імёны яе сяброў-знаёмых, якія ў нялёгкай для нацыянальнай ідэі часы словам і справай служылі маці-Украіне, церпячы за сваю адданую і светлую любоў цяжкія ганенні і здзек. Сёння гэта заслужаныя на сваёй Радзіме людзі, іх прозвішчы ведае, бадай, кожны свядомы мільяналікі Украінец, не кажучы пра тых, каму яны былі ў пад'ярэмны час, а сямю-таму і да цяпер захраслі косткай у горле. Спадарыню Кацюбінскую ад турмы і лагераў Бог мілаваў, але і застаючыся на волі яна была разам за Украіну засуджанымі...

Сімвалічны яе зварот у той трагічна-трывожны час менавіта да паэзіі беларускага аўтара, а таксама выбар для перакладу твораў, якія ўмацоўвалі ў патрыятычнай веры, былі маральным, духоўным апірышчам.

Да сказанага аўтаркай згадак і перакладу пра тое, што паэзія У. Караткевіча не засталася ў тым часе, дадам, што і пераклады спадарыні Міхаліны маюць не "архіўнае", а жывое гучанне і значэнне. Зроблены яны прафесійна, з душой, з трапяткім пранікненнем у змест і форму, а таму і вельмі натуральна, нібы так напісаны ў арыгінале, гучаць на павучай украінскай мове.

Між тым творы для перакладу выбраны няпростыя, асабліва гэта датычыць "Балады пра трыццаць першых срэбнік", напісанай нібы на мяжы своеасаблівай споведзі-трызнання пра надзвычай актуальную і балючую для пісьменніка праблему здрады, з найбольш абвостраным успрыманням здрады блізкіх сяброў. Аднак знешне неўнармаваная архітэктоніка верша наўрад ці магла быць зразумелай і блізкай для ўспрымання ўкраінскага чытача, а таму перакладчыца, удала захаваўшы высокі дух і рытм балады, зрабіла яе страфічна і рытмічна па класічнаму ўнармаванай.

Выкажам спадзею, што знаёмства чытача з жывым Караткевічам і не менш жывой і актуальнай, як для беларусаў, так і ўкраінцаў творчасцю знойдзе свой жывы працяг.

Павал ЗЬМІТРУК

НЕАФІТ АДРАДЖЭНСКАЙ ІДЭІ

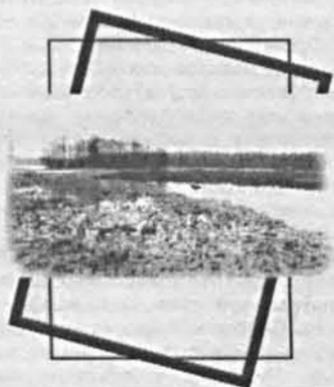
Гэтак назваў Арсень Ліс аднаго з найбольш папулярных паэтаў былых Крэсаў Усходніх Міхася Машару. Яму ж прысвечана і нядаўна выдадзеная брашура Мікалая Мікуліча "Міхась Машара. Паэзія заходнебеларускага перыяду". Яна прымеркавана да 100-годдзя з дня нараджэння паэта.

Прасочваючы творчы шлях М. Машары ад першага зборніка "Малюнкi" (1928) да апошніх "На сонечны бераг!" (1934), "На прадвесні" (1935), "З-пад стрэх саламяных" (1937), — даследчык раскрывае вобразна-тэматычнае багацце, мастацка-выяўленчыя прыёмы, ідэйную скіраванасць і патрыятычны змест твораў. Разам з тым ён правамерна судносіць гэтыя асаблівасці паэзіі М. Машары "з рэальнай канкрэтыкай падзей і фактаў, з аб'ектыўным станам характэрных праблем і вострых супярэчнасцей заходнебеларускай

М.У. Мікуліч

МІХАСЬ МАШАРА

ПАЭЗІЯ ЗАХОДНЕБЕЛАРУСКАГА ПЕРЫЯДУ

рэчаіснасці". Глыбокае веданне матэрыялу дае М. Мікулічу магчымасць грунтоўна прааналізаваць лепшыя творы М. Машары і вызначыць "асаблівасці ўнутранай супярэчлівасці, нявыверанасці ідэйна-метадалагічнага грунту, пэўны налёт стыхійнасці эмацыянальна-пачуццёвага настрою і пафасу, урэшце, эстэтычныя няроўнасці ягонай творчасці".

Міхася Машару нярэдка называюць самым прадуктыўным тагачасным паэтам. У 30-я гады ён, друкуючы свае вершы і выступаючы ў перыёдыцы, быў адным з найбольш вядомых пісьменнікаў у грамадскім і літаратурным віленскім асяроддзі і сярод чытачоў. Як заўважае М. Мікуліч, папулярнасць паэту прынесла скразная заглыбленасць у праблемы народнага жыцця, "выяўленне актуальных духоўна-грамадскіх супярэчнасцей, узрушанае, поўнае нязгоды і пратэсту слова ў абарону сацыяльных і нацыянальных правоў заходніх беларусаў".

Паэзія М. Машары ўяўляецца даволі значнай з'явай у гісторыі заходнебеларускай літаратуры, яна адлюстравала гістарычнае бытаванне і настрой жыхароў краю, паўплывала на фарміраванне іх грамадскага светапогляду.

Думаю, брашура М. Мікуліча пра паэта Машару зацікавіць даследчыкаў літаратуры і духоўнага жыцця беларусаў у Крэсах Усходніх, як і ўвогуле нераўнадушных да нацыянальнай гісторыі і культуры чытачоў.

Наталля ДЗЯНІСАВА

•
І чорныя, і шэрыя дажджы
Стаялі,
Як сцяна чужога дому...
Як помнік
Трыадзінаму Другому...
Як Доля...
Як паэзія Хінжы...

•
На чорны наткнутае лес,
Дымілася сонца крывава,
І неба завейна стагнала,
Цямрэла і сыпала снег.

А сонца дапаленым кнотам
Бяззорна знікала ў імглу.
Расплатнай абвогленай ноччу
Нябёсы прыйшлі на зямлю.

...Дзе век не гучала "люблю"...

ПЕРАД ПРЫЙСЦЕМ

Сягоння я прыйшоў да вас адзін.
Найсамы — з горшых,
з выклятых — выгнаннік,
Руінны Цар астатніх
спадзяванак,
Якія сам для вас і спарадзіў.

Сягоння я прыйшоў да вас
ізноў —
Спатоўна ўбачыць,
як над вашым краем
Пакутным дымам сонца
дагарае.
Знікаючы за трунамі дамоў.

Ад сёння хай не знае ні адзін, —
Ці будзе ваша сонца
ў вашым зяўтра.
Ад сёння будзе ўсё, чаго
вы варты,
Ад сёння я — Айцец і Дух, і Сын...

•
...Забраны дом, забраны сад,
Магілы продкаў ля прысад...
А. СЫС

...І поўз туман —
амшараў дух атрутны,
І ваўкалак, між дрэў уласны след
Злізаўшы, выў, вясцючы
пакуты
На дом, на двор, на сад,
на край, на свет.

І рэкі лес пранізвалі расплатна,
І мкнулі далей бліскучыя нажы,
Каб рэзаць бераг, дзе стаялі
хаты,
Ў якіх шчэ нехта спадзяваўся
жыць.

А хто з людзей
каўтнуў амшарны дым —
Ці млей, ці прэч сыходзіў
звар'яцелы,
І дол зямля выпроствала
для целаў —
І ваярам, і дзецям, і старым.

І гэтак мусіў край сысці
дазвання,
І ўспанавалы сівер часам скорым
На вуснах стыг
апошнім ратаваннем —
Адно тры словы:
"Ойчы наш, Каторы"...

•
Аддайце царам царова,
Сабакам дайце сабакава,
Адно не чапайце Бога, —
Ён сам забярэ сваё.

Філософам дайце ўладарства,
Каханым дайце бяскрылле,
Паэту дайце маўчанне,
І забярыце самоту.

Відушчаму дайце цемру,
Прарокам дайце народы,
Ваўку аддайце няволю,
А воўчае дайце мне...

Усё, што прашу я, — дайце,
На хвілю адну, не болей, —
І ўбачыце як бязвэйсна
Канае ваша зямля...

Вазьміце ў кесара мудрасць,
Вазьміце ў народа людскасць...
Адно не чапайце Бога, —
Ён вырачыць сам, што даць.

•
Хінжа — гэта горад,
адзін з гарадоў, у якім
Пакора на тварах
даўно называецца шчасцем,
Хінжа — гэта сорам,
за хлеба кавалак, які
З рукі ненавіснай бярэш ты —
пагана, а мусіш,

Хінжа — гэта Голацк,
дзе быў пахаваны Алесь, —
Я жыві і не ведаў пра гэта.
Хінжа — гэта тое,
што дзеяў я ў момант, калі
Карстага з Алесем
мясцілася глуха аб дол.

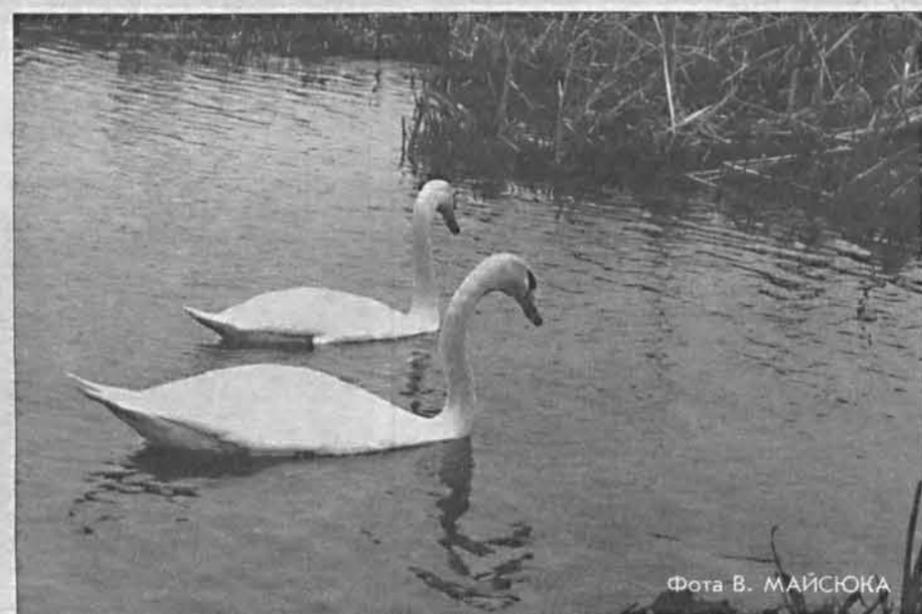
Хінжа — гэта жменя жалобы,
якой не сыпнуў я.
Хінжа — гэта ноч,
што пяро наталяе крывёй,
Каб вершам развіднець
балючым, як згустак вяножны.
Хінжа — гэта радасць чакання
той ночы, якая
Ірве маё сэрца, Хінжа —
гэта шнары на сэрцы.

Хінжа — гэта Край,
які ты зненавідзець не можаш,
І ты зненавідзіш любоў
да абранага Краю.
Хінжа — гэта вёска
ля Рэчыцы дзесь неўздалёк,
Дзе старац-Паэт
на кладах далакопам слугуе, —
Другі між паэтаў,
бо першым назвалі Хрыста,
Я ведаю — ён і спаміж грабароў
не апошні,
Маўклівы, таемны, сівы,
як малітва...
Хінжжа-а-а...

Хінжа — гэта шнары на сэрцы,
Хінжа — гэта Край,
які ты зненавідзець не можаш,
І ты зненавідзіш любоў
да абранага Краю.

Хінжа — гэта вёска
ля Рэчыцы дзесь неўздалёк,
Дзе старац-Паэт
на кладах далакопам слугуе, —
Другі між паэтаў,
бо першым назвалі Хрыста,
Я ведаю — ён і спаміж грабароў
не апошні,
Маўклівы, таемны, сівы,
як малітва...
Хінжжа-а-а...

Хінжа — гэта шнары на сэрцы,
Хінжа — гэта Край,
які ты зненавідзець не можаш,
І ты зненавідзіш любоў
да абранага Краю.

Фота В. МАЙСЮКА

ДВА ГРУГАНЫ

Я вораг табе і год мой,
Год ворага, наступае,
І вось я, груган галодны,
І бойкі з табой жадаю.

Калі ты ўпадзеш бяссілы,
І вуснаў сухіх не абліжаш,
І стануць дзве пары крылаў
Табе прадапошнім крыжам,

І крык твой я вып'ю з глоткі,
Душы даючы збавенне.
О помста! О грэх салодкі!
Салодкі аж да ўтрапення.

А потым, сыты да змору,
Ад паху крыві мяне гадзіць...
Не ворагам быў я ўчора —
Я сябра, якому ты здрадзіў.

Але... мы сарваліся ўгору,
Нябёсы крыламі гладзім.
Мы поруч, але я твой вораг,
Я самы страшны твой вораг —
Я сябра, якому ты здрадзіў.

САБАКА

Я ёсць, я дзікі, я сабака,
Дакуль я помню, я ім быў.
З людзей нікога не любіў,
І з іх па мне ніхто б
не плакаў, —

Калі б канаў я ў старане,
Ці, да свайго ўзлунаўшы Бога,
Дзяліў і ходную дарогу
На да мяне, й пасля мяне.

Мой дом цяпер і лес, і поле.
Я ёсць, я вольны, я сабака,
Я падзяліў з людзьмі волю:
Мне не любіць, людзям
не плакаць...

•
...ішу я выход из ворот,
но нет его, есть только вход,
и ты не тот...

У. ВЫСОЦКІ

І жыві — не жыві, і паміраў,
як жыві,
І ўсе вакол жылі, як паміралі,
У балядашах свечкі дагаралі,
Нябога храмны моўчкі іх тушыў.

І жыві — не жыві, і паміраў,
як жыві...
Вакол, кагось, судзілі і каралі,
І цывякаў акрываўленых каралі
Ірдзелі на пахіленым крыжы.

І жыві — не жыві...
Ды й як тут жыць, калі
Ёсць выбар толькі між бядой
і горам.
І розум маю — за яго мне сорам,
І сілу маю — мне яна баліць.

Ювеналій Юльянавіч Нігурэй вучыў не толькі міліцэйскай справе, але і жыццю. Калі нешта тычылася асабістага, ён дапамагаў шыра, без усялякіх "ты мне — я табе", быў не толькі дарадцам, але і памочнікам, старэйшым братам.

Жыў я з бацькамі, яны ж гаспадаркі аніякай не трымалі. Праўда, у 1969 годзе, калі пераехалі з саўгаса "Гарадзец" у Шаркаўшчыну, яшчэ тры парсюкі былі (па тым часе сям'ю з пяці чалавек без свайго кавалка мяса было не пракарміць), але нехта звышпільны надрапаў левай рукой ананімку ў райкам партыі. У тым даносе значылася, што камуніст Аляксандр Рыгоравіч Праўдзін "разводзіць свінства звыш усялякіх устаноўленых нарматываў". У райкаме стварылі камісію, і бацьку "раскулачылі", уляпілі вымову і абавязалі ад свіней пазбавіцца. Раззлаваны бацька ў той жа дзень пагрузіў парсюкоў, а дакладней, яшчэ падсвінкаў, у машыну і завёз на мясакамбінат. Даведку аб здачы прадставіў у райкам, і больш нікога, акрамя сабакі і пеўня, у нас не было. (Чаму бацька трымаў пеўня — гэта гісторыя іншая.)

Самай вялікай працай у нашай сям'і была і застаецца нарыхтоўка дроў. Хоць дом і шаснаццацікватэрны, але ацяплення няма. І па сённяшні дзень шыруюць міллыя майму сэрцу бацькі і

выя боты, на галаве — міліцэйская шапка з кукардай.

— Жонка, як на вяселле, прыпасаў адваліла, — убачыўшы мяне, весела трасянуў торбай Юльянавіч. — Яно і зразумела: трэба раскашэліцца, на важную справу ідзем. Зсталася толькі адно, — Нігурэй шматзначна кінуў на віна-гарэлачны аддзел. — Што возьмем, гарэлку ці віно?

— У віне не той градус, — важна адказаў я і пераканаўча, нават рашуча дадаў: — Лес не горад.

Я ведаў, што мой настаўнік аддае перавагу слабейшаму напою, але ж колькі таго віна трэба! А што, як не хопіць? Куды пабяжым па дабаўку? І рашучасць мая была зразумелай, бо дабаўку прыносіў маладзейшы.

— Можна ўзяць палову таго, палову таго, — спрабуючы знайсці кампраміс, уголас разважаў Нігурэй.

Я адмоўна пахітаў галавой. — Згодзен, што "ёрш" — кепска, — не знайшоўшы падтрымкі працягваў Нігурэй, і, скося зірнуўшы на мяне, махнуў рукой: — Няхай будзе па-твойму, і сапраўды, лес ёсць лес!

Атабарыліся мы, як кажуць, па поўнай праграме, і Нігурэй тут жа, каля магазіна, спыніў "МАЗ", які ехаў на Міеры. Я заўсёды здзіўляўся, як лоўка мой настаўнік спыняў патрэбную машыну. Ён не карыстаўся міліцэйскім жэзлам, нават руку не падымаў, а толькі прыпыніцца на ўзбочыне, зірне

абгарэлыя бярвенні, маўкліва і непрыязна назіралі за наваколлем і намі, прышэльцамі. У адным месцы з попелу кволым струменьчыкам курыўся шызы дым. Ні тэхнікі, ні людзей не было, наўкол цішыня, якую парушала рытмічнае гыркканне рухавікоў машын, што праносіліся па шашы.

Побач з прасекай, трошкі глыбей у лес, убачылі невялікую будыніну. Яна месцілася на вялізных, многа даўжэйшых за яе, трактарных санях, палазамі якім служылі два негабляваныя тоўстыя бярвенні.

— Вось і бытоўка, — выбіраючыся з глыбокай каляіны, з палегкай уздыхнуў Юльянавіч і напярэці пашкандыбаў да хаткі.

— Занадта тут ціха, — у спіну настаўніку гукнуў я. — Мо ў лесарубаў выхадны, а мо на які іншы ўчастак перакінулі?

Нігурэй не адказаў, але прыкметна занерваваўся. Ён мітусліва прыладзіў сваю торбу на зламаны напалам тоўстую галіну, тут жа, пад дрэвам, пакінуў сякеру і ўлегчы шпарчэй, амаль падбегам, кінуўся да высокіх саней. Цяжкавата ўскараскаўшыся на іх, Юльянавіч нагой стукнуў па карчы, што падпіраў дзверыну хаткі, і рашуча ўвайшоў усярэдзіну. Адрозу адтуль

Віктар ПРАЎДЗІН

ПА ДРОВЫ

З НОВАЙ КНІГІ «МІЛІЦЫЯНЕР ЗА КАДРАМ»

суседзі, назапашваючы на зіму дровы, брыкет, а хто "круцейшы", той і вугалю расстараяцца.

І раптам Нігурэй прапаноўвае мне паехаць у міёрскі лягас па дровы. Канечне, не за гатовымі, спярша трэба нарыхтаваць, а праз тыдзень-другі вывезці. Маўляў, кум там працуе, і ягоная брыгада якраз робіць санітарнае прараджэнне лесу блізка ад дарогі на Шаркаўшчыну. Выгода відавочная: ёсць каму дапамагчы і співаць, і страляваць.

Перапоўнены гонарам, што Нігурэй пачаў лічыць мяне за роўна, я раніцай, адразу пасля дзяжурства, хутчэй дадому, да бацькі, і слова ў слова пераказаў Нігурэву прапанову. Бацька спярша не паверыў, бо пра тое раней я нават і не думаў, толькі дапамагаў гатовыя папіваць, пасекчы ды скласці. Але ж, як кажуць, цяжкі толькі пачатак. Зрэшты, еду не адзін, а з вопытным дрывасекам. І ўсё ж майго імпульсу і жадання было недастаткова, каб зняць з бацькавых плячэй пэўны цяжар. Ён добра ведаў, на што я замахануўся, і прапанаваў дакаацца выхадных, каб паехаць разам.

— Мы з Нігурэем сёння пасля сутачнага дзяжурства, а на выхадныя якраз зноў наша змена, — запярэчыў я і пыхліва дадаў: — У Юльянавіча там усё схоплена, кум за брыгадзіра, дамоўленасць ёсць, людзі і тэхніка чакаюць сёння.

Больш ні ўпрошваць, ні тлумачыць было не трэба. Спрактыкаваны ў гэтых справах бацька даў грошы, а маці пахуткаму сабрала мяне ў дарогу.

— Талаку ж трэба не толькі напаіць, — напіхваючы ў торбу прыпасаў, настаўляла яна. — Ты сам шмат не пі, а еш паболей ды цяжка не падымай... Якое бярвяно тоўстае, дык лепш напалам распілаваць, у іх бензапілы, секунда — і гатова.

Ужо на вуліцы дагнаў бацька і сунуў у рукі нешта доўгае, цяжкаватае, закручанае ў анучу і перавязанае вяроўкай.

— Нігурэй телефанаваў, нагадаў, каб сякеру ўзяў, галіны абсякаць.

Сустрэліся мы з Юльянавічам каля універсама на вуліцы Чырвонадворскай. У настаўніка ў адной руцэ сякера, навостранае лязо ажно зіхаціць на сонцы, у другой — пузатая чорная торба. Агрануты ў фуфайку, міліцэйскае галіфэ запраўлены ў гумо-

на шафёра, і машына ўжо віскоча тармазамі. Шафёр прачыніць дзверцы і радасна, быццам сустрэў роднага чалавека, спытае: "Куды едзем, камандзір?" Неяк спытаўся ў Юльянавіча пра ягонае "чарадзеіства", але настаўнік толькі зарагатаў: "Праслужыш з маё — і цябе запаважаюць..." — "Але ж капітан В. служыць паболей твайго і заўсёды скардзіцца, што без міліцэйскага жэзла ніхто не спыняецца", — не сунімаўся я. "Хто каму служыць!.." — яшчэ гучней засмяяўся Нігурэй.

Той зімой маразы лютавалі яшчэ ў першыя дні сакавіка, а напрыканцы месяца было надзіва цёпла. Снегу на палях амаль не было, спляжаны і ўчарнелы, ён віднеўся толькі ў нізінах, каля рэдкага кустоўя, ды на збочыне абпал дарогі. Гурбы, ссунутыя ўзімку з асфальта, выглядалі рудымі ад пяску, якім пасыпалі дарогу. З машыны мы вылезлі недзе за паўкіламетра ад указальніка на вёску Каўшэлева, і Юльянавіч адразу махнуў рукой на прасеку, дзе, відавочна, вялося прараджэнне лесу.

— Я пазаўчора тут быў, аб усім дамовіўся... Кум павінен чакаць, — каторы раз сказаў Нігурэй і паспешліва пайшоў да прасекі.

— Пра мяне што гаварыў куму? — стараючыся ісці ў нагу, спытаўся я.

— Канечне, гаварыў, — перакінуўшы торбу ў другую руку, ажно дзынкнулі бутэлькі, адказаў Юльянавіч і нечакана спыніўся. — І запомні: выпішам па два-тры кубы, каб ніякае начальства не прычапілася, а возьмем столькі, колькі зможам вывезці. — Калі ўзбіліся на каляістую, выбітую трактарамі дарогу, па якой вывозілі бярвенне з лесу, настаўнік напаліў галасу, амаль шэптам, павучаў: — І скажы бацьку, няхай дровы на вуліцы стажком складзе, у стажку сохнуць хутчэй. А лепш мяне клікні, я дапамагу... — Нігурэй балюча піхнуў мяне локцем у бок і, падміргнуўшы, выскаліў вялікія зубы: — Трымайся, братка, мяне, не прапаздзеш!

Прасека, на якую сцягвалі спілаванае бярвенне, мела такі выгляд, быццам тут толькі што адбыліся нейкія ваенныя дзеянні. Зямля была здратаваная глыбокімі каляінамі, куды ні кінь — свежаспілаваныя пні, вялізныя лаўжы галля, некаторыя з іх спаленыя, і чорна-сівыя горы попелу, з якіх тырчалі

пачуўся шум, нешта бразнулася на падлогу, і ў наступнае імгненне з хаткі выкуліўся расчырванелы, злы Юльянавіч. Ён, нягледзячы на мяне, саскочыў з саней, пагардліва плюнуў пад ногі і зашморгаў абцасамі па снезе.

— Што за народ?! — лупачы ботам у снежную купіну, мацокаўся Юльянавіч. — Навокал лес, ніводнай жывой душы — за кожным дрэвам можна прысесці, дык не, абавязкова трэба напаскудзіць там, дзе людзі ядуць! Свае гэтага не зробіць, мо, і сапраўды, перакінулі на іншы ўчастак!

Нігурэй нечакана сцішыўся, зняў шапку і, прыслухоўваючыся, павёў неспакойным позіркам па прасецы, зірнуў на гадзіннік.

— Дванаццаць, а іх ні слыху ні дыху. Але ж кум абяцаў чакаць!

— Калі абяцаў, значыцца прыедзе, — заступіўся я за невядомага мне чалавека.

Мы вярнуліся да шашы, спадзеючыся ўбачыць лесавозы і ад вадзіцеляў даведацца пра лесарубаў. Паўгадзіны чакання вынікаў не далі, ніводнай машыны з бярвеннямі так і не ўбачылі.

— Ён казаў, каб пазначылі дрэвы, якія трэба паваліць, — успомніў кумаў наказ Юльянавіч і ўхапіўся за яго, як за выратавальную саломку. — Так што не будзем губляць час.

А яшчэ праз гадзіну Юльянавіч, усадзіўшы сякеру ў тоўстую сасну, крыкнуў:

— Усё, Віцька, шабаш! Калі нашыя дрэвы паваліць, дроў хопіць на дзесяць гадоў наперад.

— Хопіць дык хопіць, — адгукнуўся я і цюкнуў сякеру ў пень.

У гэты момант заўважылі невялікага росту чалавека гадоў шасцідзесяці, які ішоў па прасецы і цяжка каціў веласіпед, які чапляўся за галіні і купіны. Убачыўшы нас, ён радасна гукнуў:

— Мальцы, дзе ваш начальнік?

Было відавочна, што нас з Нігурэем ён прыняў за лесарубаў.

— Тут усе начальнікі, — кіруючы да веласіпедыста, строга адказаў Юльянавіч.

Убачыўшы магутнага чалавека ў шэрым кіцелі з бліскучымі гузікамі, гэткага ж колеру галіфэ з чырвонымі, хоць і вузкімі, але ж лампасамі, і асабліва міліцэйскую кукарду на шапцы, чалавек разгубіўся, ажно руль веласіпеды выпусціў з рук.

— Мне б начальніка з вусамі, у чорным кашуку, — няўцямна прамармытаў ён. — Абяцаў падмагчы бензапілой...

— А ты, дзед, калі з ім дамаўляўся? — гэтак жа строга спытаўся Нігурэй.

— Сёння раніцай і дамаўляўся. — Дзе ж яны ўсе падзеліся? — зняўшы шапку і выціраючы далонню спатнелы лоб, памякчэў Нігурэй. — Мы таксама на сёння дамовіліся, прыехалі, а тут нікога.

Зразумеўшы, што і міліцэйскі начальнік тут па асабістай справе, чалавек павесялеў, падняў веласіпед і важна, з годнасцю сказаў:

— Я тры разы дамаўляўся, а прыеду — іх няма. Вось і сёння зрання былі...

— Мо калымяць?

— Усё можа быць, — выцягваючы пачак папярос, згодна кінуў чалавек і, спахапіўшыся, што сказаў лішняе, паспешліва дадаў: — Хутчэй, на іншым участку, але звычайныя яны тут і зрання, і ў гадзіны чатыры вечара... Так што даведзецца мне яшчэ разоў сюды падскочыць.

— Пад'ехаць — яно, канечне, можна, — важна заявіў Нігурэй, — але ж яны будуць занятыя... Нам абяцалі...

— Тады я заўтра, — імгненна пагадзіўся чалавек і, неяк вінавата схіліўшы галаву, папрасіў: — Каля хлопцаў шмат рознага людзю аціраецца, дык, калі што якое, я буду ў чарзе за вамі...

— Добра, дзед, — накідваючы на плечы фуфайку, лагодна пагадзіўся Нігурэй.

Чалавек, так і не выцягнуўшы папяросы, зноў засунуў пачак у кішэню, ухапіў веласіпед за раму, развярнуў яго і, спатыкаючыся, паспешліва падаўся да шашы.

Павесялеў Юльянавіч уздыхнуў на поўныя грудзі і, пляснуўшы далонямі па сваім вялікім пузе, прапанаваў:

— Віцька, кульнем па грамульцы ды закусім каўбаскай пальцам пханай. Лес ёсць лес: яшчэ не рабілі, а апетыт разгуляўся.

Непадалёк ад хаткі на санях высіўся пень, вялізны як абхапіць удвух. Скінулі з яго рэшткі снегу і пілавіння — атрымаўся добры стол. Пасля першай чаркі і ашчаднага прыкусу, бо стрэлкі гадзінніка ўжо кульнуліся на трэцюю гадзіну, і вось-вось павінны вярнуцца на "базу" лесарубы, расклялі вогнішча, не шкадуючы, насклі яловых галінак, з якіх атрымаліся крэслы-ляжанкі, і ў чаканні павялі няспешную гаворку. Незаўважна дапілі бутэльку, і Юльянавіч катэгарычна заявіў: "Хопіць!"

Трэснула галінка. Пачуліся крокі, і мы запознена ўбачылі незнаёмца, які кіраваў да нас не ад дарогі, а з глыбіні лесу. Ён спыніўся за некалькі крокаў ад вогнішча, паправіў пашарпаную скураную шапку-аблавушку, насцярожаныя вочкі абмацалі спярша Нігурэя, потым мяне.

Юльянавіч распавёў магутныя плечы, дакрануўшы пальцамі да кукарды, быццам паказваючы, хто тут галоўны, і адразу, як кажуць, узяў быка за рогі:

— Ты за бензапілой? — Угу, — шморгнуў носам незнаёмец і палахліва азірнуўся, гатовы ў любы момант задаць пататы.

— Будзеш трэцім, — важна сказаў Юльянавіч і, расшпіліўшы вузкі фуфайкі, запустіў руку ў нагрудны кішэнь кіцеля. Убачыўшы, што незнаёмец зрабіў крок назад і гатовы сігна-

(Заканчэнне на стар. 14—15)

Мастацкую кінастужку "Райскі яблычак", створаную рэжысёрам Раманам Яршовым па сцэнарыі Эмілі Брагінскага, прапаноўваюць на суд глядачоў кінамайстры Расіі.

У загарадны Дом прыёму для асабліва важных персон, установу з першакласнымі ўмовамі, скрупулёзна правяранымі кадрамі і даволі спецыфічнымі парадкамі, назначана новая афіцыянтка Ася. Да вялікага здзіўлення дырэктрысы Рымы Пятроўны, прэстыжную пасаду дзяўчына заняла без блату і пратэкцыі, як лаўрэат конкурсу прыгажосці буфетных служачых. Усё гэта ў спалучэнні з незалежным характарам новенькай не магло не выклікаць падазрэнняў шматвобразнай Рымы Пятроўны. Асі ўчынілі праверку і яна...

Запамінальныя вобразы ў фільме ствараюць Вольга Спірыдонова, Наталля Гундарава, Алег Янкуўскі, Анатоль Кузняцоў, Яўген Маргуноў, Сяргей Ніканенка, Вольга Волкава.

Фільм "Ахоўнік для дачкі" зняты ў Польшчы. Аўтар сцэнарыя і рэжысёр — Мачэк Шлешчыцкі.

Варшаўскаму гангстэру Юзэфу, які робіць кар'еру "легальнага бізнесмена", спатрэбіўся ахоўнік для 16-гадовай дачкі Сары. Здавалася б, яго чалавек жорсткага і падазронага, наўрад ці прывабіць кандыдатура 40-гадовага п'яніцы Леона, які праслужыў некалькі гадоў у спецназе. Але Юзэф умеў разбірацца ў людзях і зразумеў, што Леону даверыцца можна, ён не дае ў крыўду, таго хто знаходзіцца пад яго аховай.

І хто б мог падумаць, што новы ахоўнік стане палюбоўнікам Сары!..

У галоўных ролях заняты Багуслаў Лінда, Марэк Пералечка, Агнешка Влдарчык.

У Францыі створана мастацкая кінастужка "Стралаючыя зоркі". Яе паставіў рэжысёр Грэхэм Гіт, сцэнарыі напісалі Грэхэм Гіт і Эрык Невэ.

Застаўшыся круглым сіратой, Лені рос сярод хіпі, пасляхова засвойваючы норавы і звычкі гэтай экзатычнай часткі грамадства. Асноўным сродкам для існавання ён вельмі рана выбраў гандаль наркотыкамі — занятак, які прывёў 22-гадовага Лені з Лондана ў Парыж і звёў з наркадзялком Жозлем.

Прапанаваўшы Жозлю па сходнай цане невялікую партыю какаіна, Лені наўрад ці ведаў, чым скончыцца гэта здзелка...

У карціне здымаўся Мельвіль Пуло, Рамана Барынкж, Жан-Філіп Экафей.

У кінарэпертуары значыцца таксама і амерыканская мастацкая кінастужка "Сямейны план". Аўтар сцэнарыя — Пол Бернбаум, рэжысёр — Фрэд Гербер.

Падзеі гэтай вясёлай і добрай камедыі "закручаны" вакол горнага лагера "Седона", дзе бавяць лета дзеці з гарадскога дзіцячага дома... Ці правільна, бавілі, пакуль быў жыць уладальнік лагера Пол Робінс. Пасля яго смерці лагер перайшоў ва ўласнасць пляменніцы Пола Джуліі, і яе не ў меру прадпрымальны жаніх Джэры Шэйз вырашыў ператварыць "Седону" ў фэшн-рэзорт курорт. Замест дзяцей ён запрасіў у горы некалькіх уладальнікаў атэляў, спадзеючыся, што хто-небудзь з іх згодзіцца выплаціць добрыя грошы за права стаць гаспадаром ужо не лагера "Седона", а курорта "Седона-Шэйз".

Такі чалавек знайшоўся, але знайшліся і людзі, якія вельмі хацелі, каб "Седона" існавала, як і раней, на радасць дырэктару дзіцячага дома Кліфу Хеерберу і яго выхаванцаў. Адным з такіх людзей быў бацька Кліфа Хеербера, чалавек ужо немалады, але поўны энергіі і юнацкага запалу. Бескарысліва дапамагаючы сыну, ён, дзеля таго каб "вярнуць усмешкі на дзіцячыя твары" быў гатовы на многае, а таксама на невялікую хлусню...

Галоўных герояў іграюць Леслі Нільсан, Джэдж Рэйнхольд, Хары Морган, Эдзі Боуз.

Аляксандр БОГДАН,
Канстанцін РАМАНОЎСКІ

У фестывальныя дні колькасць таленавітых і шчаслівых людзей на адным квадратным метры пастаўскай зямлі значна перабольшвала сусветна дапушчальныя нормы.

Туды з'ехаліся прыхільнікі народнай інструментальнай музыкі не толькі з усіх абласцей Беларусі, але і з Летувы, Расіі, Украіны, Славакіі, Польшчы: адзінаццаты раз ладзіўся фест "Звіняць цымбалы і гармонік".

Праграма трох фестывальных чэрвеньскіх дзён была вельмі насычаная. Мастацкія калектывы бралі ўдзел у імпрэзах на розных пляцоўках Паставаў: сустрэчы-прэзентацыі, урачыстым адкрыццям, пастаўскім "Балі пад зоркамі", конкурсе выканаўцаў "Хто

захопленыя наватарствам мастацкага мыслення, віртуознасцю валодання інструментамі, сыгранасцю калектыву і г.д., і г.д. Парадавала цікавасць пастаўчан да сур'эзнай інструментальнай музыкі, сфарміраваная на традыцыях Паазер'я і развітая ў многім дзякуючы фестывалю.

Як заўсёды, сярод канкурсантаў былі сольныя выканаўцы на дудках, дудах, балалайках, гарманістаў, цымбалістаў, прыпевачніцы, а таксама народна-інструментальныя аркестры і ансамблі. Удзел у творчым спаборніцтве стаўся для ўсіх сур'эзным выпрабаваннем, таму што, папершае, былі тут прадстаўнікі розных "школ" — ад выпускнікоў кансерваторыі (як, напрыклад, маскоўскі квартэт дам-рыстак "Рускі капрыз"), музычных вучылішчаў да навучэнцаў агульнаадукацыйных школ з музычных ухілам і прафесійных музыкантаў. А па-другое, ацэнку выступаўцам давала вельмі кампетэнтнае журы, якое зычліва, ды

(мастацкі кіраўнік В. Тульвінскі); сярод ансамбляў — узорны ансамбль народнай музыкі "Пацешкі" Маладзечанскай дзіцячай музычнай школы (м. к. М. Таўген), юная цымбалістка В. Багданава з Мінска. Адно з ганаровых першых месцаў заваяваў гарманіст М. Саватнеў, які прыехаў на фестываль аж з Камчаткі. Дыпломы 2-й і 3-й ступеняў, а таксама каштоўныя падарункі павезлі з сабой найбольш дастойныя калектывы, сярод якіх ансамблі народнай музыкі "Талака" з Полацка (м. к. В. Малых) і "Явар" з Мазыра (м. к. В. Смоляр), "Гудскі гармонік" з Лідскага раёна (м. к. А. Кольшка), інструментальная група ансамбля песні і музыкі "Раніца" з Магілёва (м. к. Л. Хахракова), дзіцячы ансамбль гарманістаў з украінскага горада Жашкаў Чаркаскай вобласці, многія індывідуальныя выканаўцы.

Дарэчы, прадстаўнікі замежжа адкрылі беларускаму глядачу новыя далягяды ў адносінах да этнічнай інстру-

НА ТРОЙЦУ ў ПАСТАВАХ

каго?", выязных канцэртаў у гаспадаркі раёна, заключным гала-канцэрце і інш.

Высокую навуковую планку трымала творчая лабараторыя "Народная музычная культура на мяжы тысячагоддзяў", якая традыцыйна праводзіцца ў межах фестывалю і мае на мэце ідэю адраджэння беларускіх народных інструментаў. Гэтым разам яна прысвячалася беларускім цымбалам. У праграме творчай лабараторыі спалучаліся і навукова-інфармацыйная, і канцэртная, і выставачна-дэманстрацыйная часткі. Працавала выстаўка-прэзентацыя беларускіх цымбалаў з калекцыяй Пастаўскага музея, прыватных збораў А. Скорбагатчанкі, Д. Ровенскага, У. Грома — усяго каля дваццаці розных па форме корпуса, струнах і нават па колеры унікальных інструментаў. Было нялёгка адшукаць "цымбальнай справы майстроў", якія займаюцца вырабам гэтых цудоўных інструментаў сёння. Выстаўка прадстаўляла "творы", якія належаць таленавітым рукам В. Чыкушкіна з Віцебшчыны, І. Лычкоўскага, Я. Касцюковіча і В. Пратасевіча са сталічнай вобласці, У. і М. Чарняўскіх, А. Жукоўскага, К. Шнітко з Мінска, майстроў Барысаўскай фабрыкі музычных інструментаў. Самыя старэйшыя з прадстаўленых цымбалаў былі выраблены больш як 130 гадоў таму. Спецыялісты і аматары адпаведнай музыкі маглі параўнаць, як з цягам часу змяняўся вонкавы выгляд, а разам з тым і гучанне інструмента.

Канцэртныя выступленні прафесійных калектываў — Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору РБ імя Г. Цітовіча з праграмай духоўнай музыкі ў касцёле, Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра РБ імя І. Жыновіча, Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі ўпрыгожылі фестываль. Да таго ж, яны мелі не толькі мастацка-эстэтычнае, але і выхаваўчае, і важнае педагагічнае значэнне. Для тых, хто асабіста прычынены да гэтага жанру творчасці, — кіраўнікоў і ўдзельнікаў аматарскіх мастацкіх калектываў (такіх, дарэчы, на фестываль прыехала больш за 500 чалавек), непасрэдны кантакт з прафесіяналамі — найлепшая школа. На канцэрце аркестра імя І. Жыновіча паўтысячная зала раённага Дома культуры не магла змясціць усіх прыхільнікаў інструментальнай музыкі. Глядачы былі

ўдэліва аналізавала ўвасабленне мастацкіх твораў і прафесіяналізм выканаўцаў.

Прыемна адзначыць, што першыя месцы ў конкурсе і званні лаўрэатаў фестывалю атрымалі маладзёжныя ка-

лектывы, якія толькі пачынаюць свой шлях у творчасці. Сярод аркестравых калектываў гэта ўзорны цымбальны аркестр "Першацвет" СШ №13 г. Мінска

ментальнай музыкі і культуры наогул. Маладзёжны ансамбль "Койшаван" са Славакіі — выдатны прыклад беражлівага стаўлення да сваёй рэгіянальнай аўтэнтычнай "класікі". Славацкія юнакі і дзяўчаты дэманстравалі спеўныя і інструментальныя творы рэгіёна Шпіса, годна глядзеліся ў рукаворных строях сваёй мясцовасці. Замілавала і такая тонкая дэталі ў іх адносінах да свайго сапраўднага мастацтва: паважаючы аўтэнтычныя эстэтычныя каноны, дзяўчынкі не фарбавалі вусны перад выхадам на сцэну, а "зіхацелі" сваёй натуральнай прыгажосцю. Самабытнае мастацтва народа мядвы прадстаўляў фальклорны ансамбль "Пейдзелька" з Самарскай вобласці.

Інструментальна-вакальны гурт з лютвіскага горада Купішкіса прадстаўляў зрэз гарадской культуры. Паводле гучання акардэона і духавых інструментаў іх музыка здавалася падобнай да нямецкай, хаця гэта былі апрацаваныя творы літоўскага музычнага фальклору. Простыя сцэнічныя касцюмы нашых суседзяў-гасцей вельмі прыемна кантраставалі з вонкавай стракатасцю беларускіх гуртоў. "Купішкену капэлія" вылучалася высокай культурай паводзінаў і ўменнем зрабіць глядачоў сваімі саўдзельнікамі. Злучыўшы рукі, захопленыя мастацтвам лютвіскага артыстаў, яны ва унісон падпявалі: "Ой-лі, ой-ла".

У выступленнях сямейнага гурта "Забава" з Паўночнай акругі Масквы мяне захапіў феерверк талентаў самога кіраўніка. На кожным канцэрце ён раскрываўся з новага, нечаканага боку. Як фокуснік, ён даставаў з торбы незвычайныя па форме гармонікі. Адзін з іх змяшчаўся ў боце, другі — у самавары, трэці быў велічыней з пачак пячэння. Віртуозны майстар быццам не граў на гармоніках, а "гуляў" з імі. У праграме гэтага міні-калектыву — песні-гульні, песні-танцы, найгрышы, музычныя гульні, конкурсы, віктарыны, імпрывізацыі на тэму рускай народнай інструментальнай музыкі. Вокамненна нарадзілася прыпеўкі, што называецца, "на злобу дня". У адной з іх, адрасаванай прэзідэнту фестывалю Т. Стружэцкаму падчас заключнага гала-канцэрта, спявалася: "Нам в Россия очень нужен вот такой Тадеуш!"

У якасці гасця прыехаў сёлета ў Паставы беларускі эстрадны гурт "Прымакі" з Беластоцкага ваяводства Польшчы. І зноў паланілі глядача таленавіта аранжыраванымі ў эстраднай манеры беларускімі народнымі і аўтарскімі творами. Як самыя знакітыя "зоркі",

“Прымакі” завяршылі начныя канцэрты на га-лоўнай плошчы горада. Магія іхнага мастацтва распаўсюдзілася і на моладзь, і на сталую публіку. Простыя запамінальныя мелодыі і словы адразу падхопліваліся, хацелася танчыць бясконца.

Прыхільнікаў цымбальнай музыкі парадавала сустрэча з выдатным спадкаемцам традыцый Пастаўшчыны — фальклорным ансамблем “Паазер’е” (мастацкі кіраўнік А. Собаль). Паглядзеўшы яго разгорнутую канцэртную праграму, спецыялісты адзначылі значны творчы рост заслужанага аматарскага калектыву.

Канцэрт старадаўняй і царкоўнай музыкі ў касцёле, пабудаваным пры канцы XVIII ст., — адметная старонка пастаўскага фестывалю. Пяшчотнае гучанне ў храме драўляных духавых інструментаў падчас выканання ансамблем старадаўняй музыкі “Brevis” СШ № 13 Мінска еўрапейскай класікі, а таксама твораў сучаснага беларускага аўтара І. Мангушава нібы ўзносіла душу. Цымбальныя творы Г. Ермачэнкі і В. Прудзед і Л. Рудзінскай з Мазыра ўнеслі ў канцэрт новы каларыт. Праграма духоўнай музыкі хору імя Г. Цітовіча (мастацкі кіраўнік М. Дрынеўскі) фундаментальна завяршыла канцэрт.

Значна ўзбагачалі праграму іншыя цікавыя імпрэзы: касцюміраванае музычна-карнавальнае шэсце з удзелам пастаўскіх прыгажунь, кірмац народных рамёстваў Паазер’я ў гарадскім парку, наведванне ўдзельнікамі і гасцямі фестывалю памятных мясцін Пастаўшчыны, якое настолькі захапіла экскурсантаў, што заняло часу ўдвая больш за выдаткаваны для гэтага арганізатарамі...

Дадам яшчэ, што паводле арганізацыйна-тэхнічнага забеспячэння фестывалю яму цяжка знайсці роўнага. Досвед і практыка тут спалучыліся са шчырай зацікаўленасцю і адданасцю фестывальнай ідэі мясцовага кіраўніцтва (старшыня Пастаўскага райвыканкама В. Януковіч), работнікаў культуры (загадчык аддзела культуры Н. Булавінцава), рэжысёрска-пастановачнай групы пад кіраўніцтвам П. Гуда, ды і ўсяго арганізацыйнага камітэта.

Фестываль пацвердзіў сваю жыццяздольнасць. Ён застаецца сапраўдным стымулам для развіцця народнай інструментальнай музыкі ў нашай краіне, дае штуршок адраджэнню тых ці іншых народных інструментаў, спрыяе ўдасканальванню выканальніцкага майстэрства артыстаў-аматараў і ўрэшце — вызначае нацыянальнае аблічча інструментальнага мастацтва. Дзеля далейшага развіцця належыць спраўдзіць новыя праекты, узбагачаць новымі людзьмі, ідэямі, новым іх рэжысёрскім вырашэннем. Думаецца, у рамках фестывалю варта зрабіць канцэптуальнае размежаванне паміж носьбітамі аўтэнтычнага мастацтва і прадстаўнікамі акадэмічнай школы ігры на музычных інструментах, больш увагі аддаваць вывучэнню і захаванню рэгіянальнай інструментальнай творчасці, уздымаць такія яе пласты, як лірніцкая, смыковая, дударская, свецкая, шляхецкая музыка, папулярываць разнастайныя кштальты ўласна этнічнай беларускай музыкі, дэманстраваць наватарскія падыходы ў развіцці сучаснага народна-інструментальнага мастацтва.

Час закладаць падмурак новай сустрэчы ў Паставах. Яе неабходнасць, якую ўсведамляюць і арганізатары, і ўдзельнікі, і госці, самадзейны паэт выказаў так:

На Тройцу ў Паставах звініць зорны баль.
Няхай з намі вечна жыве фестываль!

Любоў СІВУРАВА

КІНО

**Здараюцца неверагодна
ціхія юбілей. Здаецца, пра тое,
што беларускай анімацыі
сёлета спаўняецца
трыццаць гадоў (першы
мультипликацыйны фільм,
зняты на беларускай глебе,
быў зладзены 13 верасня
1973 года) ужо ведаюць многія:
прынамсі, на працягу чэрвеня
на беларускім тэлебачанні
былі паказаны лепшыя з нашых
мультикаў, адна з праграм
Тэлевізійнага дома кіно была
прысвечана юбілею беларускай
анімацыі (рэжысёр —
І. Волчак),
у Саюзе
кінематаграфістаў
ладзіліся творчыя
вечарыны ў гонар
вядомых беларускіх
аніматараў, увосень
у Магілёве адбудзецца
чарговы фестываль
мультипликацыйнага
кіно “Анімаёўка”...
І ўсё ж гэта неверагодна
ціхі юбілей. Мо таму,
што ў нашых аніматараў
насамрэч хапае
проблем. Уво ўсё ад
шчаслівай жа долі
яны з’яжджаюць**

ВОЖЫКІ Ў ТУМАНЕ

**за мяжу, пакідаючы
на Радзіме мноства
нерэалізаваных
праектаў.**

Некалькі гадоў таму ў інтэрв’ю “Беларускай газеце” вядомы беларускі рэжысёр-аніматар В. Цітова расказвала: “Яшчэ ў пачатку 90-х адзін з чыноўнікаў “Беларусьфільма” сказаў: “Гэта не нацыянальны від мастацтва, нам гэта непатрэбна”. І сёння ўсе аніматары паціху з’яжджаюць — у Амерыку, Расію, Польшчу. Многія сышлі ў камерцыю... У Беларусі вельмі многа таленавітых аніматараў. Яны бадзяюцца па акадэміі, маюць коміксы, будучы

меркаванне В. Цітова супадае з цяперашнімі думкамі рэжысёра-аніматара І. Кадзюковай, якая лічыць, што беларуская анімацыя можа загінуць у самым росквіце — у трыццаць гадоў! Бо “Калі раней мы рабілі чатыры стужкі штогод (а мы насамрэч гэта можам), то цяпер толькі два фільмы. Уявіце колькі рэжысёраў, якія цяпер знаходзяцца ў добрай працоўнай форме (а гэта паводле праграмы ТДК — рэжысёры-аніматары Т. Жыткоўская, А. Ленкіна, А. Пяткевіч, І. Кадзюкова, А. Турава, В. Казлоў, А. Шпетаў; мастакі-аніматары Т. Кубліцкая, А. Верашчагін; старэйшы беларускі аператар Ю. Мільтнер) павінны чакаць сваёй чаргі? Мінае вельмі каштоўны для нас час, а нерэалізаванага — яшчэ шмат!”

Дарэчы, анімацыйную прадукцыю “Беларусьфільма” за апошнія два гады я змагла паглядзець падчас адборачных паказаў, якія ладзіліся на кінастудыі арганізатарамі IV Нацыянальнага фестыв-

каля марыянетка. Пра творчасць таленавітага рэжысёра-аніматара І. Кадзюковай “ЛіМ” пісаў паўгода таму (гляд. № 51-52, 2002 г.). Але мультик “Сястра і брат” настолькі незвычайны, што хочацца распавесці пра яго больш падрабязна. Вядомую рускую казку “Пра Алёнушку і яе брата Іванушку” І. Кадзюкова распавяла як звычайную жыццёвую гісторыю, якая можа здарыцца з кожным з нас. Напрыклад, вядзьмарка (г. з. нячыстая сіла) у мультифільме мае шмат розных абліччаў і таму спакушае чалавека там, дзе ён нават не чакае: так, Іванушка перад тым, як наліцца зачараванай вады, кажа вядомы цяпер рэкламны слоган “Не дай сабе засохнуць!” (у анімацыйных работах І. Кадзюковай заўсёды прысутнічаюць камічныя дэталі). Вядома, у самой ужо назве мультика “Сястра і брат” занатавана гадоўная ідэя фільма: рэжысёр даводзіць гледачу пра міласэрнасць, дабрыню, узаемадапамогу, якія павінны авалодаць сэрцамі веруючых людзей — братоў і сястрыц.

Пасля адборачнага прагляду на кінастудыі я зазірнула ў майстэрню да І. Кадзюковай. (Трэба адзначыць, што ў памяшканнях нашай кінастудыі ўсё час пануе жудасны холад. У майстэрні, дзе Ірына робіць свае непаўторныя мультикі становіцца горача толькі тады, калі ў вытворчаць запускаецца новы анімацыйны фільм.) Аглядальніку “ЛіМ” рэжысёр-аніматар І. Кадзюкова распавяла пра многія праблемы, якія сёння хваляюць беларускіх мультиплікатараў.

Напрыклад, зараз аўтарскі праэнт з продажу мультика стваральнікі атрымліваюць толькі пасля поўнай яго акупляльнасці (раней рэжысёр атрымліваў 7%, а будучы яшчэ і аўтарам сцэнарыя — 14%). “Мы падумалі, што нават пры самым удавым раскладзе момант поўнай акупляльнасці стужкі наступіць толькі праз 30-35 год. Але людзі так доўга не жывуць, — расказвала Ірына. — Мы спрабавалі даведацца, а навошта ўсё гэта. Аказваецца, для таго, каб стымуляваць нас на стварэнне добрых, якасных твораў мастацтва!”

Аднак, па словах І. Кадзюковай, пра беларускую школу анімацыйнага кіно цудоўна ведаюць у свеце. (Прынамсі, у гадоўным весніку ASIF (Міжнародная арганізацыя дзеля анімацыйнага кіно) яна занатавана.) “Мне падаецца, што нават у нашым Міністэрстве культуры не думаюць пра тое, што ёсць беларуская школа анімацыі. Бо я ніколі не чула аб існаванні нейкай мэтанакіраванай палітыкі Мінікульта ў гэтай галіне. Нам дазваляюць ці не дазваляюць, зацвярджаюць ці не зацвярджаюць “адзінкі”, часам абсалютна не ведаючы пра стан сучаснай анімацыі, што цяпер увогуле запатрабавана ў свеце”. На думку І. Кадзюковай, мультиплікацыйнае кіно — гэта сапраўднае “затое дно” для нашай краіны. Мультикі заўсёды акупаюцца, калі наладзіць грамадную работу па іх продажы. Сёння ж беларускія аніматары па завядзенні здымаюць дзесяціхвілінныя мультикі, у той час, калі ва ўсім свеце прыняты іншы метраж — 13, 26, 52 хвіліны. Па гэтай прычыне нашыя анімацыйныя фільмы амаль не купляюць за мяжой. Увогуле ў сувязі са скарачэннем вытворчасці мультифільмаў, маладыя творцы, якія вучыліся ў акадэміі і былі гатовыя працаваць, сыходзяць са студыі, знаходзячы сабе скарыстанне ў іншых краінах. Сёння ад нас сыходзяць і унікальныя спецыялісты, так званыя “работнікі на праэсах”. Нам вельмі неабходна добрае фінансаванне, бо мы з радасцю будзем рабіць і чатыры стужкі штогод”. Рэжысёр-аніматар І. Кадзюкова ўпэўнена, што будучыня нашых дзяцей — гэта не жарцік, і яна залежыць якраз ад таго, што юнакі спажываюць з экрану. Таму хацелася б, каб будучыня беларускай анімацыі была ў руках людзей, здольных цалкам вырашаць праблемы айчынных мультиплікатараў.

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

НА ЗДЫМКАХ: славу аператар Ю. МІЛЬТНЕР; кадр з мультифільма “Мядзведжая паслуга”.

валю беларускага кіно (распачнецца ў Брэсце ў кастрычніку). На суд кінакрытыкаў былі прадстаўлены чатыры маляваныя і адзін перакладны мультифільмы.

Трэба адзначыць, што ўсе ўбачаныя анімацыйныя стужкі былі разлічаны пераважна на ўдумлівую дзіцячую публіку. У дасціпнай, а таксама забаўляльнай форме іх аўтары даводзілі пра вечныя маральныя каштоўнасці. У фільме “Пераацэнка каштоўнасцей” (рэж. Т. Жыт-

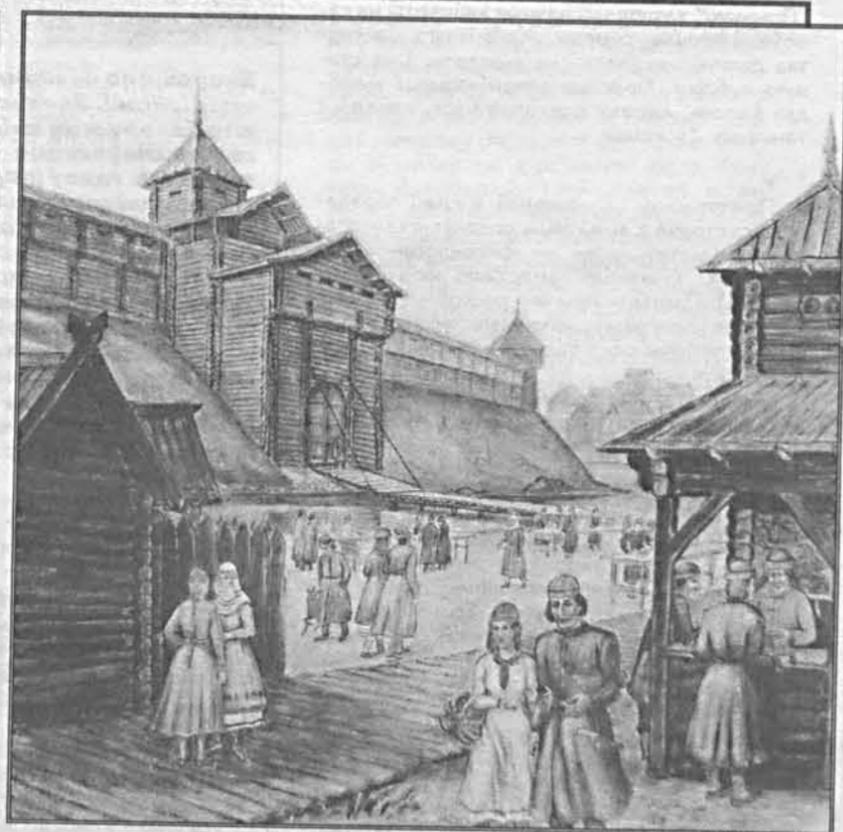
коўская) маленькі хлопчык, які гадуецца ў строгай сям’і, спрабуе жыць згодна сваёй фантазіі, а не побытавай завядзенцы. Гарэза-вудумляка па-свойму пераацэньвае дарослыя каштоўнасці, паступова ўцягваючы ў дзіцячую гульню сваіх бацькоў. Мультикі рэжысёраў А. Ленкіна (“Мядзведжая паслуга”) і А. Туравіч (“Музыкант-чараўнік”) расказвалі аб прыгодах вандроўных беларускіх музыкаў, якія сваім казачным выкананнем майстэрствам веселяць і людзей, і жывёлаў, і нячысцікаў. Асобна з маляваных стужак выступала работа А. Пяткевіча “Песенка для канарэйкі”, якую можна было аднесці да эксперыментальнай, авангарднай работы, бо за гадоўнымі персанажамі мультика — птушкамі — хаваюцца розны тыпы людзей, адным з якіх даспадобы жыць у гурце, натоўпе, а другім — у адзіноце, адстойваючы сваю праўду. Аднак апладысменты ў гледацельнай зале выклікала толькі анімацыйная карціна І. Кадзюковай “Сястра і брат”, выкананая ў рэдкай для сучаснай анімацыі тэхніцы “перакатка” або плос-

абсалютна не запатрабаваныя на “Беларусьфільме”. Ніводны з выпускнікоў майго курса не працуе на гэтай студыі. Штосьці там здымаецца, але інертна — як было там заўсёды. Казаць пра нейкі пошук — бо гаворка ідзе пра тое, каб мультифільм стаў падзеяй — такога няма. Сцэнарыі маіх калег, вельмі таленавітых, не прымаюцца” (В. Цітова, напрыклад, на той час марыла зняць мультик пра апошні дзень мастака Пірасмані — В.Б.). Напэўна, зараз не ўсё так безнадзейна: сумесна з расійскімі аніматарамі хутка будзе запушчаны ў вытворчасць прыдуманы яшчэ дзесяць гадоў таму мультсерыял “Рэакцыйнае парася” (яго ўзначаліць беларускі рэжысёр-аніматар А. Пяткевіч). Акрамя гэтага некаторыя з нашых анімацыйных карцін сталі падзеямі: напрыклад, новы мультифільм І. Кадзюковай “Сястра і брат” сёлета быў узнагароджаны прызам на VIII адкрытым расійскім фестывалі анімацыйнага кіно, удзельнічаў як лепшая анімацыйная работа Беларусі на Кінафоруме краін СНД і Балтыі. Аднак у нечым даўняе

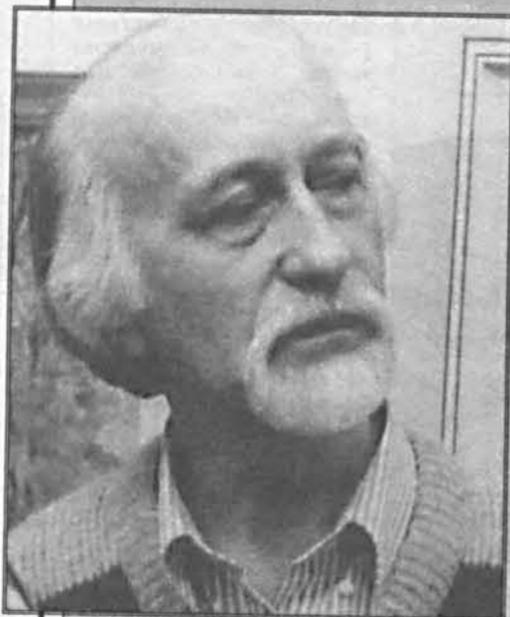

Сваё 70-годдзе Віктар Сташчанок адзначаў мастацкай выставай, яна праходзіла ў Рэспубліканскай галерэі (Палац мастацтваў) сталіцы. Без перабольшвання можна сказаць, што ў мастакоўскім асяродку Віктар Сташчанок — неперарывнае майстра гістарычных рэканструкцый. Яго творы даюць магчымасць пабачыць на паперы і ўявіць віртуальна, як выглядалі велічныя помнікі архітэктуры, што зараз у руінах; рэшткі даўніны нашай сталіцы; архітэктурна-пейзажныя комплексы Наваградка, Заслаўя, Полацка.

Шлях мастака ў прафесійнае мастацтва быў няпростым, але паслядоўным і мэтанакіраваным. Ён згадвае, што пачаў маляваць з пяці гадоў, спачатку алоўкамі, а пасля фарбамі, якія ён сам здабываў арыгінальным спосабам. Калі маці прыносіла яму цукеркі, ён размочваў каляровыя абгорткі, атрымліваліся фарбы, якімі карыстаўся. Гэта было не простае захапленне, уласцівае амаль усім у дзіцячым узросце. Пра сур'ёзныя намеры хлопчыка атрымаць мастацкую адукацыю сведчыла ягоная мара паступіць у Мінскую мастацкую вучэльню пасля сямі класаў. Аднак аказалася, што навучэнцы не забяспечваюцца інтэрнатам, а здымаць кватэру ён не мог.

У ПРАСТОРЫ НАТХНЕННЯ І ЧАСУ

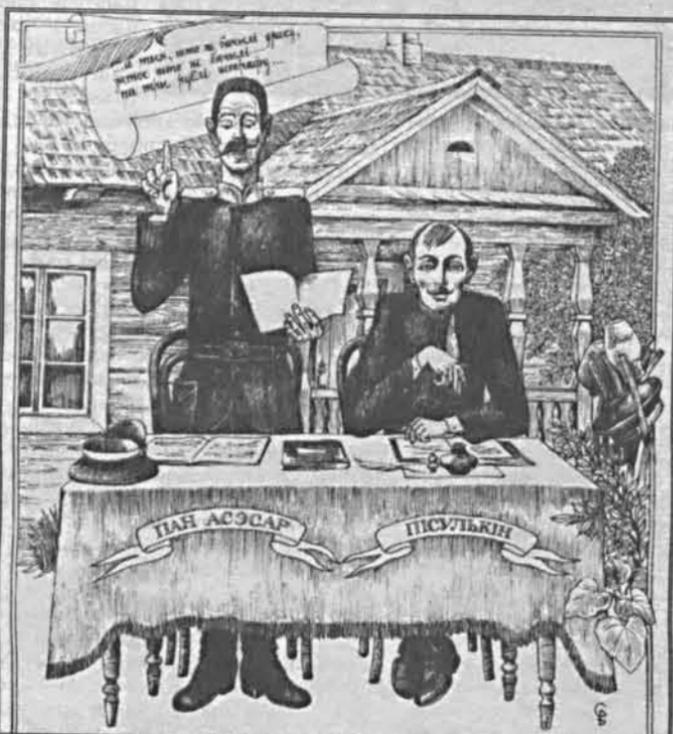
Маці не мела такіх сродкаў, каб дапамагчы сыну. І замест мастацкай вучэльні Віктар апынуўся разам са сваімі сябрамі ў Наваградскім гандлёвым тэхнікуме, пасля заканчэння якога мусіў адпрацаваць два гады па спецыяльнасці. А тут падаспеў час ісці ў войска. Захапленне мастацтвам цягам гадоў заставалася як бы на другім плане. Але куды б ні закідваў лёс будучага мастака, ён зацікаваўся і ўпарта маляваў. Першую прафесійную падрыхтоўку Віктар атрымаў у Мінскай мастацкай студыі Палаца прафсаюзаў, якую ён наведваў вечарамі на працягу пяці гадоў. Днём працаваў на кандытарскай фабрыцы імя Крупскай, каб зарабіць на жывцё. У 1964 годзе Віктар паступае на вяртанне аддзяленне Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, аддзяленне мастацкай керамікі, дзе зноў-такі сумяшчае вучобу з працай. З удзячнасцю прыгадвае сваіх настаўнікаў, сярод якіх такія творцы, як Хайм Лёўшын, Анатоль Анікейчык, Леў Гумілеўскі. Пасляхова абараняе дыпломную працу, керамічнае пано "Гражына", якое павінна была заняць сваё месца ў Наваградку, дзе праектаваўся новы рэстаран і кафэ. Аднак праект не быў выкананы, а ад дыпломнай працы засталася толькі фотаздымак. Доўгі час Віктар Сташчанок працаваў архітэктарам у праектным інстытуце Белдзіпрагандлю. Па ягоным праекце збудаваны арыгінальны дом у Наваградку. Але гэты перыяд жыцця мастака дарагі і памяты яму тым, што ён прымаў удзел у экспедыцыях па Беларусі. Падчас вандровак зрабіў шмат малюнкаў, якія пазней увасобіліся ў ягоныя закончаныя творы-рэканструкцыі. Дарчы, па выніках гэтых вандровак у інстытуце арганізаваліся выставы, на якіх мастак выстаўляў свае замалёўкі, зробленыя ў розных рэгіёнах: на Палессі, Гродзеншчыне, Віцебшчыне, Магілёўшчыне.

Віктар Сташчанок — творца шырокага дыяпазону. Ён працуе ў жывапісе, графіцы, дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве.

Асобная старонка творчасці — дызайн паштовых канвертаў і марак. У мініяцюрных творах — адметнасць нашага жывёльнага і расліннага свету, нашы святы, танцы, музычныя інструменты, помнікі архітэктуры, выявы дзеячаў гісторыі і культуры Беларусі. Першая марка была выканана да 200-годдзя Яна Чачота, у 1996 годзе. З гэтага і пачалася новая старонка творчасці.

Мастак поўны творчых задум. У бліжэйшы час ён мяркуе зрабіць рэканструкцыю сядзібы Язэпа Драздовіча, працягвае шчыльнае супрацоўніцтва з "Белпоштай" па распрацоўцы марак і канвертаў.

Ірына ЛЯКСЕЕВА

Доўгі час у расійскай і беларускай гістарыяграфіі панавалі погляды, што дзяржаўны лад у славян Усходняй Еўропы быў утвораны чужынцамі нарманамі, якіх паклікалі да сябе наўгародскія славяне, крывічы і іншыя народы, і "пачаў валодаць усёю ўладаю" князь Рурык, які на думку летапісцаў утварыў дзяржаву.

Гэты погляд летапісцаў быў падмацаваны акадэмікам А. Шлецэрам. Лічылася, што славяне ў Еўропе з'явіліся не раней VI ст., а сучасная тэрыторыя Беларусі была заселена балтамі. Гэтая канцэпцыя мае заслабсуджванне і ў сучаснай беларускай гістарычнай навуцы. Так, на думку доктара гістарычных навук А. Краўцэвіча з'яўленне славян на Беларусі адносіцца да "трэцяй чвэрці I тыс. н.э. Галоўным зместам працэсу быў каланізацыйны рух славян (той іх часткі, якая пазней стала ўсходнімі славянамі) на землі занятая балтамі... Балта-славянскае ўзаемадзеянне разгортвалася нераўнамерна як у храналагічным, так і ў геаграфічным вымярэнні. Напачатку (ад 6—7 ст.ст. н.э.) яго актыўным участкам было Верхняе Падняпроўе і Падзвінне. Славянізацыя мясцовага балцкага насельніцтва тут была ў асноўным завершана ўжо ў 12—13 ст.ст." (А. Краўцэвіч. "Стварэнне Вялікага Княства Літоўскага". Мн. 1998. с.77.)

Такі пункт гледжання, па сутнасці, мала чым адрозніваецца ад поглядаў А. Шлецэра, толькі замест нарману з'явіліся балты, а славяне высадзіліся немаведна адкуль толькі ў VI—VII стагоддзях. Хаця дакладна вядома, што ў VI ст. да н.э. на нашай тэрыторыі жылі людзі, якіх старажытны грэчаскі гісторык Геродот называў **будзінамі** і **неўрамі**, цары якіх удзельнічалі ў нарадах са скіфамі, дзе абмяркоўвалі планы вайны з 700-тысячным персідскім войскам.

касці ў адпраўленні правасуддзя з-за адсутнасці "або адлегласці Крєвов" суд павінны вяршыць харужыя. (Дагаворы і граматы як крыніцы беларускага феадальнага права. Мн., 2000. С. 67.)

Заслугоўвае ўвагі меркаванне М. Доўнар-Запольскага, што імёнамі крзвічы і драгавіты абазначаўся адзін і той жа народ: "...для нас будзе ясна, што паўночнаўсходняя частка Беларусі была занята таксама драгавічамі, назву якіх літоўцы проста пераклапі на сваю мову і даставалі наогул да славян, з якімі яны сутыкнуліся. Тады не трэба будзе шукаць прычын супадзення моўных асаблівасцей у крывічоў і драгавічоў, не прыйдзеца перасяляць крывічоў з месца на месца... усе гэтыя звесткі і меркаванні прыводзяць нас да таго вываду, што беларускае племя... спакон веку жыло ў названай мясцовасці... Ніякія іншыя народы ніколі не займалі гэтай тэрыторыі". (М. Доўнар-Запольскі. Гісторыя Беларусі. Мн., 1994. С. 27—28.)

Нашы продкі на сучаснай тэрыторыі Беларусі мелі сваю тэрыторыю, рэлігію і сваіх рэлігійных настаўнікаў, свой светапогляд, сваю матэрыяльную і духоўную культуру, свае органы грамадскага кіравання, свае асновы маральнага і прававога выхавання. Пра тое, што яны не былі дзікунамі сведчаць наступныя факты. Каля Краснага Сяла Гродзенскай вобласці 3—4 тыс. гадоў таму былі пабудаваны каля 2 тысяч шахтаў і побач існавалі майстэрні, у якіх выраблялі са здабытага ў шахтах крэмяня, прылады працы і зброі. Каля Полацка, паблізу возера Янава, выяўлены цэлы каменны комплекс, які нагадвае старажытную астранамічную абсерваторыю. У VII—V ст.ст. да н.э. па ўсёй Беларусі выраблялася жалеза і існавала вытворчасць жалезных прылад працы і зброі, што сведчыць пра існаванне высокакваліфікаваных майстроў сваёй справы. Пра наяўнасць у нашых продкаў мноства гарадоў у ся-

паходзе 980 г. на Кіеў у войску Уладзіміра былі палачане і крывічы, а гэта сведчыць, што на той час, паміж ноўгарадцамі і палачанамі не было варожасці, а была згода, замацаваная шлюбнымі саюзам.

Важнай падзеяй у гісторыі беларускага народа было ўтварэнне Вялікага Княства Літоўскага, што адбылося не на пустым месцы і не вандруным народам, а людзьмі, што мелі багатую дзяржаўна-палітычную, рэлігійную і культурную еднасць яшчэ з герадотавых будзінскіх, а таксама драгавіцка-крзвіцкіх, славянскіх часоў. З'яднанне ўсіх драгавіцка-крзвіцкіх княстваў у адной дзяржаве пачалося яшчэ пры полацкім князе Усяславе Брачыславічы (1044—1101) і доўжылася ў XII—XIII ст.ст. Вядома, што ў 1182 г. палачане, дручане і меняне хадзілі да Берасту ваяваць супраць палякаў і драгічынскага князя. Гэты паход сведчыць пра існаванне саюза паміж старажытнымі беларускімі княствамі. На пачатку XIII ст., у сувязі са страатай Полацкам свайго эканамічнага значэння, пасля заснавання на Дзвіне немцамі Рыгі, унутранага бязладдзя, якое пачалося ў Полацку ў 1217 г., аб'ядноўваючым цэнтрам стала Наваградскае княства. Асабліва яго значэнне ўзрасло пры князях Міндоўгу і Віцены. Міндоўг знакаміты тым, што, будучы князем Наваградскім, прыняў у 1251 г. каталіцкую веру і ў 1253 г. атрымаў ад папы Рымскага Інакенція IV каралеўскую карону і стаў называцца каралём Літвы. Памылковай з'яўляецца думка, што "заснавальнікам і першым вялікім князем Вялікага Кня-

воін. Трэцюю пакінуў бяздзетнай. Літоўскія паны абвясцілі Гедыміна вялікім князем Літоўскім у студзені 1316 г. ...Гедымін меў таксама тры жонкі: Віду, Ольгу і Еўну, а з імі сем сыноў. Віда была дачка бортніка Відтунда з Куроніі, шведскага паходжання. Ад яе сыны: Монвід, што азначае Свет Віды, нарадзіўся ў 1276 г. і Нарымунд, што азначае Канец Свету — бо Віда памерла адразу пасля яго нараджэння ў 1277 г. Другой была Вольга, смаленская князеўна, ад яе сыны: Альгерд, што азначае Радасць Вольгі, нарадзіўся ў 1296 г., і Кейстут, што азначае Фартэльнік (Хітрун), нарадзіўся ў 1297 г. Трэцяя Еўна, або Ева, таксама руская князеўна, дачка Івана Усеваладавіча, полацкага княжыча, брата Вольгі — памерлай жонкі Гедыміна. Ад яе сыны: Любарт, нарадзіўся ў 1299 г., Яўнут, нарадзіўся ў 1301 г. і Карыят, нарадзіўся ў 1306 г." (Т. Narbut. "Dzieje staroz.")

Гэты запіс даволі пераканаўча сведчыць беларускае паходжанне дынастыі вялікіх князёў Літоўскіх Віценычаў. Ён дапамагае таксама вырашыць і другое спрэчнае пытанне. Кім даводзіцца Віцено Гедымін — сынам ці братам? Паводле звестак "Хронікі Літоўскай і Жамойцкай", "Хронікі Быхаўца", "Хронікі польскай, літоўскай, жамойцкай і ўсея Русі" Мацея Стрыйкоўскага — Віцень называецца бацькам Гедыміна. Але ў грамаце рыжскага

Язэп ЮХО,

**доктар юрыдычных навук,
прафесар БДУ**

ФАКТЫ І МІФЫ СТАРАЖЫТНАЙ БЕЛАРУСІ

Вядомы даследчык гісторыі славянскіх народаў П. Шафарык вызначаў, што будзіны і неўры жылі на тэрыторыі сучаснай Валыні і Беларусі, дзе іх размяшчаў і Птапалей, які лічыў, што рака Барысфен, заходні прыток Дняпра, а інакш, Бярэзіна, бярэ пачатак з гары Будзінскай. Імя будзінаў сустракаецца каля ракі Буг на геаграфічнай карце складзенай грэчаскім вучоным Агафадэмонам, сучаснікам Птапалей (II ст. н.э.): "Няма сумнення, што вялікі і мнагалюдны народ будзіны займалі каля ракі Буг і Беларусі... Будзіны былі, уласна кажучы, адзін і той жа народ з **венедзімі** і, такім чынам, адной, і пры тым галоўнай галіною вялікага сербскага пакалення... Будзіны мелі сваю ўласную мову... А такой моваю яразз ёсць мова славянская". (П. Шафарык. "Славянскія дзевяносты". Т.1. Кн. 1, М., 1848. С. 304—315.)

У сярэдзіне першага тысячагоддзя н.э. з'явілася новае імя для вялікай супольнасці еўрапейскіх народаў — **славяне**, і новыя імёны для паасобных народаў. Візантыйскі імператар Канстанцін VII Багранагодны, а за ім і летапісец Нестар, называў жыхароў старажытнай Беларусі **драгавітамі**, **крывічамі**, **бужанамі**, **радзімічамі**. На думку П. Шафарыка імя драгавітаў або драгавічоў паходзіць ад мужчынскага асабістага імя Драг. Можна меркаваць, што гэта было імя нейкага выдатнага народнага дзеяча, а затым і ўвесь народ атрымаў імя звязанае з яго дзейнасцю, як гэта здарылася і з іншымі народамі. З імем драгавітаў звязаны і некаторыя назвы гарадоў і вёсак на Беларусі. Напрыклад, горад Драгічын над Бугам (зараз у Польшчы) і Драгічын Брэсцкай вобласці, вёска Драгавіца Капыльскага раёна. Вядома таксама, што частка драгавічоў жылі ў Македоніі, Балгарыі на рацэ Драгавіца.

Імя **крывічы** або **крзвічы** для старажытнай Беларусі ўпершыню сустракаецца ў творах Птапалей пад імем **карвонаў**. Найбольш верагодна, што імя крывічы (крзвічы) паходзіць ад імя князя Крзэва, або ад імя дзеячаў языччай рэлігіі, першасвяшчэннічэй якой называўся Крыва-Крывейта, а простыя мясцовыя жрацы і судзіі называліся крзэвамі. Так, у грамаце вялікага князя Літоўскага Альгерда ад 1359 г. было запісана, што там, дзе сустракаюцца цяж-

рэдзіне першага тысячагоддзя н.э. сведчыць ананімы Баварскі географ. Пра дзяржаўны лад, што існаваў у нашых продкаў яшчэ да н.э. паведамляў Геродот, а таксама Якімаўскі летапіс. Вядома, што для існавання дзяржавы неабходна мець тэрыторыю, некаторую колькасць людзей, злучнасць гэтых людзей паміж сабой і агульную дзяржаўную органы кіравання. Усё гэта мелася ў нашых продкаў. Знакаміты старажытнагрэчаскі філосаф Арыстоцьель азначаў, "што дзяржава належыць да таго, што існуе па прыродзе, і што чалавек па прыродзе сваёй ёсць істота палітычная, а той, хто ў сілу сваёй прыроды, а не з прычыны выпадковых абставін жыве не ў дзяржаве, — або недаразвітая ў маральным сэнсе істота, або звышчалавек". (Арыстоцьель. Соч.: в 4 т. — Т. 4. — М., 1983. С. 378.)

Таму, калі нехта сцвярджае, што беларусы жывуць на чужой зямлі і з'явіліся тут толькі ў VII ст. і да IX ст. не мелі сваёй дзяржавы, трэба прызнаць вялікай памылкай недасведчаных людзей.

Памылковымі таксама з'яўляюцца паведамленні летапісца Нестара, або пераробшчыкаў яго летапісу, што Наўгародскі князь Уладзімір Святаславіч у 980 г. захапіў Полацк, забіў полацкага князя Рагвалода, гвалтам ажаніўся з полацкай князеўнай Рагнедай. Такая трактовка гэтых падзей супярэчыць гістарычнай праўдзе. Па-першае, да 980 г. Рагнеда і Уладзімір мелі ўжо трох сыноў: Вышаслава, Ізаслава і Яраслава. Па звестках летапісу Яраслаў Мудры памёр у 1054 г., маючы 76 гадоў, што сведчыць аб яго нараджэнні ў 978 г. Вядома таксама, што Рагнеда ад Уладзіміра мела 4-х сыноў і дзве дачкі: старэйшую называлі Прадслава, а імя другой дачкі невядома. Чввёртым сынам быў Усевалад. Усё гэта сведчыць, што Рагнеда выйшла замуж за Уладзіміра не ў 980 г., а не пазней чым у 975 г. Па-другое, жаніцца на Уладзіміра з Рагнедай мела, у першую чаргу, палітычнае і ваенна-стратэгічнае значэнне, гэтым шлюбам замацоўваўся саюз паміж Ноўгародам і Полацкам дзяржаўнай. Таму ў Рагнеды, на той час 15-гадовай дзяўчынкі, ніхто не пытаў яе згоды. Уладзіміру такі шлюб даваў значную дапамогу ў ваеннай сіле, а не вайну з Полацкім княствам. Вядома таксама, што ў

тва Літоўскага" быў Міндоўг. Па-першае, працэс аб'яднання старажытных беларускіх княстваў у адну дзяржаву пачаўся задоўга да з'яўлення на гістарычнай арэне князя Міндоўга. Гэты працэс доўжыўся некалькі стагоддзяў. Па-другое, у XII—XIII ст.ст. з летапісцаў знікае імя народа **драгавічы** (драгавіты) і з'яўляецца для іх новае імя літва (больш падрабязна пра паходжанне імя літва глядзіце Вітаўт Чаропка. "Гісторыя нашага імя". "ЛіМ". 26.06.1993 і 10.07.1993; Я. Юхо. Імя табе — Беларусь. "ЛіМ". 20.09.2002 і 27.09.2002.) Было вядома, што літвыны з маскавітамі "люды адное веры крастьянскае, адного языка и народа Словенского". (Шпилевский П. "Посольство Льва Сапегі в Москву в 1600 году" // Ж.М.Н.П. 1850. ч. XVIII. С. 111.) У XIII ст. княства Наваградскае стала называцца княствам Літоўскім, а пасля каранаванні Міндоўга, каралеўствам Літвы. Вялікім княствам Літоўскім, дзяржава стала называцца пасля далучэння да яе княстваў Берасцейскага, Менскага, Полацкага і іншых беларускіх княстваў пры вялікім князі Віцены, былым князі Полацкім. Калі Віцень пачаў княжыць у Наваградку, то ён надаў Вялікаму Княству Літоўскаму герб і пачатку **"рыцэр збройны на коне з мечем, еже ныне наричут погоня"**.

Паходжанне Віцены ў розных крыніцах падаецца па-рознаму. Адны пішуць, што ён паходзіць з Жамойці, другія называюць яго сынам вялікага князя Літоўскага Тройдзена, трэція выводзяць Віцены з роду смаленскіх князёў, чацвёртыя, як М. Безкарніловіч і А. Кіркор, лічаць яго сынам полацкага князя Гердзена, унукам Давіда. Т. Нарбут надрукаваў урывак са старажытнага рукапісу 1488 г., у якім гаворыцца, што Віцень нарадзіўся ў 1232 годзе, праславіўся "ў войнах рускіх супраць татараў, быў узяты ў палон, знаходзіўся ў абозе Батыя ў зямлі Куманскай, затым вярнуўся і кіраваў княствам Полацкім, разам са сваім бацькам... Затым на ўсеагульным з'ездзе ў Літве, у Кернаве, пад старшынствам манаха Лаўрэнція, сына Трабуса, Віцень быў выбраны Вялікім князем Літоўскім, памёр забіты ў дарозе маланкаю ў 1315 г. Меў тры жонкі, адну пасля смерці другой: ад першай нарадзіўся Гедымін у 1257 годзе; з другой — Гважалюты, нарадзіўся ў 1295 г. або ў 1296.

магістрата да Гедыміна ад 24 лістапада 1322 г. было запісана "будзье гатовы заключыць з нами мір і перамір'е, як Віцень, добрай памяці брат ваш і папярэднік". З чаго робіцца выснова, што ўсе хронікі памыляюцца, а толькі гэтая грамата адпавядае рэчаіснасці. На нашу думку больш заслугоўваюць даверу паведамленні хронікі і летапісцаў, што Гедымін быў сынам Віцены, а напісанне ў грамаце яго братам, можна патлумачыць сярэдневечнай традыцыяй, калі ўсе манархі іменаваліся паміж сабой братамі, або памылкаю аўтара пісьма.

Узвядзенне на пасад Вялікага князя Літоўскага Віцены, па сутнасці, азначала пераўтварэнне Наваградскага Літоўскага княства ў Вялікае Княства Літоўскае. Пры ім былі закладзены асновы арміі, якая пасляхова абараняла сваю дзяржаўную тэрыторыю ад татараў, крывічоў і палякаў многія гады, а яго ўнук Альгерд у некалькі разоў павялічыў тэрыторыю дзяржавы.

Складаным з'яўляецца вызначэнне дакладнай даты ўзвядзення Віцены на пасад Вялікага Княства Літоўскага. Па звестках Іпацьеўскага летапісу княжанне Віцены пачалося ў 1278 г., М. Карамзін лічыў, што пачатак княжання Віцены ў Вялікім Княстве Літоўскім адносіцца да 1285 г., А. Кіркор вызначыў дату яго панавання з 1293 г. У Энцыклапедыі гісторыі Беларусі пачатак панавання Віцены ў Вялікім Княстве Літоўскім пазначаны каля 1295 г. На нашу думку, больш верагодна, што трэба пагадзіцца з М. Карамзіным і прызнаць больш верагоднай дату ўступлення Віцены на вялікакняжацкі пасад Вялікага Княства Літоўскага пасля смерці яго бацькі вялікага князя Трайдзена ў 1282 г. або 1283 г. З нямецкіх хронік вядома, што ў 1289 г. Віцень на чале 8000 конніцы напад на немцаў, што сведчыць пра яго кіраўніцтва Вялікім Княствам Літоўскім.

Аднаўленне рэчаісных падзей нашай старажытнай гісторыі дае магчымасць адкінуць некаторыя міфы, што пануюць у нашай гістарычнай навуцы, і вярнуць народу яго сапраўдны ўклад у развіццё еўрапейскай культуры.

НА ЗДЫМКУ: малюнак В. СТАШЧЫНЮКА "Прыняцце Міндоўга на княжанне ў Наваградку".

АСВЕТНІК

22 жніўня споўнілася 65 год з дня нараджэння вядомага ў Беларусі кніжніка Уладзіміра Ільча Лапцёнка. Каля 40 гадоў плённа працуе Уладзімір Ільч у важнай галіне грамадскага і культурнага жыцця рэспублікі — сістэме прапаганды кнігі і кніжнага гандлю. Пачынаў ён свой шлях на ніве

высакароднай справы служэння кнізе ў Мінскім аблкінігагандлі. Кнігазнаўца, намеснік дырэктара, а затым дырэктар аблкінігагандлю. Працуючы на гэтай пасадзе на працягу 27 гадоў ім многа зроблена па пашырэнні кнігагандлёвай сеткі, удасканаленні прапаганды і распаўсюджвання кнігі. Яго намаганнямі ў Мінску і сталічнай вобласці былі адкрыты каля 30 новых кніжных магазінаў, на высокім узроўні была наладжана рэклама і прапаганда кнігі, што найлепшым чынам садзейнічала выкананню галоўнай задачы — «кнігу ў кожны дом».

У выніку, Мінскі аблкінігагандль выйшаў у лік лепшых кнігагандлёвых арганізацый рэспублікі. Потым, кнігалобы назовуць гэты перыяд «залатым векам» кніжнага гандлю Міншчыны.

Плённая асветніцкая дзейнасць Уладзіміра Лапцёнка была адзначана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, многімі ганаровымі ўзнагародамі маскоўскіх і рэспубліканскіх грамадскіх арганізацый. Але галоўная ўзнагарода Лапцёнка — прызнанне яго дзейнасці шырокімі масамі аматараў кнігі. Так у 1991 годзе на нечарговым з'ездзе беларускага таварыства аматараў кнігі Уладзіміра Лапцёнка адзначалі абрані першым намеснікам старшын Рэспубліканскага праўлення. І не памыліліся. Цяпер Беларускае таварыства «Кніга» адно з вядучых грамадскіх арганізацый, якая плённа працуе на ніве прапаганды і распаўсюджвання кнігі, пры гэтым яе дзейнасць засяроджана на прапагандзе і распаўсюджванні беларускай кнігі. У Мінску працуе фірменны спецыялізаваны магазін беларускай кнігі «Кніжнік» (Кіслёва, 13). Надаўна тут адкрыты букністэчны аддзел, які прымае на камісію ў мінчан мастацкую літаратуру і другія выданні на беларускай мове.

Пры таварыстве створана выдавецтва «Кніга», якое пачало выданне твораў беларускіх пісьмнікаў.

На пачатку вызначаны дзве серыі: «Народная бібліятэка» і «Скарбы беларускай літаратуры і фальклору» (малафарматныя). Мастацкае афармленне Г. Грака. Рэдагуе кнігі названых серыяў на грамадскіх пачатках народны паэт Беларусі Н. Гілевіч. За апошні час у серыі «Народная бібліятэка» выданы аповесці В. Быкава — «Балота» і «Знак бяды», Н. Гілевіча — раман у вершах «Родная дзець», і пазмы. Творы Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У серыі «Скарбы беларускай літаратуры і фальклору» — «Замовы» — літаратурна-мастацкае выданне (укладанне Н. Гілевіча). В. Быкаў — «Воўчая яма», Н. Гілевіч — «Лясная песня ішла», Р. Барадулін — «Босая зорка», Леанід Дранько-Майсюк — «Места і Свет», Уладзімір Ліпскі — «Аўцокоўцы», В. Быкаў — «Доўгая дарога да дому» і іншыя.

Пры таварыстве «Кніга» згуртаваліся існае сябры кнігі, якія прымаюць актыўны ўдзел у прапагандзе і распаўсюджванні беларускай кнігі — у бібліятэках, навуковых устаноўках, школах, іншых арганізацыях рэспублікі. Сярод іх пісьмennisі Н. Гілевіч, Г. Бурайкін, Р. Барадулін, С. Законнікаў, Л. Дранько-Майсюк, З. Прыгодзіч, А. Петрашкевіч, В. Іпатава, В. Зуёнак і многія іншыя. Для мэтанакіраванай дзейнасці па прапагандзе і распаўсюджванні кнігі ў Таварыстве «Кніга» дзейнічае аддзел па рабоце з бібліятэкамі. Ім за мінулы год праведзена больш 150 сустрэч чытачоў з пісьмennisікамі, у час якіх прысутныя мелі магчымасць набыць літаратуру выдавецтва «Кніга», атрымаць аўтографы пісьмennisікаў.

Уладзіміру Лапцёнку — 65. Добрага табе дружа здароўя на ўсё жыццё, і далейшых поспехаў у высакароднай справе служэння кнізе, якую ты так хораша і таленавіта ўмееш рабіць.

Васіль ВІЛЬТОЎСКІ

P.S. Неяк адзін з сяброў У. Лапцёнка назваў яго беларускім Сыціным. Слушна!

Нацыянальная бібліятэка Беларусі — гонар і святлына нашага народа. Гэта цэнтр кніжнасці, асветы, навукі, буйнейшы збор самых розных выданняў — у тым ліку рэдкіх і старажытных.

На пытанні нашага карэспандэнта адказвае дырэктар бібліятэкі Раман Сцяпанавіч МАТУЛЬСКІ.

Раман МАТУЛЬСКІ:

— Раман Сцяпанавіч, раскажыце, калі ласка, што абумовіла ваш выбар прафесіі.

— Відаць, я абраў яе пад уплывам бацькі, які нейкі час быў сельскім

бібліятэкарам. Ён працаваў у клубе, і мае дзяцінства прайшло пераважна там. Я любіў чытаць, з маленства цягнуўся да кнігі. Ужо ў 5—6-м класе на пытанне: «Кім ты хочаш быць?» адказаў: «Бібліятэкарам». — Цікава, а як вы трапілі ў Беларусь?

— Мяркую, што калі там, на небе, Нехта ёсць, то Ён кіраваў мною і маімі ўчынкамі. Як казаў, спачатку марыў быць бібліятэкарам, а потым ужо і рэжысёрам (калі вучыўся ў ста-

«БІБЛІЯТЭКА — ДУХОЎНАЯ СКАРБНІЦА НАШАГА НАРОДА»

рэйшых класах). І тады мой бацька (а ён быў для мяне як Бог) сілаю свайго аўтарытэта — кіраваў мясцовым драмгуртком, — таксама паўплываў на гэта. Я займаўся ў драмгуртку, іграў у самадзейным тэатры. (Мушу зазначыць, што кніга і тэатр заўсёды знаходзяцца побач.) І вырашыў я пасля 8-га класа паступаць у культасветвучылішча.

— Каб вучыцца на...

— На рэжысёра. Але ў той год, як я паступаў, набору на рэжысёрскае аддзяленне не было. Затое набіралі будучых бібліятэкараў. Так я запісаўся ў бібліятэкары... Закончыў Сам-

ры. Паехаў туды, падаў дакументы... Але не так, як хацелася б, мяне прынялі, не так прывіталі. Быў спякотны дзень, і ў мяне на душы нібы ляжаў нейкі камень. Даведаўся, што ў Мінску адкрываецца Інстытут культуры. Сеў на цягнік і праз ноч быў ужо ў Мінску. Сустрэлі мяне ў прыёмнай камісіі вельмі ветліва. Асабліва запомніўся Эдуард Міхайлавіч Краўчэня (цяпер ён выкладае ў педуніверсітэце). Ён спаткаў мяне са шчыраю душой... Будынак інстытута быў зусім новы, усяго год-два таму назад пабудаваны. Карацей, у Мінску мне настолькі спадабалася, што я злётаў на самалёце ў Кіеў, забраў дакументы, да вечара вярнуўся, здаў іх у Мінскі інстытут культуры. Здаў уступныя іспыты, быў залічаны ў інстытут. «Аброс» тут знаёмымі, сябрамі, добра звыкліцамі-выкладчыкамі. Часта ездзіў у студэнцкія будатрады — гэта зрабілася для мяне добрай школай сяброўства і, да таго ж, там я навучыўся зарабляць. Пазнаёміўся з

ПА ДРОВАХ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9.)

нуць у лясны гушчар, Нігурэй прыхільна зазначыў: — Нас не бойся, сам бачыш, хто мы ёсць. — Ён, зноў тычнуўшы пальцам у кукарду, дадаў: — Мы тут па той справе, што і ты, чакоем лесарубаў. Ты ж да іх?

— Угу, — зноў шморгнуў носам незнаёмец, — пілы ў іх добрыя...

— А калі да іх, кажы, хто такі, запішам, каб з чаргі не вываліўся. — Нігурэй ужо знайшоў у кішэні агрызак хімічнага алоўка, паслінуў яго і, дзьмухнуўшы на пень, працягваў: — Прозвішча можаш не казаць, хопіць і імя.

— Федзя, — няўпэненым панурым голасам азваўся незнаёмец.

Нігурэй нахіліўся і, слепавата прыплюснўшы вочы, раз-пораз спліначы аловак, напісаў прама на пні: «Федзя — тры».

— Ну вось, ты ў чарзе трэці, — хавваючы аловак, засмяяўся Юльянавіч. — Гэта надзейна, як у ашчаднай касе. — Здалёк ішоў, у лесе трошкі заблукаў, дык, можа, пасяджу з вамі, пагрэюся? — хітравата прыплюснўшы адно вока, запытаўся новы знаёмы.

Нігурэй па-змоўніцку падміргнуў мне і шырокім жэстам рукі запрасіў чалавека да нашага стала-пня:

— Канечне, Федзя, падыходзь... У нас і перакусіць ёсць... як кажуць, чым багаты, тым і рады...

— Ды ўжо ж і я не з пустымі рукамі, — паспешліва выцягваючы з-за пазухі пляшку гарэлкі, замітусіўся Федзя. — Ведаў, да каго іду...

З Федзем час паляцеў намнога хутчэй. Незаўважна мінула тры гадзіны, чатыры, а Юльянавічавага кума ўсё не было. Затое падвыпіўшы Федзя, ус-

хваляваны тым, што ягонай справай зацікавіўся гэтакі важны чалавек, як Юльянавіч (мяне прымаў за Нігурэевага памочніка), выцягнуў яшчэ пляшку, праўда, цяпер самагонкі. Юльянавіча ажно распірала ад гонару, і ён, не стрымаўшыся, незаўважна прашаптаў мне на вуха: «Пакуль я жывы, вучыся, як трэба з людзьмі працаваць!»

Неўзабаве пачало брацца на прыцемкі, і Федзя, абвёўшы п'янымі вачыма лес, прасеку, падхапіўся на ногі, заспяшаўся:

— Вы дзяжурце, а мне пара...

— І нам таксама, — пагадзіўся з Федзем я.

Юльянавіч імгненна спяхмурнеў, тузануў мяне за крысо фуфайкі, незадаволена п'янавата прабурчаў:

— Ты, Федзя, ідзі, цяпер твой клопат — наш клопат... І не сумнявайся, з чаргі цябе ніхто не выкрэсліць...

Калі хістка Федзева постаць растварылася сярод стромакіх ствалоў сосен, бяроз і елак, Юльянавіч амаль цявораза зірнуў мне ў вочы і разважліва прагаварыў:

— А куды, зрэшты, нам спяшчаць? На дзяжурства толькі паслязўтра, а тут, — ён раскінуў рукі ўшыркі, вольна ўздыхнуў: — Гэтак добра сядзім!

— Дома хвалявацца будучь, — толькі і сказаў я.

— Будучь, калі прыпхнёмся без дроў і на падлітку, — загарачыўся Юльянавіч. — Не ведаю, як цябе, а мяне точна чакаюць «немцы» ў хаце.

Нігурэй устаў на ногі, аберуч выдраў з кучы прыпасенага яловага сушняку добрае бярэма і кінуў галле ў вогнішча. Адрозу стала цёмна, быццам узятая ў палон полымя спярша сцішылася, амаль знікла, толькі дзе-нідзе заслізгалі па галінках кволья

чырвоныя языкі, паваліў густы шызы дым. Але праз колькі хвілін агонь, здавалася, разарваў пугу, вырваўся на волю і цяпер бязлітасна праглынаў тое, што асмелілася стаць на ягоным шляху. На нашым сталепні пачала курэць газета, вось-вось пыхне, і я кінуўся ратаваць ежу. У нейкі момант полымя шыбанула пад самыя кроны дрэў. «Хоць бы ён лес не спаліў!», — падумаў я, але Юльянавіч сам бачыў небяспеку. Ён вялізным кіем раскідаў сярэдзіну вогнішча, і полымя адрозу ўдвай зменшылася. Было горача, да нашых крэслаў не падысці, сырое голле курэла парай.

— Бачыш, колькі цяпла? — усклікнуў Нігурэй. — Не замерзнем, і торбы яшчэ поўныя, дай Бог здароўя Федару, своечасова падмог, цяпер точна хопіць і нам, і куму! Заўтра яны прыедуць з хворымі галовамі, а мы ім: «Здрастце, не жадаецца кілішак-другі для прапраўкі здароўечка?» Ды яны нам за гэта... месяц з неба дастануць!

Да такіх авантурных мерапрыемстваў я быў падатлівы, дый на той момант надта ж разумнымі і пераканаўчымі падаліся мне словы настаўніка. І куды было ісці, калі неба ўжо свяцілася зоркамі, і на шашы ўсталывалася цішыня. Не пешшу ж шкандыбаць пятацца кіламетраў! Адным словам, засталіся мы з Юльянавічам на нашым «пасту». Да раніцы палілі вогнішча, вялі «разумную гаворку», не думаючы пра заўтрашні дзень, апусьтшалі торбы і нават спявалі песні. І ўсё ж пад самую раніцу сон змарыў, мы і паснулі на сваіх яловых крэслах-пожках.

Разбудзіў мяне глухі, рытмічны стук сякеры. Расплюшчыў вочы, але ўставаць не спяшаюся, перакручваю ў памяці начныя падзеі, спадзяюся па-

дзяўчынай, ажаніўся, пайшлі дзеткі, і жаданне вяртацца на Украіну паступова знікла. Праўда, бацькі заўсёды імкнуліся перацягнуць нас да сябе.

— **Ваша першае працоўнае месца?**

— Па размеркаванні я трапіў у Нацыянальную бібліятэку Беларусі. Тады хлопцаў не дужа ахвотна бралі на працу ў бібліятэку, але тагачасны дырэктар усё ж узяў на сябе такую смеласць. Працаваў я там з 1 жніўня да 1 лістапада 1983 года на пасадзе бібліятэкара. Затым пайшоў служыць у войска, быў ракетчыкам. Пасля войска вярнуўся ў Нацыянальную бібліятэку, цяпер ужо ў аддзел камплектавання. "Даслужыўся" да старшага бібліятэкара і вырашыў, што мне трэба вучыцца далей. Пачаў займацца навукай. Захацеў паступіць у аспірантуру, але для гэтага неабходна было мець накірунак ад навучальнай установы. Таму я перайшоў на пасаду звычайнага бібліятэкара ў Мінскі інстытут культуры. Працаваў там на розных пасадах больш за два гады — быў бібліятэкарам у кнігасховішчы, метадыстам, загадчыкам аддзела камплектавання... Адначасова працягваў весці навуковыя даследаванні, выкладаў. У 1988 годзе я, нарэшце, паступіў у аспірантуру Маскоўскага інстытута культуры.

— **Вы абаранілі кандыдацкую?**

— У 1991 годзе, датэрмінова. Мяне вельмі падтрымаў мой навуковы кіраўнік, прафесар Сталяроў. А далей, калі я вярнуўся ў родны інстытут, усё адбывалася ўжо проста: выкладчык, старшы выкладчык, дацэнт. Працягваў навуковую дзейнасць. У сакавіку 1998 года быў прызначаны дэканам факультэта бібліятэчна-інфармацыйных сістэм. Дэканам я працаваў 5 гадоў. Абараніў доктарскую.

— **А потым вас запрасілі на пасаду дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі?**

— Скажу адразу, што згадзіўся я на гэта нялёгка. Прапанова для мяне была нечаканай. Я разумеў, што бяру на сябе велізарную адказнасць. Доўга думаў, вагаўся (якраз абараняў доктарскую). У БДУ культуры мяне чакала больш спакойная праца. Там я, напэўна, напісаў бы і выдаў яшчэ не-

калькі падручнікаў і манаграфій... Ведаў бы, што мяне чакае на шмат гадоў наперад. І замест гэтага я вырашыў, як кажуць, пачаць сваё жыццё спачатку. Але, сапраўды, чалавек павінен у жыцці нарадзіць сына, пасадзіць дрэва і пабудаваць дом. Сын у мяне ўжо дарослы, дрэваў за гэты час я насадзіў шмат, а вось нешта пабудаваць... (Між іншым, дзед мой быў будаўнічым майстрам.) Трэба было ўзяць на сябе велізарную адказнасць. Я вырашыў зрабіць гэта: прыняць удзел у будаўніцтве Нацыянальнай бібліятэкі.

— **Фонд Нацыянальнай бібліятэкі — ці не страціць ён нешта ў выніку свайго пераезду на новае "месца жыхарства"?**

— Пераезд бібліятэкі — складаны тэхналагічны працэс. Не так даўно Дырэкцыя бібліятэкі і Дырэкцыя па будаўніцтву разам абмяркоўвалі гэтую праблему. Распрацоўваецца тэхналогія пераезду, дзеля таго каб забяспечыць захаванасць фонду. Прадугледжваюцца праверка фондаў, іх упарадкаванне, санітарна-гігіенічная апрацоўка, прымацаванне да выданняў шрых-кодаў і кодаў ахоўнай сістэмы. У памяшканні новай бібліятэкі ўсе выданні будуць праходзіць этапы залічэння (на падставе дакументаў) і дадатковай апрацоўкі. Наш фонд у выніку пераезду стане больш арганізаваным.

— **Самі вы неяк удзельнічаеце ў будаўніцтве?**

— Сустрэкаюся з архітэктарамі, тэхнолагамі, удзельнічаю ў распрацоўцы тэхналогій новай бібліятэкі. Уся дырэкцыя, супрацоўнікі бібліятэкі прымаюць у гэтым непасрэды ўдзел. Сярод 19 красавіка правёў на будаўнічай пляцоўцы новага будынка.

— **Ці маеце вы "напалеонаўскія" планы?**

— Хачу зрабіць лепшую ў Еўропе Нацыянальную бібліятэку. На меншае мы не згаджаемся. Усё наша грамадства працуе над гэтым. Бібліятэка — духоўная скарбніца народа. Толькі агульнымі намаганнямі можна дасягнуць агульнай мэты.

Гутарыла Святлана САЧАНКА

чуць не толькі стук сякеры, але і ўзвінчанае віскатанне бензапілы, людскую гаману. Але, акрамя "тук-тук-тук", шуму ветру ў кронах дрэў ды натужлівага рыпення ствалоў, нічога не пачуў. Рыўком сеў, агледзеўся. Насупраць, як дзік на начной ляжанцы, высілася вялікае цела майго настаўніка. Ubачыўшы пад ягонай галавой абедзве пустыя торбы, я сумна ўздыхнуў, прыгадаўшы, як вырашалі, піць ці не піць апошняю кумаву апахмельную пляшку гарэлкі. Выпілі. Цяпер хоць бы якой вады, але ж дзе знойдзеш у лесе?

Смалякі ў вогнішчы яшчэ курэлі, слабы вятрыска, здавалася, апошнім намаганнем трымаў некалькі вугельчыкаў чырвонымі. На прасецы і каля нас нікога не было, толькі з глыбіні лесу чулася "тук-тук". Зашавяліўся і Юльянавіч. Ён павольна прыўзняўся на руках, сеў і толькі пасля гэтага расплюшчыў вочы. Ubачыў мяне, зноў звёў вейкі і, пацягнуўшыся, прахрыпеў:

— Ну, мы з табой і далі!

— Што далі, то далі, — гэтым жа прастуджаным сасмяглым голасам адказаў я.

Нігурэй паглядзеў на гадзіннік, няпешна прыклаў яго да вуха і, здзіўлена агледзеўшы прасеку, абурана рыкнуў:

— А ў майго кума аніякай працоўнай дысцыпліны, бач, і сёння няма!

Ён, нарэшце, звярнуў увагу на стук сякеры і, страсянуўшы галавой, ссунуў бровы да пераносся:

— А там што за дзяцел?

Нігурэй падхапіўся на ногі, зрабіў некалькі прысяданняў, знайшоў больш-менш чыстую купіну снегу і, хапаючы яго прыгаршчамі, пачаў расціраць твар і шыю.

— Рабі, як я, — прабурчэў ён. — У нас справа ёсць, па нашай службе... Адчуваю, незаконна лес сякуць.

— Дамой нам трэба, — адмахнуўся я, — толькі што бацьку сказаць?

— Я сам Рыгоравічу патэлефаную, — выціраючы твар рыўком кіцеля, паа-

бцяў Нігурэй. — Скажу, што дровы нарыхтавалі, але з вывазам нявыкрутка. А праз тыдзень-другі справу ўладзім, вунь колькі лесу наўкол... Затое як адпачылі!

Юльянавіч зноў зрабіў некалькі прысяданняў і, прыслухоўваючыся, сцішыўся. На расчыранелым твары і асабліва ў валасах, кранутых белым павуцінем, блішчэлі кроплі вады і парушыні нерасталага снегу.

— Во шчыруе, во дае, — папраўляючы на шапцы кукарду, сказаў ён. — Але зараз правярны, ці мае гэты дзяцел давол... Чуе мой нос апахмельку!

Нам пашэнціла і не пашэнціла. Не пашэнціла, бо не было ніякай недазвольнай вырубкі. Чалавек на балоце сек кусты на мётлы. Нігурэвы спадзяванні на дармавую апахмельку не спраўдзіліся. А пашэнціла, бо гэтым чалавек аказаўся Недзведзь, якога мы ведалі, і жыў ён у Шаркаўшчыне. Побач з нарыхтоўшчыкам храбусцеў, жуючы пахучае сена, буланы конь, запрэжаны ў падводу на гумавых колах.

Пасля бяссоннай ночы выгляд у нас быў неважнецкі, і выходзіць у такім стане на шашу Нігурэй не рызыкнуў. Дый навошта, калі, ускінуўшы на падводу ссечаныя кусты, хапіла месца і нам, няўдальным дрывасекам.

Юльянавіч слова стрымаў, запэўніў майго бацьку, што асноўнае зроблена і засталася толькі страляваць бяргвенні бліжэй да дарогі і вывезці. Толькі ў лес мы з ім больш так і не выбраліся. Кумаву брыгаду перакінулі некуды ажно пад Друю, а я паехаў вучыцца ў Мінск.

Больш за дваццаць пяць гадоў мінула з той пары, мой настаўнік даўно пенсіянер, але пры сустрэчы з ім бацька заўсёды спытаецца:

— Нігурэй, калі прывязеш дровы, якія нарыхтаваў з Віцкам?

У Нігурэя таксама адзін адказ:

— Рыгоравіч, давай лепш па чарцы...

ПАМЯЦЬ

Гэтымі днямі шмат гаворыцца пра настаўнікаў. Колькі высокіх слоў, шчырай удзячнасці заслугоўвае сапраўдны Настаўнік!

ТОЕ, ШТО ДУШУ АЗАРЫЛА ДА ДНА...

Ніна Іванаўна Гілевіч, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай мовы БДУ, таксама пачула б сёння такія словы на свой адрас. Як сумна казаць пра гэта ў мінулым часе. Сорак дзён, як Ніна Іванаўна пайшла з жыцця. А калі гэтая светлая, узнеслая жанчына заходзіла ў аўдыторыю — колькі жыццёвай энергіі было ў ёй, як умела яна зацікавіць аўдыторыю, прымусіць студэнтаў услухацца ў жыццядайную мелодыю старадаўніх слоў роднай мовы!

Сярод яе вучняў былі многія з тых, хто сёння таксама шчыруе на ніве роднай літаратуры і мовы. Я ганаруся тым, што таксама была сярод студэнтаў Ніны Іванаўны, таксама маю права падзякаваць ёй сёння як настаўніку.

Уся гісторыя чалавечтва — гэта спробы застацца ў памяці, пакінуць па сабе след.

Хіба не для гэтага будуюцца маўзалеі і ствараюцца імперыі?

Але пакінуць на зямлі пераўтвараецца ў тло — разбураюцца імперыі, рассыпаюцца ўзведзеныя на вякі піраміды... Затое дасюль мы ўяўляем абліччы жанчын, якіх апісвалі ў сваіх творах захаваныя паэты Старажытнай Грэцыі і Рыма, Сярэднявечча і Адраджэння...

Вобраз Ніны Іванаўны назаўсёды застаўся ў вершах, прысвечаных ёй народным паэтам Беларусі, яе мужам Нілам Гілевічам. Паўвека побач з паэтам, паўвека духоўнай аднасці, сяброўства і — каханьня...

Незадоўга да смерці Ніна Іванаўна атрымала ад мужа падарунак — кнігу "І

Ніла ГІЛЕВІЧ

Ніякі рахунак, ніякі разлік
Ужо мне не страшны: я збыўся, Айчына.
Я марна не згінуў, бяспледна не знік.
Мяне для цябе ўратавала Жанчына.

плямы на табе няма", у якую ўвашлі вершы, прысвечаныя ёй. Паэт назваў сваю кнігу "Лірычны раман". Ствараўся гэты раман з 1953 па 2003 год. Чытач можа прасачыць развіццё светлага пачуцця герояў — ад таго моманту, калі ўпершыню пазнаёмліліся два студэнты філфака — малады ўзнеслы паэт і дзяўчына-прыгажуня з Віцебшчыны, да апошніх су-

месных дзён, калі ўсё гэтак жа зырка гарэла іх узаемае пачуццё, калі ўсё гэтак жа яднала іх агульная, ахвярная любоў да Беларусі.

Ніна Іванаўна Гілевіч — муза паэта, жонка, маці, настаўніца, філолаг — пражыла годнае, цікавае, змястоўнае жыццё. "І плямы на табе няма" — засведчыў Паэт.

Таму сёння аддадзім належнае памяці гэтай цудоўнай жанчыны. Пахавана Ніна Іванаўна на Кальварыйскіх могілках, там, дзе магілы паэта Янкі Лучыны, мастака Яна Дамеля, дзе таксама нядаўна спачыў Вячаслаў Адамчык. Думаецца, што да гэтых магіл ніколі не перастануць прыходзіць людзі — не толькі сваякі і знаёмыя, а ўсе тая, каму дарагая беларуская гісторыя, беларуская культура. І, напэўна, неаднойчы над магілай Музы паэта прагучаць радкі, прысвечаныя ёй, у якіх яна — назаўсёды жывая, маладая, прыгожая і каханая.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

Ты кажаш, быў варты я лёсу свайго?
Не знаю... Магчыма... Магчыма...

Магчыма...

А ўспомню — і жах працінае ўсяго:
Даўно ўжо прапаў бы,

калі б не Жанчына.

«НЕ ЗГУБІЦЬ. ЗБЕРАГЧЫ...»

Даўно ведама, што ў Беларусі паэтаў не лічана. Хто беларус, той і паэт. Астатнія — графаманы. Ды вось бяда, беларусаў тых штораз менее... Над вялікімі нябожчыкамі яшчэ паплачам, а над меншымі й слязы не ўронім; труну вынесці калег не знайсці. Асабліва ў сталіцы. У правінцыі, вядома, людзей больш. Але і там кола родных радзее...

Памёр і Бутрым Венанцы...

Бутрым — Багрым — такая алітэрацыя ў прозвішчах магчыма толькі пад Баранавічамі. Першы — Паўлюк — мастак у кавальскай справе, другі — Венанцы — мастак-афарміцель. Абодва — паэты. Дарма, што пісалі мала, а ўсё ж сваё пакінулі...

Той, каторы Бутрым, нарадзіўшыся ў Баранавічах у 1936 годзе, ужо змог займець, як тэхнічную, так і мастацкую адукацыю. У лапцях не хадзіў, але вершы таксама прыхоўваў... Толькі ў 35 гадоў дэбютаваў у "Маладосці". А першы зборнік "У барвах зямлі" выдаў ажно праз трыццаць гадоў — у 2001-м. Другой жа сваёй паэтычнай кніжкі, якая рыхтуецца да выхаду ў свет, і ўвогуле не дачкаўся...

Не быў ён і сябрам пісьменніцкай суполкі. Проста сябрам быў. Тым няногім, каму давяралася. У апошнім лісце да мяне напрыканцы чэрвеня пісаў нібы прадчуваючы: "...нешта шматсплоўны я

сёння, рэдка такое здараецца, ды "сто гадоў адзіноты" няумольна робяць сваё, абставіны няўступліва падштурхоўваюць выгаварыцца... Кніжка, вядома, неўзабаве будзе... А што буду рабіць з іншым даробкам — падумаю восенню, пазней, калі дажыву..."

Дажыў да нашай жальбы і самоты... Ды й восень ужо... Думаць пара. І пра тое, што ён не дадумаў — таксама.

І цямней, і цямней. І пара на дабранач сказаць тыя словы, каб спакойна заснула трава, і дзіваны схілілі галовы. Нібы голас дзяцінства — педзь чутны, нібы пах несабранга меду! І зліліся харалам магутным дні: калыскі, жніва, адыходу... Прыйдзе час — усё патоне ў начы. Данясці. Не згубіць. Зберагчы.

Бывай, Венанцы... Мы помнім.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

З 25 жніўня на экранах мінскіх кінатэатраў пачаў дэманстравацца адзін з самых нашумелых і доўгачаканых амерыканскіх фільмаў — "Матрыца: перазагрузка".
Новы камерцыйны праект рэжысёраў братаў Вачовскі сёлета быў прадстаўлены па-за конкурсам Канскага фестывалю і за першыя месяцы паказу сабраў звыш 50 млн. долараў.

сябе свет, такім, якім ён быў у сапраўднасці. Па словах Дрэйфуса, герой "Матрыцы" Нео можа быць правобразам "таго, хто выведзе свой народ з пяхоры ілюзій Платона" (цытуецца па матэрыяле "РІО"). У "Матрыцы-2" рузка" сыгралі даволі значныя акцёры — Кіану Рыуз, Лоўрэнс Фітбэрс, Кэры-Эн Мос, Моніка Белучы. І нават нягледзячы на гэта, новы фільм братаў Вачовскі забаронены для паказу ў Егіпце, як адзначаецца ў заяве камітэта цензараў, у склад якога ўваходзяць кінакрытыкі, пісьменнікі, філосафы, выкладчыкі ВУЗаў, "нягледзячы на прысутнасць высокатэхналагічных спецэфектаў у

НА ПАЧАТКУ БЫЛА... МАТРЫЦА?!

ствараюць для яго звышразумныя машыны. І толькі жменька паўстанцаў-апазіцыянераў ведаюць праўду пра стварэнне Сусвету і чакаюць нараджэння Збавіцеля па імені Нео, які выратуе людзей ад падману.

Сёння, разважаючы пра "Матрыцу", амерыканскі філосаф Г. Дрэйфус звяртаецца да алегорыі з пяхорай Платона, у якой людзі жылі ў свеце ценяў. Але адзін з іх аднойчы выйшаў з ценяў і адкрыў для

усе тыя, хто хочучы жыць у сапраўднай рэчаіснасці, хаваюцца ў горадзе пад назваю Сіон. У герояў новай стужкі ёсць толькі 72 гадзіны, каб выратаваць свой горад ад "вторжэння" машын. Але чым усё скончыцца стане вядома толькі з "Матрыцы-3", якая выйдзе на сусветныя экраны ўжо ўвосень.

Трэба адзначыць, што ў стужцы "Матрыца: перазаг-

фільме, ён недвухсэнсоўна закранае пытанне стварэння і быцця, што з'яўляецца прэрагатывай трох асноўных сусветных рэлігій, да якіх усе мы ставімся з павагай" (цытуецца па матэрыяле "РІО").

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

НА ЗДЫМКУ: актрыса Кэры-Эн Мос і яе экранная гераіня з "Матрыцы".

ЦЫТАТА АФШЫ

БЕЛАРУСКІ КІНАРЭЖЫСЁР ЮРЫЙ ЯЛХОЎ:

"...Што тычыцца ідэалогіі, то мы думалі аб тым, каб карціна мела патрыятычнае гучанне. Нездарма ў фільме з'явілася сцэна, у якой Анастасія заклікае народ ваяваць

АНОНС

Сёння, 29 жніўня, адкрывае свой новы сезон Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі.

СЕЗОН ПАЧЫНАЕЦЦА

У гэты вечар можна паглядзець вечную і ненадакучлівую класіку — "Лебядзінае возера" П. Чайкоўскага.

31 жніўня — спектакль мастацкага кіраўніка тэатра В. Елізар'ева на музыку С. Пракоф'ева "Рамэо і Джульета".

Наступны тыдзень абяцае адметную сустрэчу з музычна-сцэнічным мастацтвам: на 3 ве-

расня замоўлены балет А. Хачатурана "Спартак" у пастаноўцы В. Елізар'ева. Паказ гэтага спектакля, вядомага і прызнанага далёка за межамі Беларусі, прысвячаецца 100-годдзю кампазітара —

класіка армянскай і савецкай музыкі.

С. Б.

НА ЗДЫМКУ: сцэна са спектакля "Рамэо і Джульета".

ФОТА В. МАЙСЯЕНКА

ВЫСТАВЫ

НАВЕДВАЛЬНІК ТЫДНЯ

З 23 красавіка па 27 верасня ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь праходзіць унікальная выстаўка — "Шэдэўры Трацякоўскай галерэі". Экспануюцца 60 палотнаў рускіх мастакоў XVIII — пачатку XX ст. Гэта першая за ўсю гісторыю стварэння нашага музея выстаўка такога маштабу.

УДАКЛАДНЕННЕ

У нумары "Літаратура і мастацтва" ад 15 жніўня г.г. у матэрыяле Валянціны Бондаравай "Радзіма песень — Магілёўшчына" я ўбачыў сваё прозвішча. І мяне вельмі здзівіла сцвярджэнне В. Бондаравай, што я не маю спецыяльнай музычнай адукацыі. Хоць у свой час я скончыў і Магілёўскае вучылішча культуры (дыплом "з адзнакай"), і Мінскі інстытут культуры па спецыяльнасці "кіраўнік самадзейнага аркестравага

калектыву". Усё, што трэба, ведаю! А паколькі "ЛіМ" чытаюць мае шматлікія сябры-парты, на вершы якіх я напісаў больш за 600 песень, то мне вельмі не хочацца, каб праз вашу аўтарытэтную газету ўсе мае сааўтары (ды і астатнія чытачы) былі б уведзены ў зман. Можна, гэта і дробязь у параўнанні з нечым кашчымым, але ж, калі яна з'явілася, то павінна быць дакладнай.

З павагай, Мікола ЯЦКОЎ

13 жніўня а 12 гадзіне выстаўку наведваў юбілейны 75-тысячны наведвальнік. Ім стала мінчанка, студэнтка I курса Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта Наталля Буркоўская, якой дырэктар музея Уладзімір Пракапцоў уручыў адпаведнае пасведчанне і каталог выстаўкі.

Паводле слоў дырэктара ў канцы верасня музей павінен прыняць 100-тысячнага наведвальніка. Так што трэба спяшацца... Хто будзе наступны?

У СТАЛІЦЫ

ЗАЛА КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ (пр. Ф. Скарыны, 44а)

4 верасня — Арганны канцэрт. Грае лаўрэат Міжнароднага конкурсу Яўген Аўраменка (Масква). У праграме творы Баха, Букстэхудэ, Дзюпрэ, Месіяна.

ПОЛЬСКИ ИНСТИТУТ У МІНСКУ

аб'яўляе IV конкурс імя Ежы Гедройца на лепшую журналісцкую працу ў беларускіх сродках масавай інфармацыі за 2003 год на тэму польска-беларускіх адносін у вобласці культуры, навукі і мастацтва.

Умовай для ўдзелу ў конкурсе з'яўляецца прадстаўленне да 30 студзеня 2003 года ў Польскі інстытут у Мінску арыгіналаў альбо копіі апублікаваных у 2003 годзе артыкулаў, гук- і відэазапісу перадачы з паметкай аб даце публікацыі, трансляцыі, а таксама з указаннем месца працы, дамашняга адрасу і кантактнага тэлефона аўтара.

Цырымонія ўручэння дыпламаў і ўзнагароджанне пераможцаў адбудзецца ў студзені 2004 года. Наш адрас: **Польскі інстытут у Мінску вул. Валадарскага, 6, 220050 Мінск з паметкай "На конкурс"**
 Тэл.: (017) 220-95-81, 220-63-78, факс: 220-48-78.

Выходзіць з 1932 ГОДА
 У 1982 годзе ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Віктар ШНІП

Рэдакцыйная рада:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід ГАЛУБОВІЧ,

Алесь ГАЎРОН — адказны сакратар,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Уладзімір САЛАМАХА — намеснік галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск, вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны рэдактар — 284-6673
 намеснік галоўнага рэдактара — 284-4404
 адказны сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-7965
 пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7965
 літаратурнага жыцця — 284-7965
 крытыкі і бібліяграфіі — 284-7965
 паэзіі і прозы — 284-7965
 музыкі — 284-8153
 тэатра, кіно — 284-8153
 выяўленчага мастацтва — 284-7965
 карэктарская — 284-8091
 бухгалтэрыя — 284-6672
 Тэл./факс — 284-84-61

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэзэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і верстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1536
 Умоўна друк. арк. 3,72
 Нумар падпісаны ў друк 27.08.2003 у 15.00

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь
 Выдавец: Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва"

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 3353

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

"за зямлю Слуцкую, за веру праваслаўную". Але мы ўвогуле стараліся абмінуць усе вострыя палітычныя вузлы. Менталітэт беларусаў такі, што на працягу ўсёй гісторыі ён ні з кім усур'ез не сварыўся і не было сур'езных войнаў за нацыянальную незалежнасць. У той час нацыя беларусаў не было, яна толькі-толькі нараджалася. Мова была адна, стараславянская, некаторыя называюць яе старабеларускай. У нас у фільме няма ні канфлікту з Расіяй, ні канфлікту з Польшчай. Хаця спачатку ўсё гэта было абазначана ў сцэнарый. Мы адмовіліся ад гэтых палітычных скандалаў. Мы не хацелі нікога раздражняць".

Ю. ЯЛХОЎ: "Мы разлічвалі на расійскі рынак", "БГ", 7 ліпеня 2003 г.

НА ЗДЫМКУ: Ю. ЯЛХОЎ і акцёр А. КОТ падчас прэзентацыі фільма "Анастасія Слуцкая" ў Віцебску.